

ΟΙ «ΝΕΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ

Νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες θα δημιουργηθούν στην περιοχή. Έτσι αναφέρει το Δελτίο Τύπου που εξέδωσαν η Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου και ο Δήμος Ζαχάρως λίγες μέρες μετά την, πραγματικά, εθνική τραγωδία των πυρκαγιών και λίγες μέρες πριν τις εκλογές για να δικαιολογήσουν τη συμφωνία παραχώρησης 2.600 στρεμμάτων της παραθαλάσσιας περιοχής του Καϊάφα. Και καθώς άρχισα να αναζητώ κάποια στοιχεία γι' αυτό, έπεφτα ολοένα και σε νέα δεδομένα. Τα οποία δεν μπόρεσα να αγνοήσω. Και συνέχιζα. Κι έτσι προέκυψε αυτό το μεγάλο και ενδιαφέρον, όπως θα διαπιστώσετε, κεφάλαιο. Που ήταν και για μένα μια αναπάντεχη πορεία στο ταξίδι αυτό.

«Νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες θα δημιουργηθούν στην περιοχή». Αυτό είναι αλήθεια. Με αυτή τη φράση δίνεται απάντηση και στο ερώτημα «Ποιος βάζει τις φωτιές;». Όταν τα στοιχεία δεν μπορούν να αποδείξουν την απάντηση, αυτή συνάγεται από την απάντηση στο ερώτημα «Ποιος ωφελείται από αυτές;». Και σε αυτό θα απαντήσουμε στο παρόν κεφάλαιο.

Αυτή την απάντηση προσπάθησαν να προσεγγίσουν και άλλοι πολίτες, με αποτέλεσμα να διαχέονται στο διαδίκτυο πληροφορίες και στοιχεία σχετικώς. Σε κάποιο κείμενο, αρκετά ενδεικτικό, το οποίο αναρτήθηκε σε ανεξάρτητο ενημερωτικό ιστοχώρο, γίνεται αναφορά στην κατασκευή της Ιόνιας Οδού, η οποία συμπίπτει με την πορεία των πυρκαγιών, στις τουριστικές επενδύσεις σε άλλα μέρη της Πελοποννήσου (π.χ. στην Πύλο), στον σχεδιασμό δημιουργίας χιονοδρομικού κέντρου στον Ταΰγετο από γερμανικούς ομίλους, στο λόμπι του γκολφ και την προώθησή του από πολιτικά πρόσωπα στην Ελλάδα, στη συνευθύνη των κομμάτων εξουσίας, καθώς και στη χρησιμοποίηση αποδιοπομπαίων τράγων για την επίρριψη ευθυνών. Το ανώνυμο άρθρο καταλήγει ως εξής: «Αν όμως σκόπευαν να την αξιοποιήσουν, γιατί να φτάσουν στο σημείο να την... κάψουν; Την απάντηση μας τη δίνει, πάλι, η ίδια η Πελοπόννησος, οι... ιθαγενείς της οποίας δεν έδειχναν και πολύ σύμφωνοι σ' ένα τέτοιο σχέδιο. Το μόνο που δεν ήθελαν οι Πελοποννήσιοι θα ήταν να ξυπνήσουν μια μέρα και να δουν εκπονημένη τη γη τους, κοψοχροσιά, σε μια πολυεθνική και τους εαυτούς τους σε ρόλο σύγχρονων ειλωτών»¹.

Αυτά λένε και πολλοί Έλληνες πολίτες σε κατ' ιδίαν συζητήσεις. Για να δούμε, όμως, αναλυτικά τι σημαίνουν οι νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες.

Επιχειρηματικές Ευκαιρίες στην Πύλο

Θα ξεκινήσω παρεμβάλλοντας δημοσίευμα της εφημερίδας Ελευθεροτυπία, της 16/02/2007, του Γιώργη Μέρμηγκα, με τίτλο «Με νόμο ξεμπλοκάρουν την επένδυση Κωνσταντακόπουλου».

Με νομοθετική ρύθμιση που κατατέθηκε χθες στη Βουλή και υπογράφεται από τρεις συναρμόδιους υπουργούς (Γ. Αλογοσκούφης, Δ. Σιούφας και Φ. Πετραλιά) ξεμπλοκάρει η βαλτωμένη εδώ και δύο δεκαετίες τουριστική επένδυση του εφοπλιστή Βασίλη Κωνσταντακόπουλου στη Μεσσηνία.

[...] Να σημειωθεί ότι ο βασικός λόγος που καθυστερούσε την υλοποίηση της πράγματι μεγάλης επένδυσης τόσο για την ελληνική κλίμακα όσο και για αυτή του νομού Μεσσηνίας (προβλέπονται 4 μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες δυναμικότητας 2.750 κλινών, μπαγκαλόουζ, κέντρα θαλασσοθεραπείας κ.ά.) ήταν η έλλειψη ειδικού χωροταξικού σχεδίου για την περιοχή, κάτι που ωστόσο εξακολουθεί να ισχύει, αφού το ΥΠΕΧΩΔΕ δεν έχει συντάξει ούτε το γενικό χωροταξικό για τον τουρισμό.

1. Το εν λόγω άρθρο με τίτλο «Η Ελλάδα κάτω από επίθεση τουριστικών καρτέλ» δημοσιεύτηκε στο http://athens.indymedia.org/font.php3?lang=el&article_id=759975.

Η μετοχική σύνθεση της εταιρείας «Τουριστικές Επιχειρήσεις Μεσσηνίας Α.Ε.» που έχει αναλάβει και την υλοποίηση των επενδυτικών σχεδίων αποτελεί μια καθαρή οικογενειακή υπόθεση της οικογένειας Κωνσταντακόπουλου, καθώς ο εφοπλιστής (διαθέτει στόλο κοντέινερ), ο πατέρας Βασίλης Κωνσταντακόπουλος κρατά το 20,40% των μετοχών, η εταιρεία «Πύλος Τουριστική» το 31,75%, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό κατανέμεται στα παιδιά Αχιλλέα Κωνσταντακόπουλο (16,85%) και από 15,50% στους Κωνσταντίνο και Χρήστο Κωνσταντακόπουλο. [...]

Ξεμπλόκαρε το έργο που δεν μπορούσε να προχωρήσει λόγω προβλημάτων. Μεταξύ άλλων, προβλήματα στο έργο προκαλούσαν οι ενστάσεις ορισμένων κατοίκων, οι αντιδράσεις των αρχαιολόγων, οι λιγοστοί κάτοικοι που δεν δέχτηκαν να πουλήσουν τα κτήματά τους και η έλλειψη χρηματοδότησης. Κάποιοι είχαν καταθέσει προσφυγές οι υπόλοιποι τους έβριζαν επειδή, λέει, «δεν αφήνουν την περιοχή να αναπτυχθεί και να βγάλουν και αυτοί χρήματα».

Αυτά και άλλα έμαθα από πρώτο χέρι: ευτυχώς (ή δυστυχώς;) η περιοχή μου είναι οικεία. Διαβάζοντας τα παραπάνω, το βλέμμα μου γεμίζει με εικόνες και αναμνήσεις. Πρόκειται για μια ακόμη περιοχή άγριας ομορφιάς και παρθένου κάλλους που, όπως όλες τις παρθένες, κάποιοι επιθυμούν να «ξεπαρθενέψουν». «Νιώθω σαν να βιάζουν την παιδική μου ηλικία», είπε η Κατερίνα, περιγράφοντάς μου τα πρώτα της βήματα, μικρό κοριτσάκι τότε, στη βελούδινη άμμο της Μπούκας (έτσι ονομάζεται το κομμάτι αυτό της τεράστιας παραλίας του Ρωμανού, Μεσσηνίας). Μια περιοχή που τόσο καιρό απολαμβάνουν ντόπιοι κάτοικοι, ελεύθεροι κατασκηνωτές και παραθεριστές και, παρ' όλα αυτά, παραμένει αγνή, ανέπαφη και φυσική. Μια περιοχή ειδυλλιακά τοποθετημένη ανάμεσα στην Πύλο και την Κυπαρισσία, πέντε μόλις χιλιόμετρα από τη μαγευτική Βοΐδοκοιλιά, με καθαρά νερά, ανέγγιχτη φύση, και απέραντη, απαλή σαν βελούδο, σκούρα καφέ άμμο. Το καλοκαίρι κάποιοι θαμώνες της παραλίας, ντόπιοι και ντόπιοι-Αθηναίοι, στήνουν σκηνές και ιγκλού από καλάμια στην άμμο για να προστατευτούν από τον ήλιο. Οι παράγκες αυτές, που μοιάζουν με καλύβες Ινδιάνων από μια άλλη εποχή, εξαφανίζονται όταν μπει το φθινόπωρο, όταν το κύμα και ο άνεμος παρασύρουν τα καλάμια στο πέρασμά τους. Το βράδυ, μέσα στην ησυχία, τα εκατοντάδες βατράχια που ζουν στο ποτάμι που ξεβράζει στην παραλία δημιουργούν μια απόκοσμη ανησυχία, ένα δυνατό κροτάλισμα που πλημμυρίζει με ήχο και δόνηση τον βραδινό αέρα.

Το πιο καταπληκτικό με τη Μπούκα είναι πως κάθε σου επίσκεψη είναι και μια έκπληξη. Το ποτάμι κάθε χρόνο αλλάζει κατεύθυνση, ροή, πλάτος... Είναι ένας ζωντανός οργανισμός που χρόνο με τον χρόνο ακολουθεί άλλη

πορεία, κατά πώς του αρέσει ή κατά πώς το καθοδηγεί ο άνεμος, η βροχή, η τρικυμία. Δεν είναι προκαθορισμένο το πού θα κάνεις μπάνιο, πού θα στήσεις τη σκηνή σου, πού θα ψαρέψεις! Πας εκεί και όπου σου υποδείξει το ποτάμι θα φιλοξενηθείς. Διότι περί φιλοξενίας πρόκειται. Φιλοξενία στο σπίτι των βατράχων, των ψαριών, της άμμου, και των καλαμιών. Και της καρέτα-καρέτα.

Αγάπησα το μέρος από την πρώτη στιγμή που το είδα, όταν η Κατερίνα με πήγε να μου δείξει τα μέρη όπου μεγάλωσε. Μια ενεργειακή αύρα διαχέονταν παντού, μια δυνατή ηρεμία, μια γαλήνια εγρήγορση! [Τι ειρωνεία! Όλα αυτά που υπόσχονται να προσφέρουν τα σπα και τα υδρομασάζ μέσα στα πολυτελή μπετά των ξενοδοχείων που θα χτιστούν εκεί!]

Η Μπούκα είναι ένα κομμάτι μιας τεράστιας παραλίας: το 1/3 μιας ατέλειωτης αμμουδιάς περίπου δύο χιλιομέτρων. Το Μάτι, το άλλο 1/3 αυτής της παραλίας, στην εκ διαμέτρου αντίθετη άκρη του κόλπου, είναι πιο αναπτυσσόμενο: διαθέτει μια καφετερία με μουσική και ποτά, όμορφες ψάθινες ομπρέλες και ξαπλώστρες πάνω στην παραλία, λίγα σπιτάκια από πίσω και, προσφάτως, κάποια ενοικιαζόμενα δωμάτια. Πραγματικά ήπια τουριστική ανάπτυξη, συμβατή με το περιβάλλον, που δεν εξαπλώνεται καταπιεστικά σε όλο το μήκος της παραλίας.

Αλλά όχι! Δεν φτάνει αυτό στους θιασώτες της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Πρέπει όλη η παραλία να γεμίσει ομπρέλες, καφετερίες, ξενοδοχεία, κ.λπ. Όπως έχει γίνει σε εκατοντάδες περιπτώσεις – στο Κάθισμα της Λευκάδας, σε όλη τη βόρεια Κρήτη που έχει ξεπουληθεί απ' τους... περήφανους κατοίκους της στον ανεξέλεγκτο τουρισμό, στον Λαγανά της Ζακύνθου, που υποτίθεται πως είναι ελεγχόμενη τουριστικά περιοχή επειδή ωτοκεί η καρέτα-καρέτα, στη Σαντορίνη, κ.λπ. Κανένα μέτρο στη χώρα όπου οι... ιθαγενείς της (κυριολεκτικά και μεταφορικά) αρέσκονται να βαυκαλίζονται με ναρκισσιστικές φανφάρες του τύπου «Εδώ είναι το λίκνο της δημοκρατίας» και «Εμείς δώσαμε τα φώτα στον κόσμο» για να καλύψουν τη σημερινή πολιτική και πολιτιστική τους ανυπαρξία. Που ξεχνούν, ή δεν έμαθαν ποτέ, πως ο μόνος τρόπος να τιμήσεις τους ένδοξους προγόνους σου είναι να προσπαθήσεις να τους μοιάσεις και όχι να τους επικαλείσαι για να κρύψεις την ανεπάρκειά σου. Αυτό το τελευταίο είναι προσβολή.

Έτσι, ξενοδοχειακές μονάδες πολυτελείας πέντε αστέρων (οι δύο μεγαλύτερες θα γίνουν στον Ρωμανό μαζί με ένα συνεδριακό κέντρο 1.175 θέσεων), γήπεδα γκολφ αλλά και πολλές βίλες έχουν ονομαστεί «πλήρες συγκρότημα ήπιας τουριστικής ανάπτυξης» και κατασκευάζονται ήδη.

Λόγω του ενδιαφέροντός μου για την περιοχή, έψαξα το θέμα λίγο παραπάνω. Από γνωστούς και φίλους άκουσα πολλά, χωρίς να λείπουν και οι πληροφορίες του στυλ «ράδιο αρβύλα». Προσπάθησα να διασταυρώσω τις

πληροφορίες και να απομακρύνω τον σκόπελο που λέγεται παραπληροφόρηση, που δυστυχώς ενίοτε προέρχεται και από ευαισθητοποιημένους πολίτες. Έτσι, όσα θα παραθέσω εδώ έχουν διασταυρωθεί από την Αρχαιολογική Εφορία Καλαμάτας, από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, από δικηγόρους που έχουν αναλάβει σχετικές υποθέσεις και ενστάσεις, από δημοσιεύματα του Τύπου (του αθηναϊκού, διότι μέχρι πρόσφατα ο τοπικός Τύπος ήταν ταγμένος στην προσμέτρηση των πλεονεκτημάτων του έργου) και, κυρίως, από τα σχετικά Φ.Ε.Κ. όπου δημοσιεύονται οι νόμοι, τα προεδρικά διατάγματα, κ.λπ. Μάλιστα, η μελέτη των νόμων αποδεικνύεται εξόχως αποκαλυπτική από μόνη της. Διότι εκεί χτίζονται όλα!

Η απαρχή του έργου τοποθετείται στις αρχές του 1990 – ο σχεδιασμός του ίσως και λίγο νωρίτερα. Έκτοτε έχουν αρχίσει οι αγοραπωλησίες ώστε να συμπληρωθούν τα απαραίτητα στρέμματα (800 το λιγότερο) που χρειαζόνταν για την επένδυση. Το 2005, άρχισαν πιο ενεργά εργασίες, με περιφράξεις κ.λπ. Το καλοκαίρι του 2006 μπήκαν μπουλντόζες στο χωράφι πίσω απ' την παραλία και εκχέρσωναν. Τώρα πλέον χτίζουν, παρόλο που εκκρεμεί η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ) για τη νομιμότητα των αναγκαστικών απαλλοτριώσεων που έγιναν. Οι καλαμωτές άρχισαν να κιτρινίζουν. Απ' την άλλη βέβαια, καθάρισαν το ποτάμι, όπως είχαν υποσχεθεί. Το ποτάμι που κάθε Οκτώβρη και μετά μαυρίζει καθώς τα ελαιотριβεία της περιοχής ρίχνουν εκεί τα μεγάλης τοξικότητας υπολείμματα από τον καρπό της ελιάς. Μάλιστα –τι ειρωνεία!– τώρα πια ασκούνται πιέσεις ώστε να τηρούνται οι νόμιμες διαδικασίες για τη ρίψη των λυμάτων, με πρωτοβουλίες που ξεκινούν από τον όμιλο Κωνσταντακόπουλου.

Για τον καθαρισμό του ποταμιού δεν υπήρχε σχετική άδεια. Το καθαρίσμα βέβαια του ποταμού ακολούθησαν οι αντλήσεις υδάτων και η εναπόθεσή τους σε τεράστιες λιμενοδεξαμενές για να ποτιστεί το γρασίδι – το γρασίδι του γκαζόν που θα φυτευτεί για το γήπεδο του γκολφ, εκεί όπου ως τώρα υπάρχουν καλλιέργειες και δέντρα. Κατά τη διάρκεια του καθαρισμού έγιναν και παραποτάμιες επεμβάσεις, όπως εκχερσώσεις και κόψιμο δέντρων. Το γεγονός έπεσε στην αντίληψη της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας, που έστειλε επιστολή διαμαρτυρίας στον Όμιλο. Η ανταπόκριση των επενδυτών στη διαμαρτυρία ήταν άμεση, οπότε και άρχισαν αμέσως εργασίες αποκατάστασης της περιοχής, με εμφυτεύσεις κ.λπ. Ταυτόχρονα, όμως, ελέγχονται και καταγγελίες για εκτροπή του ποταμού σε άλλο σημείο!

Κάποιο κομμάτι της επένδυσης είναι σε προστατευόμενη περιοχή Natura 2000. Αυτό βέβαια δεν αποκλείει κάποιες δραστηριότητες σε αυτό, όπως άλλωστε ορίζει ο νόμος, αλλά τις τοποθετεί μέσα σε συγκεκριμένα πλαίσια και προϋποθέσεις. Δηλαδή, ορίζεται ότι πρέπει να υπάρχει *ήπια* δραστηριότητα στις περιοχές Natura. Τώρα, το πως οι αρμόδιοι υπουργοί έχουν αξιολογήσει

ότι το γκολφ, οι 1400 κλίνες, το συνεδριακό κέντρο, η θαλασσοθεραπεία και οι άλλες εγκαταστάσεις αποτελούν ήπια δραστηριότητα είναι ένα ζήτημα. Το γεγονός ότι το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.) δεν έχει πραγματοποιήσει την απαιτούμενη χωροταξική μελέτη και ότι, για παράδειγμα, έγιναν παραποτάμιες επεμβάσεις χωρίς σχετική έγκριση απλώς μας προϊδεάζει για τη συνέχεια...

Τι περιοχή είναι όμως αυτή στην οποία έχουν εγκρίνει τα σχετικά υπουργεία την... ήπια τουριστική ανάπτυξη; Πρόκειται για την περιοχή Λιμνοθάλασσα Πύλου (Διβάρι) και Νήσος Σφακτηρία, που βρίσκεται στους Εθνικούς Καταλόγους προστατευόμενων περιοχών και στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Natura 2000. Για την περιοχή υπάρχει ειδική περιβαλλοντική μελέτη του κοινοτικού προγράμματος Life-Φύση σύμφωνα με την οποία όλη η λεκάνη απορροής της περιοχής είναι *ρυθμιστική ζώνη* και, ως εκ τούτου, κάθε δραστηριότητα πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα των επιπτώσεων στην περιοχή αυτή. Μεγάλη οικολογική αξία έχει συγκεκριμένα η λιμνοθάλασσα της Γιάλοβας (ή Διβάρι), μια ρηχή υφάλμυρη λίμνη που αποτελεί σημαντικό μεταναστευτικό σταθμό για τα πουλιά. Η λιμνοθάλασσα αποτελεί τον σημαντικότερο μεταναστευτικό σταθμό διεθνούς σημασίας των Βαλκανίων. Σε αυτή συγκεντρώνονται, ξεκουράζονται και ανακτούν δυνάμεις πριν συνεχίσουν το ταξίδι τους τα χιλιάδες πουλιά της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης πριν συνεχίσουν για την Αφρική. Πρόκειται για τον νοτιότερο υγρότοπο της Ευρώπης μετά ξεκινά η μεγάλη πτήση για τις υποσαχάριες αφρικανικές χώρες χωρίς άλλη στάση πάνω απ' τη Μεσόγειο και τη Σαχάρα. Αλλά και η τοπική ορνιθοπανίδα είναι τόσο πλούσια (υδρόβια, παρυδάτια, αρπακτικά κ.λπ.) ώστε η περιοχή έχει χαρακτηριστεί και ως Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά της Ελλάδας. Είναι άλλωστε και σημαντικός τόπος διαχείμησης για σπάνια είδη όπως ο Αργυροτσικνιάς, ο Λευκοτσικνιάς και ο Ψαραετός. Στη λιμνοθάλασσα αυτή ζει, επίσης, και αναπαράγεται ο μοναδικός ευρωπαϊκός πληθυσμός του σπάνιου αφρικανικού χαμαιλέοντα! Λίγο παραδίπλα απ' τη λιμνοθάλασσα βρίσκεται η παραλία της Μπούκας, οι αμμοθίνες (αμμόλοφοι με λίγα θαμνώδη φυτά) της οποίας αποτελούν τόπο ωοτοκίας της θαλάσσιας κελώνας καρέτα-καρέτα, το προστατευόμενο είδος που απειλείται με εξαφάνιση. Τέλος, στον ποταμό Σέλλα και σε άλλα ρέματα παρατηρείται σημαντική παραποτάμια βλάστηση.

Αυτή την περιγραφή δεν τη βρήκα στην Ορνιθολογική Εταιρεία, ούτε σε κάποια οικολογική οργάνωση, οπότε θα ήταν ενδεχομένως ωραιοποιημένα. Ούτε την έβγαλα απ' το μυαλό μου. Παρατίθεται στην ίδια τη γνωμοδότηση της Διεύθυνσης Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. (Α.Π. Οικ. 89577/23.5.2001), που συντάχθηκε πέντε μήνες πριν το υπουργείο συνυπογράψει με τους υπουργούς Οικονομικών και Ανάπτυξης την

κοινή υπουργική απόφαση (Κ.Υ.Α.) οριοθέτησης των Π.Ο.Τ.Α.² Μεσσηνίας (24069/3817/19.10.2001, Φ.Ε.Κ. 10 '887/22.10.2001) ώστε να ληφθεί υπ' όψιν σ' αυτή την απόφαση. Και, ενώ περιγράφει τα ανωτέρω, η γνωμοδότηση καταλήγει ότι «η υπηρεσία μας δεν έχει αντίρρηση για τον χαρακτηρισμό και την οριοθέτηση της Π.Ο.Τ.Α. Μεσσηνίας, με τις ακόλουθες προϋποθέσεις: ... Με δεδομένο ότι οι αναγκαίες ποσότητες νερού για την πλήρη λειτουργία της Π.Ο.Τ.Α. είναι πολύ μεγάλες (... υπολογίζονται σε 9.332 κ.μ.) και ότι προβλέπεται σειρά τεχνικών λύσεων για την εξασφάλιση αυτών (χρήση υπόγειων νερών, χρήση επιφανειακών νερών, ... κατασκευή λιμενοδεξαμενών, κ.λπ.), θα πρέπει στη φάση υποβολής των Μ.Π.Ε. (Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων) να περιγραφεί αναλυτικά ο τρόπος διαχείρισης του υδάτινου δυναμικού της περιοχής προκειμένου... να μην απειληθούν από την υπεράντληση των υπογείων υδροφορέων καθώς και από υπερβολική χρήση επιφανειακών για ύδρευση και άρδευση της Π.Ο.Τ.Α... Το τμήμα της περιοχής Ρωμανού να αναπτυχθεί με ήπιο τρόπο. ... Να βρεθεί τρόπος πρόσβασης των χρηστών στην παραλία της περιοχής Ρωμανού εκτός των αμμοθινών ή τα σημεία πρόσβασης να είναι τα λιγότερα δυνατά...». Με άλλα λόγια, παρά τα προβλήματα, τα οποία ήταν γνωστά αφού αναφέρονται στην έκθεση, η γνωμοδότηση της Διεύθυνσης Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του Υ.Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε. ενέκρινε το σχέδιο. Τη σχετική Κ.Υ.Α. υπογράφουν: ο υπουργός και ο υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Ν. Χριστοδουλάκης και κ. Χ. Πάχτας (αντίστοιχα), και ο υφυπουργός Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε. κ. Η. Ευθυμιόπουλος.

Τελικά, το 2004 προχωρούν οι αρμόδιοι υφυπουργοί και υπουργοί Οικονομίας και Οικονομικών και Τουριστικής Ανάπτυξης (κ. Δούκας, κ. Αλογοσκούφης και κ. Αβραμόπουλος) στην Κοινή Υπουργική Απόφαση *αναγκαστικής απαλλοτρίωσης* 260 στρεμμάτων (Φ.Ε.Κ. Β' 925/18.10.2004), γης που οι ιδιοκτήτες τους δεν είχαν δεχτεί ως τότε να πουλήσουν. Στην απόφαση μνημονεύεται άλλη εισήγηση της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος του Υ.Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε. του 2004 με την οποία θεωρείται πως η προηγούμενη Κ.Υ.Α. (του 2001) «καλύπτει από άποψη περιβαλλοντικής αδειοδότησης τις προϋποθέσεις για την πρόωθηση της διαδικασίας έκδοσης απόφασης αναγκαστικής απαλλοτρίωσης εκτάσεων εντός των ορίων του καθορισμένου με αυτή χώρου!»! Στο μεταξύ, όμως, η περιβαλλοντική μελέτη (Μ.Π.Ε.) που ανέφερε ως προϋπόθεση η γνωμοδότηση της Διεύθυνσης Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του Υ.Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε.

2. Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης. Έτσι ονομάζονται οι νέες τουριστικές επενδύσεις μεγάλου βεληνεκού, όπως οι επενδύσεις σε γκολφ, σπα, συνεδριακά κέντρα κ.λπ., στις οποίες ανήκει και η επένδυση του ομίλου Κωνσταντάκου. Παρακάτω θα αναφερθώ πιο αναλυτικά στις Π.Ο.Τ.Α.

το 2001 δεν είχε πραγματοποιηθεί! Δηλαδή, οι αρμόδιοι υπουργοί θεώρησαν πως η προστασία του περιβάλλοντος θα πραγματοποιηθεί ούτως ή άλλως, με κάποιο τρόπο μαγικό (ίσως με το μαγικό ραβδάκι και πάλι) και ενέκριναν την προώθηση των διαδικασιών!

Για την ιστορία, να αναφέρω λίγα λόγια γι' αυτή τη μελέτη. Η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων κατατέθηκε τον Ιούλιο του 2005, δηλαδή αφού είχε εγκριθεί και προχωρήσει το έργο, και όχι πριν, όπως αναφέρεται ρητώς στον νόμο – στον νόμο που φτιάχτηκε για την εξυπηρέτηση των τουριστικών επενδύσεων ούτως ή άλλως! Η μελέτη είναι ένα μεγάλο έργο τριών τόμων, δύσκολο να μελετηθεί από τον καθένα. Ευτυχώς, βρήκα τον άνθρωπο που τη διάβασε αλλά είχε και τις γνώσεις και την ευαισθησία για να την κατανοήσει: τον Γιώργο Χασιώτη. Ο Γιώργος Χασιώτης είναι νομικός σύμβουλος της W.W.F. Hellas, απόφοιτος της Νομικής και του Φυσικού. Του ζήτησα να μου πει κάποια βασικά, κατά τη γνώμη του, στοιχεία που επισήμανε στη μελέτη. Μου είπε λοιπόν τα εξής:

- Αυτό το οποίο συναντά κανείς σε ολόκληρη τη μελέτη είναι ότι, για πάρα πολλά ζητήματα και προβλήματα που ανακύπτουν παραπέμπει σε μελλοντικές μελέτες που θα γίνουν ή που θα πρέπει να γίνουν. Για παράδειγμα, παραπέμπουν σε διάφορες μελέτες υπό κατασκευή ή, σε άλλο σημείο, συστήνουν να γίνουν μελέτες αποκατάστασης τοπίου, ή αποκατάστασης του ποταμού Σέλλα, κ.λπ. Μα, αν είναι έτσι, μπορεί ο καθένας να κάνει μια μελέτη. Στην ουσία, η μελέτη είναι φτιαγμένη σαν να απευθύνεται στους κατοίκους της περιοχής με σκοπό να προπαγανδίσει ή να καθουχάσει.
- Παρατηρείται μια σαλαμοποίηση του έργου, όπως το λέμε στη γλώσσα μας. Δηλαδή, από τη μία προτείνουν μελέτες για το ένα και για το άλλο, και από την άλλη αντιμετωπίζουν το έργο όχι ως μια συνολική επένδυση, που λόγω του μεγέθους της πρέπει να αντιμετωπιστεί συνολικά σε σχέση με της επιπτώσεις της για τη γύρω περιοχή, αλλά αποσπασματικά. Δηλαδή, χωριστά το θέμα του νερού, χωριστά του λιπάσματος, χωριστά την καρέτα, κ.ο.κ. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι παίρνουν εγκρίσεις και άδειες για το κάθε υποέργο χωριστά, και έτσι αν υπάρξει πρόβλημα (μέσω προσφυγών κ.λπ.) σε κάποιο απ' αυτά, τα υπόλοιπα συνεχίζουν ως έχουν!
- Υπάρχει θέμα με τα στερεά απόβλητα. Πού θα διοχετευθεί ο τεράστιος όγκος των στερεών αποβλήτων που θα παράγει μια τέτοιας μεγάλης κλίμακας επιχείρηση; Δεδομένου μάλιστα πως υπάρχει ήδη πρόβλημα με τα απορρίμματα στην περιοχή... Η μελέτη παραπέμπει τη λύση του προβλήματος στους ίδιους τους δήμους. Δηλαδή τα απορρίμματα θα πρέπει να τα χειριστούν οι δήμοι, στα όρια των οποίων βρίσκεται η επένδυση. Συγκεκριμένα, παραπέμπει σε μελέτη που ετοιμάζεται τώρα από τους δήμους σχετικά με τη δημιουργία Χ.Υ.Τ.Α. στην περιοχή.

- Αξιοσημείωτο είναι πως οι υπολογισμοί τους έχουν γίνει στο ελάχιστο δυνατό περιθώριο, δηλαδή με βάση υπολογισμού το μικρότερο δυνατό αριθμό ατόμων που θα φιλοξενηθούν στην επιχείρηση – τουρίστες και εργαζόμενους. Με ποια λογική γίνεται αυτό δεν το καταλαβαίνω. Όπως επίσης δεν καταλαβαίνω γιατί εφαρμόζουν τους υπολογισμούς τους με κριτήρια και μονάδες μέτρησης που βρίσκονται έξω από τα όρια που θέτουν διεθνείς οργανισμοί (όπως, για παράδειγμα, στις μετρήσεις για τις ανάγκες νερού ανά άτομο).
- Τα νερά στην περιοχή ήδη παρουσιάζουν έντονα προβλήματα. Είναι εξαιρετικά επιβαρημένα και σε ορισμένες περιπτώσεις ακατάλληλα λόγω των φυτοφαρμάκων που χρησιμοποιούνται στις καλλιέργειες. Επίσης και ο ποταμός Σέλλας είναι στα όριά του, λόγω των ελαιολιπιδίων. Αυτό που μου φαίνεται πέρα από κάθε λογική είναι το ότι αφήνουν τον Σέλλα να μολυνθεί επειδή δεν εφαρμόζουν τους νόμους που υπάρχουν και μετά έρχονται και παρουσιάζουν την επένδυση αυτή ως λύση για το πρόβλημα του Σέλλα. Ακατανόητο³.
- Προβλέπουν την κατασκευή λιμενοδεξαμενών για τη συγκέντρωση του νερού που θα χρειαστεί για τις ανάγκες της Π.Ο.Τ.Α. Οι λιμενοδεξαμενές αυτές έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε να έχουν πόρτες από τις οποίες θα γεμίζουν όταν το ποτάμι ξεχειλίζει. Όμως, δεν υπάρχει καμία μελέτη για το αν το ποτάμι ξεχειλίζει, σε τι έκταση και πόσο συχνά. Μάλιστα, όταν μιλάμε για μια επένδυση

3. Σε αυτό το σημείο εξήγησα του Γιώργου πως όχι απλά δεν είναι ακατανόητο αλλά, απεναντίας, ακολουθείται μια συγκεκριμένη και συνεπέστατη λογική, όχι μόνο σε αυτό το ζήτημα αλλά και σε άλλα. Η λογική συνίσταται στο εξής: αφήνουμε τα προβλήματα, που γνωρίζουμε ότι υπάρχουν, να διογκωθούν ή ακόμη και τα εξωθούμε στην επιδείνωση όσο μπορούμε, ώστε να παρουσιάσουμε ως προβληματική μια κατάσταση και να είναι πιο δεκτικός ο κόσμος στην προαποφασισμένη λύση που θα προτείνουμε. Αυτό γίνεται για παράδειγμα με το ασφαλιστικό: δεν πληρώνουμε ως κράτος τα χρέη στα ταμεία, δεν αναγκάζουμε τους επιχειρηματίες να πληρώσουν τα δικά τους χρέη (ή μάλλον τους δίνουμε και παράταση και χαρίζουμε τα πρόστιμα), κλέβουμε και ό,τι μπορούμε από τα αποθεματικά ώστε να ξαναβγούμε στις επόμενες εκλογές... Και μετά, προτείνουμε ως κυβερνώντες μια λύση στο ασφαλιστικό που θίγει τους εργαζόμενους επειδή «δεν γίνεται αλλιώς»! Αυτό γίνεται και με την παιδεία: αποχρηματοδοτούμε την παιδεία, προτείνουμε μεταρρυθμίσεις που δεν θίγουν τα κακώς κείμενα προκειμένου να συνεχίζεται η εξάρτηση και η κομματοκρατία στα πανεπιστήμια, υποβαθμίζουμε τις σπουδές προσλαμβάνοντας συνεχώς συμβασιούχους, εισάγουμε περισσότερους σπουδαστές στα κορεσμένα πανεπιστήμια... Και μετά, προβάλλουμε τα προβλήματα του δημόσιου πανεπιστημίου για να δικαιολογήσουμε την ανάγκη ύπαρξης ιδιωτικών. Αυτό γίνεται και με όλες τις δημόσιες επιχειρήσεις: αφήνονται να γίνουν προβληματικές προκειμένου να πουληθούν φθηνά σε επιχειρηματίες-«φίλους», οι οποίοι γνωρίζουν φυσικά την πραγματική αξία της επιχείρησης και τις δυνατότητές της, αλλιώς δεν θα την αγόραζαν. Απλώς την παίρνουν σε εξευτελιστική τιμή, και απ' τα περισευούμενα ενισχύουν τους υπουργούς που τους εξυπηρέτησαν στη φθηνή αγορά!

που αναφέρεται στις ανάγκες και μετά από 15-20 χρόνια, θα έπρεπε να έχει προηγηθεί σχετική μελέτη για να γνωρίζουν αν μπορεί να πραγματοποιηθεί αυτό που αναφέρουν. Η μελέτη απλώς αναφέρει πως, αν οι ανάγκες σε νερό δεν μπορούν να καλυφθούν, θα κατασκευαστεί εργοστάσιο αφαλάτωσης. Η μελέτη φυσικά θα γίνει τότε...

- Για τις αμμοθίνες και την καρέτα-καρέτα δεν αναφέρεται τίποτα! Η μελέτη απλώς καθησυχάζει ότι δεν θα πειράξουν την παραλία και αυτή θα παραμείνει ελεύθερη! Δεν τίθεται θέμα προστασίας των αμμοθινών. Προβλέπεται, αντιθέτως, να σκάψουν στην παραλία για να περάσουν τρεις μεγάλοι σωλήνες που μετά θα καλυφθούν από πάνω. Οι σωλήνες αυτοί χρησιμεύουν στο κέντρο θαλασσοθεραπείας: οι δύο θα φέρνουν νερό από τη θάλασσα, και ο τρίτος θα το επιστρέφει πίσω, ζεστό πλέον. Οι συντάκτες της μελέτης λένε πως η αλλαγή στη θερμοκρασία της θάλασσας που θα προκληθεί δεν θα επηρεάσει τη θάλασσα κλωρίδα και πανίδα.

- Στον ίδιο κόλπο θα εκβάλλουν και τα λύματα από τον βιολογικό καθαρισμό.
- Στη λιμνοθάλασσα της Γιάλοβας βρίσκονται τα περίφημα Λιβάδια της Ποσειδωνίας, τα γνωστά μας φύκια, που αποτελούν επίσης προστατευόμενο είδος. Η ύπαρξη του φυκιού είναι καθοριστική για την ίδια την ύπαρξη του βιότοπου αφού αποτελεί τροφή για τα ψάρια του τα οποία αποτελούν τροφή για την καρέτα-καρέτα και τα πουλιά, κ.ο.κ. Δεν γνωρίζει κανείς αν τα Λιβάδια θα επηρεαστούν απ' την αλλαγή θερμοκρασίας του νερού.

- Αυτό που συμβαίνει με τις Π.Ο.Τ.Α. στην Ελλάδα συμβαίνει εδώ και καιρό στην Ευρώπη και σε άλλες χώρες του κόσμου, και αποτελεί ήδη πρόβλημα στις τουριστικά αναπτυσσόμενες ή και αναπτυγμένες χώρες. Το φαινόμενο ονομάζεται *gated communities* [σε ελεύθερη απόδοση, περιφραγμένες/ κλειδωμένες κοινότητες] και αναφέρεται ακριβώς στον περιορισμό των τουριστών εντός των τειχών της κοινότητας, δηλαδή εντός της περίφραξης της τουριστικής επένδυσης, όπου ο τουρίστας μπορεί να κάνει τα πάντα χωρίς να χρειάζεται να βγει εκτός της. Οι τουρίστες συχνά καθοδηγούνται προς αυτή την επιλογή αφού τους προσφέρεται ένα ολοκληρωμένο, συχνά φθινό ως τέτοιο, πακέτο διακοπών και έτσι επιλέγει, για παράδειγμα, να κάνει το γεύμα του εκεί όπου το έχει ήδη προπληρώσει.

- Η μελέτη αναφέρει ότι θα ωφεληθεί η τοπική κοινωνία καθώς θα προσφέρονται δουλειές, θα ανοίξουν ταβερνάκια στην περιοχή, κ.λπ. Αυτό είναι προφανώς ψέμα, αφού η Π.Ο.Τ.Α. λειτουργεί ως *gated community*⁴.

4. Να προσθέσουμε εδώ ότι η ίδια η νομοθετική ρύθμιση για τις Π.Ο.Τ.Α. προϋποθέτει την ύπαρξη εστιατορίων, μαγαζιών, αθλητικών χώρων κ.λπ., προκειμένου να απασχολούνται κατά τον ελεύθερο χρόνο τους οι τουρίστες (αναφέρομαι αναλυτικά στην Κοινή Υπουργική Απόφαση του 1998 παρακάτω).

- Το πιο σημαντικό όμως απ' όλα είναι ότι δεν υπάρχει μηχανισμός επίβλεψης. Δεν προβλέπεται πουθενά κάποιος μηχανισμός που θα επιβλέπει το έργο και τη συμμόρφωσή του με τους περιβαλλοντικούς και άλλους κανόνες που πρέπει να ακολουθηθούν. Και φυσικά δεν υφίσταται καμία νομική δέσμευση παροχής οικολογικής πιστοποίησης. Κι ας είναι το έργο σε περιοχή Natura 2000. Δίνεται, μολοταύτα, η διαβεβαίωση από τους συντάκτες της μελέτης ότι "δεν θα αφήσουμε να μολυνθεί", και ότι το ενδιαφέρον του ομίλου για την περιοχή είναι συνολικό και η μέριμνα είναι για το καλό και την πρόοδο του τόπου!
- Να σημειωθεί επίσης ότι παντού σε όλη τη μελέτη αναφέρεται η υφιστάμενη υποβάθμιση του περιβάλλοντος στην περιοχή και η συνέχισή της αν αυτή μείνει αναξιοποίητη. Στις αιτίες δε της υποβάθμισης αναφέρεται και η καταπάτηση του νόμου περί ελεύθερης κατασκήνωσης. Στην ουσία, η επενδυτική δραστηριότητα των Π.Ο.Τ.Α. παρουσιάζεται ως σωτήρια για το ήδη υποβαθμισμένο περιβάλλον!
- Είναι σημαντικό και το ποιοι ενδιαφέρονται γι' αυτό το είδος τουρισμού, και ειδικά για το γκολφ. Και δεν εννοώ μόνο εισοδηματικά, αλλά και δημογραφικά. Οι περισσότεροι που ασχολούνται με το γκολφ είναι μεγάλοι σε ηλικία είναι η φύση του αθλήματος τέτοια. Ας μην ξεχνάμε πως αυτή η προχωρημένη ηλικία αυξάνεται στις Δυτικές κοινωνίες, γεγονός που σχετίζεται ενδεχομένως με την ανοδική τάση του αθλήματος και των τουριστικών επιλογών που το συνοδεύουν. Όμως, εδώ προκύπτει και ένα άλλο ζήτημα. Λόγω της προχωρημένης ηλικίας αυτών των τουριστών, είναι αυξημένες οι ανάγκες τους σε ιατρική φροντίδα. Προβλέπεται άλλωστε και η εγγύτητα των Π.Ο.Τ.Α. σε νοσοκομείο. Όμως, τα νοσοκομεία της ευρύτερης περιοχής (Καλαμάτας και Κυπαρισσίας) δεν είναι εκσυγχρονισμένα και δεν επαρκούν ώστε να καλύψουν τις ενδεχόμενες αυξημένες ανάγκες. Αυτή θα ήταν μια καλή ευκαιρία για να ωφεληθούν και οι ντόπιοι. Δηλαδή, με αφορμή τις Π.Ο.Τ.Α. να επενδυθούν χρήματα για τη νοσοκομειακή αναβάθμιση της περιοχής. Όμως αυτό δεν έχει γίνει.

Όχι, δυστυχώς δεν έχει γίνει. Έχουν, όμως, ξεκινήσει τα έργα επέκτασης του αεροδρομίου Καλαμάτας. Διότι επίσης προβλέπεται οι Π.Ο.Τ.Α. να βρίσκονται κοντά σε διεθνή αερολιμένα. Ο πραγματικά αγανακτισμένος πολίτης αλλά και οικολόγος επιστήμονας της W.W.F. μού περιέγραψε με φανερή δυσφορία τα παραπάνω στοιχεία. Και άλλα πολλά που είπαμε. Τέλος (αν και δεν έχουν τέλος τα ζητήματα που θίγει η μελέτη), είπε ο Γιώργος Χασιώτης πως, όσον αφορά τους νόμους που προώθησαν οι υπουργοί από το 1994 και μετά, «παρατηρείται μια ανεπαίσθητη μεταβολή που μόνο ένα έμπειρο μάτι μπορεί να κατανοήσει. Για παράδειγμα, ενώ ένας νόμος αναφέρει ότι θα αναπτύσσονται στις Π.Ο.Τ.Α. μόνο τα αυτοφυή φυτά, μεταγενέστερος νόμος αναφέρεται σε αυτοφυή φυτά κατά το δυνατόν». Αυτά είναι

τα παραθυράκια των νόμων, που περνάνε επιτηδευμένα και απαρατήρητα στο απαίδευτο μάτι. Απ' αυτούς που βρίζουν οι πολίτες ως ανίκανους. Οι οποίοι, όπως αποδεικνύεται, δεν είναι ανίκανοι. Απλώς έχουν άλλες προτεραιότητες. Και τις εξυπηρετούν *ικανότατα*.

Η μελέτη υπογράφεται από τον κ. Δημήτρη Αργυρόπουλο, πολιτικό μηχανικό. Το γραφείο του αναλαμβάνει Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για παρόμοια έργα. Επικοινωνήσα μαζί του και μου είπε ότι σε κάθε περίπτωση όλα έχουν γίνει νόμιμα και με τις σχετικές εγκρίσεις από τους αρμόδιους φορείς. 'Ότι οι μελέτες του έχουν στηριχτεί και σε άλλες προηγηθείσες μελέτες ελληνικών πανεπιστημίων. 'Ότι υπάρχει έγκριση από τους δήμους της περιοχής για το ποσοστό του νερού που επιτρέπεται να αντληθεί από τον ποταμό («υπάρχει άδεια χρήσης νερού»). Σε ερώτησή μου για το γεγονός ότι η μελέτη συχνά παραπέμπει σε άλλες μελέτες, και ειδικότερα για τη δημιουργία Χ.Υ.Τ.Α. (Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων) στην περιοχή, μου είπε τα εξής: «στην περιοχή προγραμματίζεται να γίνει Χ.Υ.Τ.Α., γιατί τώρα λειτουργούν παράνομες χωματερές. Τα απορρίμματα είναι ευθύνη του δήμου, και όχι της επένδυσης. Και, φυσικά, δεν μπορούμε να περιμένουμε 10 χρόνια, τότε θα γίνει ο Χ.Υ.Τ.Α. για να πραγματοποιηθεί η επένδυση». Για τις αμμοθίνες, μου είπε ότι δεν θα πειραχτούν, και ότι ο κόσμος θα οδηγείται στην παραλία μέσω τριών συγκεκριμένων μονοπατιών, ώστε να μην περνάει από παντού. Και πρόσθεσε: «Φυσικά, το αν οι εργολάβοι τηρήσουν τα προαναφερθέντα είναι άλλο θέμα. Δεν αφορά τη μελέτη. Αυτό είναι αρμοδιότητα των υπηρεσιών, που πρέπει να κάνουν τους σχετικούς ελέγχους».

Το έργο συνεχίζεται. Και η πιο στοιχειώδης λογική λέει πως η προστατευόμενη περιοχή θα καταστραφεί. Η λιμνοθάλασσα της Γιάλοβας, που χρησιμοποιούν ως ενδιάμεσο σταθμό του ταξιδιού τους εκατοντάδες χιλιάδες πουλιά, θα αποξηραθεί σιγά-σιγά. Αλλά, τι να τον κάνεις τον ενδιάμεσο σταθμό αν σε λίγο δεν θα υπάρχουν πουλιά, ή αν δεν σε ενδιαφέρει η ύπαρξή τους; Ο πληθυσμός της θαλάσσιας κελώνας καρέτα-καρέτα θα ελαττωθεί κι άλλο οδηγώντας το είδος σε πιο γρήγορη εξαφάνιση, μιας και τα αυγά της δεν θα προστατευτούν στους αμμόλοφους της Μπούκας. Είναι δεδομένο πως, φτιάχνοντας ακριβώς από πάνω της 1.500 κλίνες εκατοντάδες τουρίστες θα παραθερίσουν εκεί. Μια βόλτα να πάει ο καθένας απ' αυτούς στη θάλασσα, θα περάσει από τις αμμοθίνες: αναγκαστικά, αφού αυτές παρεμβάλλονται ανάμεσα στην επένδυση και στη θάλασσα. 'Η μήπως οι αρμόδιες υπηρεσίες θα φυλάνε την άμμο για να μην περάσουν από κει οι τουρίστες που θα... ξεφύγουν απ' τα προβλεπόμενα μονοπάτια; Επίσης, τα φώτα της επένδυσης θα αποπροσανατολίζουν τα μικρά που θα καταφέρουν να επιβιώσουν και δεν

θα φτάσουν ποτέ στη θάλασσα⁵. Το είδαμε να συμβαίνει και στον Λαγανά Ζακύνθου, στο Ρέθυμνο Κρήτης, και αλλού. Η ίδια ιστορία.

→ Ένα παράξενο πράγμα: γιατί αναπτύσσονται τουριστικά ακριβώς οι περιοχές που πρέπει να προστατευθούν; Και γιατί, αφού έχει αποδειχτεί πως οι μελέτες δεν εφαρμόζονται, ο κόσμος αποδέχεται την υποβάθμιση;

Πάντως, τα 260 στρέμματα δεν τα πήρε ο όμιλος Κωνσταντακόπουλου ούτε με την αναγκαστική απαλλοτρίωση. Πέντε κάτοικοι της περιοχής, πεισματάρηδες αρκετά απ' ό,τι φαίνεται, αρνήθηκαν να παραχωρήσουν τη δικιά τους γη, 60 συνολικά στρεμμάτων, για την «ήπια τουριστική ανάπτυξη» που ετοίμασαν οι αρμόδιοι υπουργοί, γραμματείς του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) και διευθυντές των περιβαλλοντικών γραφείων για τον όμιλο Κωνσταντακόπουλου. Οι πέντε αυτοί προχώρησαν σε αίτηση ακύρωσης της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης προς το αρμόδιο δικαστήριο. Το θέμα πήγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ), το οποίο έχει παραπέμψει το θέμα στην Ολομέλεια της σύνθεσής του λόγω της σοβαρότητας της υπόθεσης αλλά και για να κρίνει τη συνταγματικότητα των προβλεπόμενων ρυθμίσεων. Η συνεδρίαση της Ολομέλειας έχει ήδη γίνει στις αρχές Οκτωβρίου 2007, και αναμένεται η απόφαση.

[Ανοίγει Παρένθεση: το Συμβούλιο της Επικρατείας

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η παραπομπή στην Ολομέλεια είναι σοβαρή υπόθεση, καθώς η απόφαση θα βγει από 35 συνολικά δικαστές. Αυτό από μόνο του εγγυάται τον περιορισμό των επεμβάσεων στο έργο της δικαιοσύνης: δεδομένου ότι και το δικαστικό μας σύστημα δεν είναι απρόσβλητο, είναι σαφώς πιο δύσκολο να επηρεάσει κανείς 35 δικαστές απ' ό,τι να προσεγγίσει πέντε ή επτά. Ίσως και γι' αυτόν το λόγο το ΣτΕ έχει παράδοση στη διαφύλαξη και σεβασμό του περιβάλλοντος. Επειδή, όμως, όπως προσπαθώ να δείξω από την πρώτη φράση του *Πολιτικού Ημερολογίου*, όλα είναι ένα, θα αναφέρω ένα στοιχείο που, ενδεχομένως, συμπληρώνει κρίκους στον κύκλο μας. Η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, εκτός από την απόπειρα για την αναθεώρηση του άρθρου 24 που κατοχυρώνει την προστασία των δασών, είχε ταυτόχρονα ξεκινήσει και μια άλλη προσπάθεια: αυτή της δημιουργίας Συνταγματικού Δικαστηρίου, δηλαδή της δημιουργίας ενός ειδικού δικαστηρίου που αρμοδιότητά του θα ήταν ακριβώς η κρίση περί συνταγματικότητας των νόμων.

5. Αυτό επειδή τα νεογέννητα εντοπίζουν τη θάλασσα από το αντιφέγγισμα των άστρων, το οποίο και ακολουθούν. Τα περιβάλλοντα φώτα γίνονται αντιληπτά ως άστρα, και τα μικρά τα ακολουθούν προς την ξηρά και πεθαίνουν.

Με τον τρόπο αυτό εμποδίζεται ο διάχυτος έλεγχος συνταγματικότητας που προβλέπεται στο συνταγματικό μας δίκαιο, σύμφωνα με το οποίο κάθε ελληνικό δικαστήριο έχει τη δικαιοδοσία να αποφανθεί για τη συνταγματικότητα νομοθετικής ρύθμισης σχετική με την υπόθεση που εκδικάζει, και μόνο για την υπόθεση που εκδικάζει. Αυτό αποτελεί το ευρύτερο και δημοκρατικότερο σύστημα ελέγχου που εφαρμόζεται στην Ευρώπη. Αντίστοιχα, η συγκέντρωση της αρμοδιότητας σε ένα δικαστήριο αποκλειστικά καθιστά τη διαδικασία περισσότερο ελέγξιμη από τους κυβερνώντες, όπως άλλωστε συμβαίνει με οποιαδήποτε συγκέντρωση εξουσίας.

Να σημειωθεί, επίσης, ότι σύμφωνα με πληθώρα δημοσιευμάτων (της περιόδου Φεβρουαρίου 2008), ο υπουργός Δικαιοσύνης της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας, κ. Σωτήρης Χατζηγάκης, έχει επιδοθεί σε μια άνευ προηγουμένου επίθεση στο ΣτΕ, το οποίο κατηγορεί για προσπάθεια δημιουργίας «κράτους δικαστών»(!). Σε δημόσιες εμφανίσεις του ομιλεί για «ολίγους δικαστές» που θέλουν να καταλύσουν τη... λαϊκή κυριαρχία. Δρομολογώντας με αυτές τις προαναγγελίες τις αλλαγές που επιθυμεί να επιφέρει στο δικαστικό σύστημα, μας διαβεβαίωσε ότι «η πολιτεία, υπακούοντας στη λαϊκή εντολή, στο Σύνταγμα και στην αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, έχει υποχρέωση να αντιμετωπίσει ριζικά φαινόμενα που οδηγούν στην αρνησιδικία και στην κατάλυση του κράτους δικαίου». Ποιος ξέρει τι ετοιμάζουν...

Τελικώς, τώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές, το ΣτΕ έκρινε αντισυνταγματική τη νομοθετική ρύθμιση του νόμου 2545/1997 που επιτρέπει τη δυνατότητα χαρακτηρισμού μιας περιοχής ως Π.Ο.Τ.Α. χωρίς να έχει γίνει ο συνολικός χωροταξικός σχεδιασμός (Φεβρουάριος 2008). Πολύ περισσότερο δε σε περιοχές χαρακτηρισμένες ως ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Στο μεταξύ, οι εργασίες συνεχίζονται... **Κλείνει η Παρένθεση]**

Εν κατακλείδι: καθώς εισερχόμαστε σε περίοδο ξηρασίας σε παγκόσμιο επίπεδο, αντιλαμβάνεται κανείς τι θα συμβεί στον υγρότοπο και σε ολόκληρο το οικοσύστημα της περιοχής. Τεράστιες λιμενοδεξαμενές έχουν δημιουργηθεί για το πότισμα του γκαζόν που θα φυτευτεί ενώ η άντληση νερού γίνεται και από τον ποταμό Σέλλα. Καμία αρχή δεν επεμβαίνει (αντιθέτως, δίνουν άδειες) και, φυσικά, κανένας έλεγχος δεν υφίσταται. Το ποτάμι έχει ουσιαστικά ιδιωτικοποιηθεί, αφού βρίσκεται στη μέση της επένδυσης και κανείς δεν έχει πρόσβαση σε αυτό. Αποτελεί τώρα πια ιδιωτική περιουσία εκ των πραγμάτων.

Ιδιωτική περιουσία έχουν γίνει και οι αγροτικοί δρόμοι που περνούσαν ανάμεσα στα χωράφια των χωρικών. Πολλοί απ' αυτούς έχουν ισοπεδωθεί από τις μπουλντόζες και ντόπιοι κάτοικοι έχουν διαμαρτυρηθεί σχετικώς στον οικείο δήμο. Χαρακτηριστικά αναφέρω πως στις 27 Ιουνίου 2003 πραγ-

ματοποιήθηκε συνεδρίαση στον Δήμο Νέστωρος όπου συζητήθηκε, μεταξύ άλλων, η «κατάργηση τμημάτων αγροτικών δρόμων εντός του οριοθετημένου τμήματος Π.Ο.Τ.Α Ρωμανού». Σε αυτήν αποφασίστηκε πως η κατάργηση δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί εφόσον υπάρχουν και ιδιοκτησίες τρίτων στην περιοχή⁶. Μάλιστα, η απόφαση υπαγορεύει στον επιχειρηματία «να διευκολύνει την οδική πρόσβαση στη θάλασσα δια της συνδέσεως των κεντρικών τμημάτων των δρόμων από αυτούς που καταργούνται και εντός του άκρου των ορίων της Π.Ο.Τ.Α., αφήνοντας δρόμο ίδιο σε διαστάσεις με τους υπάρχοντες».

Επίσης ιδιωτική περιουσία θα γίνουν, *επί της ουσίας*, τα πλούσια αρχαιολογικά ευρήματα της περιοχής. Οι εργασίες ανέδειξαν πολλά τέτοια ευρήματα με αποτέλεσμα να κληθεί η αρμόδια Εφορία Αρχαιοτήτων για να επιμεληθεί τη συνέχεια της ανασκαφής. Βέβαια, το νομοθετικό πλαίσιο ορίζει πως τα ευρήματα που δεν μπορούν να μετακινηθούν παραμένουν στον χώρο όπου βρέθηκαν και εκθέτονται εκεί. Ο ιδιοκτήτης της επένδυσης οφείλει να μεριμνήσει ώστε ο οποιοσδήποτε πολίτης να μπορεί να τα επισκεφτεί. Τυπικώς, ο νόμος μεριμνά ώστε να προστατεύεται ο κάθε επενδυτής που αποφασίζει να επενδύσει τα χρήματά του. Γι' αυτό, για παράδειγμα, πολλά ξενοδοχεία στο κέντρο της Αθήνας έχουν στο εσωτερικό τους αρχαία εκθέματα, και υποχρεούνται αντιστοίχως να αφήνουν τους πολίτες να τα επισκέπτονται. Φυσικά, αυτός ο νόμος θα έπρεπε ενδεχομένως να παραμένει ως μέριμνα για το ρίσκο του κάθε επιχειρηματία – όπου ρίσκο σημαίνει τη μη προβλέψιμη περίπτωση να βρεθούν τελικώς κάποια αρχαία. Όταν όμως τέτοιο ρίσκο δεν υπάρχει, όταν δηλαδή είναι δεδομένο πως θα βρεθούν πολλά αρχαία⁷; Τελικώς, και επί του προκειμένου, ο όμιλος Κωνσταντακόπουλου θα αποκτήσει αυτούσια αρχαιολογικά εκθέματα μέσα στην Ολοκληρωμένη του Επένδυση, τα οποία θα μπορούν να βλέπουν οι τουρίστες της αφού έχουν τελειώσει με το γκολφ τους.

Και για όποιους διατηρούν αμφιβολίες για το αν θα δοθούν θέσεις εργασίας στους ντόπιους, να πούμε και το εξής: πέρα από ορισμένους ντόπιους που εργάζονται αυτή τη στιγμή για την κατασκευή των εγκαταστάσεων, εργάζονται και πολλοί μετανάστες. Όλοι τους ως οικοδόμοι. Και, φυσικά, όλοι αυτοί θα εργάζονται για όσο καιρό διαρκεί η κατασκευή των έργων: στη συνέχεια θα απασχοληθεί μόνο περιορισμένος αριθμός ατόμων, όπως είναι

6. Αριθμός απόφασης ΙΟΙ/2003, του πρακτικού ΙΙ/27.06.2003.

7. Μέχρι στιγμής έχω εστιάσει μόνο στην περιγραφή της σημασίας της περιοχής από περιβαλλοντική άποψη. Εξίσου πλούσια και σημαντική είναι η αρχαιολογική της αξία, στην οποία όμως δεν θα αναφερθώ.

φυσικό. Δεν ξέρω με σιγουριά, αλλά φαντάζομαι πως δεν είναι αυτό που είχαν υπ' όψιν τους οι ντόπιοι όταν παραμυθιάζονταν με τις νέες θέσεις εργασίας που θα έβρισκαν τα παιδιά τους στην περιοχή!

Προς το παρόν, οι εργασίες γίνονται με εντατικούς ρυθμούς, και οι εργάτες δουλεύουν και τις Κυριακές. Μάλιστα, το Σάββατο 2/2/2008 έγινε σοβαρό εργατικό ατύχημα στο εργοτάξιο της Πύλου. Και, φυσικά, τα Μ.Μ.Ε. δεν ανέφεραν τίποτα...

Τέλος, επειδή η περιοχή είναι χαρακτηρισμένη ως Natura 2000 και αναγνωρισμένη από την Ε.Ε. ως τέτοια, κάποιοι πολίτες και ο σύλλογος Κίνηση Πολιτών Μεσσηνίας ΚΙΝΩ απηύθυναν σχετική ερώτηση στην Ε.Ε. Τόσο η επίτροπος κα Γουόλστρομ (Margot Wallstrom) όσο και ο προϊστάμενος της νομικής υπηρεσίας της Γενικής Διεύθυνσης Περιβάλλοντος της Ε.Ε. κ. Ρουίθ-Τόμας (Javier Ruiz-Tomas), αποφάνθηκαν ότι «δεν στοιχειοθετείται παραβίαση της νομοθεσίας για το περιβάλλον με βάση τα υπάρχοντα στοιχεία». Μάλιστα, η κ. Γουόλστρομ στην επιστολή της (στις 19/11/2004) υπενθυμίζει ότι «βάσει των κοινωνικών κανονισμών, η επιλογή και η απόφαση να δοθούν χρηματοδοτήσεις ανήκει στην αρμοδιότητα του ενδιαφερόμενου κράτους»⁸.

Εν τέλει, η «ήπια τουριστική ανάπτυξη» που αρμόζει –σύμφωνα με τους ιθύνοντες, ντόπιους και επενδυτές– με την ιδιαιτερότητα της περιοχής, της περιβαλλοντικής και ιστορικής της σημασίας και την απέραντη ομορφιά της είναι αυτή που απεικονίζεται στις παρακάτω φωτογραφίες.

Μα, τι βλέπουν τα ματάκια μου; Η εταιρεία Άκτωρ έχει αναλάβει την κατασκευή του έργου; Εντάξει, δεν είναι μυστικό. Ούτε παράνομο. Απλώς δεν το ήξερα. Η κατασκευαστική εταιρεία του ομίλου Μπόμπολα είναι η μεγαλύτερη και η καλύτερη στην Ελλάδα, όπως μαθαίνω. Και η πρώτη σε αναθέσεις δημοσίων έργων.

Η (υπ)ανάπτυξη της Ελλάδας

Το ζήτημα είναι πολύ πιο απλό απ' όσο νομίζουμε. Και πολύ πιο δύσσομο ταυτόχρονα. Πρέπει όμως να το δούμε σε μια συνέχεια, σε μια ολότητα. Διά-

8. Να σημειωθεί ότι η ίδια η Ε.Ε., όταν πρόκειται για τομείς στους οποίους επιθυμείται να «ανοίξει» η αγορά απαγορεύει τις κρατικές χρηματοδοτήσεις ως αθέμιτο ανταγωνισμό (εξ ου και τα πρόστιμα που έχει πληρώσει η Ελλάδα για την Ολυμπιακή Αεροπορία, για παράδειγμα). Σε αυτό το θέμα, όμως, που αφορά το περιβάλλον και τις διακοπές των «εχόντων και κατεχόντων», η αρμοδιότητα της απόφασης ανήκει στο κράτος!

*Φωτογραφίες 7 και 8 (βλ. παράρτημα)
Με εννέα γερανούς του ΑΚΤΩΡ συντελείται η... ήπια τουριστική ανάπτυξη στον Ρωμανό!*

φορα ζητήματα που φαίνονται άσχετα μεταξύ τους εντάσσονται στον ίδιο εξελικτικό κύκλο της κοινωνικής και πολιτικής ανάπτυξης – ή μη ανάπτυξης. Στην Ελλάδα, όπως όλοι γνωρίζουμε, δεν πραγματοποιήθηκε η Βιομηχανική Επανάσταση που έλαβε χώρα στη Δυτική Ευρώπη. Συνεπώς, το βιομηχανικό προϊόν της χώρας είναι από μηδαμινό έως περιορισμένο. Μάλιστα, σε αρκετές περιπτώσεις η βιομηχανική και τεχνολογική πρόοδος και καινοτομία αυτής της χώρας εμποδίστηκε, και μάλιστα εκ των έσω. Η Ελλάδα δεν έπρεπε να γίνει χώρα παραγωγής σύγχρονων τεχνολογικών προϊόντων, αλλά μόνο καταναλώτριά τους. Τώρα θα σκεφτεί κανείς: τεχνολογική πρόοδος και καινοτομία στην Ελλαδίτσα; Δεν ξέρω για την Ελλαδίτσα. Ξέρω όμως για τους Έλληνες. Οι οποίοι στο εξωτερικό όχι μόνο διαπρέπουν, αλλά αποτελούν κομμάτι του πιο έξυπνου και καινοτόμου παραγωγικού και επιστημονικού δυναμικού. Και

όχι μόνο αυτό. Μπορώ με βεβαιότητα να πιστοποιήσω πως πολλοί ξένοι αγαπούν τους Έλληνες, τους έχουν σε μεγάλη υπόληψη και τους προτιμούν τόσο για παρέα όσο και για συνεργασία. Περιττό να αναφέρω πόσο μεγάλο είναι το ποσοστό των Ελλήνων επιστημόνων στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, και μάλιστα στα κορυφαία εξ αυτών, αναλογικά με τον αριθμό των Ελλήνων στο εξωτερικό. Τα περί ανθελληνικών συνομοσιών που μονίμως μας περιβάλλουν, όπως συχνά *ορισμένοι* διατυμπανίζουν, απλώς στερούνται σοβαρότητας.

Στο Λονδίνο η καταξίωση των Ελλήνων φαίνεται μέσα από την επαγγελματική τους πορεία σε όλες τις δουλειές. Στο Μαρόκο η αγάπη των κατοίκων για τη χώρα μας ήταν τόσο έκδηλη που μας εντυπωσίασε. Θυμάμαι χαρακτηριστικά πως, όταν οι Μαροκινοί μάς ρωτούσαν από πού είμαστε κι εμείς τους λέγαμε «Έλληνες», ξαφνικά άλλαζε το πρόσωπό τους. Το ουδέτερο ύφος της απλής περιέργειας μετέλλαζε με μιας σε επιφώνημα χαράς και ενθουσιασμού καθώς λέγανε «Α, γιουνάν!». Παρατήρησα μάλιστα αυτή την αντίδραση σε όλες τις περιπτώσεις και κάποια στιγμή ρώτησα τον Σαλίμ (που μας ξενάγησε στην Έρημο) σχετικά.

– Α, ναι, μου λέει. Αγαπάμε πολύ τους Έλληνες. Είναι σαν κι εμάς, μοιάζουμε πολύ ως λαοί. Είναι ανοιχτοί, ειρηνικοί, έξυπνοι. Η ιστορία τους είναι αξιοθαύμαστη...».

[Παρατηρήσατε όμως τη σύνδεση της αγάπης για τους Έλληνες με την πεποίθηση πως μοιάζουμε;]

Αυτά πιστεύουν οι ξένοι για μας –μεταξύ άλλων βέβαια, όχι πάντα θετικών. Οι Έλληνες όμως διαπρέπουν κυρίως στο εξωτερικό. Στην Ελλάδα δεν υπάρχει η υποδομή για κάτι τέτοιο. Η νοοτροπία αρκετών Ελλήνων είναι ένα ζήτημα. Ένα άλλο όμως, ίσως και πιο σημαντικό, είναι ότι η Ελλάδα σε θεσμικό επίπεδο δεν επιτρέπει την αξιοποίηση της ελληνικής ευστροφίας, ή και πονηριάς αν θέλετε. Την εμποδίζει θα λέγαμε. Μόνο τη «λαμογιά» επιτρέπει, και προωθεί. Όχι λόγω κάποιας συνωμοσίας που έχει ως σκοπό να μην αφήσουν (κάποιοι) την Ελλάδα να διαπρέψει. Απλώς επειδή δεν υπάρχει ο σχεδιασμός και η χρηματοδότηση για κάτι τέτοιο. Ο εσωτερικός σχεδιασμός.

Από την άλλη, η αγροτική παραγωγή περιορίζεται σημαντικά στη χώρα μας. Παράξενο επειδή, αν μια χώρα δεν προορίζεται για βιομηχανική παραγωγή, λογικά θα έπρεπε να παραμένει στον αγροτικό τομέα, όπου και βρισκόταν. Όμως, για τη χώρα μας έχει προσδιοριστεί μια άλλη δραστηριότητα, και μάλιστα όχι παραγωγική αλλά αντιπαραγωγική: οι τουριστικές υπηρεσίες. Πιο συγκεκριμένα, η *βαριά βιομηχανία του τουρισμού*. Δηλαδή, εν τέλει, προορίζομαστε για βιομηχανική παραγωγή, αλλά συγκεκριμένη: τουριστική. Απολύτως κυριολεκτικά. Ας δούμε τι ακριβώς συμβαίνει.

Ο τουρισμός ως βιομηχανικό προϊόν

Η Ελλάδα είναι μια νησιώτικη χώρα με περίπου 15.000 χιλιόμετρα ακτογραμμή. Επιπλέον, είναι μια ασφαλής χώρα, χωρίς ανεξέλεγκτες θρησκευτικές, εθνικιστικές ή τρομοκρατικές εξάρσεις. Το γεγονός δε ότι βρίσκεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση την καθιστά προβλέψιμη και οικεία από τη σκοπιά του Δυτικού πολίτη. Είναι λοιπόν ένας ιδανικός προορισμός για την προώθηση των επενδύσεων σε τουρισμό και αναψυχή.

Το θέμα βέβαια είναι πώς βλέπει κανείς τον τουρισμό. Για κάποιους το ενδιαφέρον δεν βρίσκεται στον τουρισμό αλλά στην εξερεύνηση και την ελεύθερη περιήγηση σε μια άγνωστη περιοχή, στη γνωριμία με τους ντόπιους κατοίκους και τη νοοτροπία τους, κ.ο.κ. Όμως, είπαμε: το ελεύθερο δεν πουλάει. Δηλαδή, δεν έχει ιδιαίτερο κέρδος και, κυρίως, το κέρδος αυτό δεν είναι ελεγχόμενο-συγκεντρωμένο, αλλά διαχέεται στους ντόπιους. Η βιομηχανία του παγκόσμιου τουρισμού, από την άλλη, έχει ως σκοπό τη συγκέντρωση των τουριστικών προϊόντων σε συγκεκριμένες και ελέγξιμες μονάδες για την απορρόφηση του τεράστιου τζίρου. Μιλάμε για έναν τζίρο της τάξης των 733 δισεκατομμυρίων δολαρίων (το 2006), όπως προκύπτει από στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (Π.Ο.Τ., <http://unwto.org>). Σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία του Π.Ο.Τ., ο αριθμός των τουριστών ανήλθε στα 846 εκατομμύρια το 2006. Ανήλθε διότι, από το 1950 ως σήμερα έχει σημειώσει κατά μέσο όρο ετήσια αύξηση 6,5% (αν και τελευταίως καταγράφεται φθίνουσα πορεία στο ποσοστό της ετήσιας αύξησης: ήταν 4% για το 2006, λόγω χάρη. Επίσης, το 6% των παγκόσμιων εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών αφορούσε τον τουρισμό, ενώ αν δούμε το εξαγωγίμο προϊόν μόνο των τουριστικών υπηρεσιών το ποσοστό ανέρχεται στο 30%.

Όπως καταλαβαίνει κανείς, πρόκειται για μεγάλη «μπίζνα» ενίοτε με όρους «αρπαχτής»⁹! Επόμενο είναι να υπάρχει αυξανόμενη τάση εκμετάλλευσής της σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα οφέλη του τουρισμού –εννών τα μεσοπρόθεσμα οικονομικά οφέλη, μιας και άλλα από αυτά είναι ζήτημα αν υπάρχουν– δεν θα τα καρπωθούν φυσικά οι ντόπιοι, οι... ιθαγενείς μιας χώρας, αλλά μεγάλες πολυεθνικές που δραστηριοποιούνται στον τομέα του τουρισμού. Ή μήπως φαντάστηκε κανείς πως οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και ο οικονομικός εναγκαλισμός των χωρών αφορούν μόνο το εμπόριο όπλων, τις χρηματιστηριακές δραστηριότητες, τα βιομηχανικά προϊόντα, κ.λπ.; Όχι, δεν είναι έτσι. Όταν μιλάμε για βαριά βιομηχανία του τουρισμού εννοούμε ακριβώς αυτό: την εκμετάλλευση των τουριστικών... κοιτασμάτων μιας χώρας και την υφαρπαγή της υπεραξίας

9. Αρπαχτή: «ό,τι αποκτήθηκε με ξαφνικό και πονηρό (συχνά παράνομο) τρόπο» (Λεξικό Γ. Μπαμπινιώτη). Όπως προκύπτει, η «αρπαχτή» είναι συνώνυμο της «λαμογιάς».

εν μέσω εργασιακής υποδούλωσης. Με τίμημα την υποβάθμιση των περιοχών. Όπως γίνεται σε κάθε βαριά βιομηχανία άλλωστε, που τα απόβλητά της δηλητηριάζουν τους ιθαγενείς, τον υδροφόρο ορίζοντα, τον αέρα που αναπνέουν... Ακολουθείται η ίδια λογική του σύγχρονου παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού: υπερσυγκέντρωση των πόρων/κερδών/επιχειρήσεων σε λίγα χέρια, αύξηση του πλούτου των λίγων πλουσίων και προλεταριοποίηση όλων των υπολοίπων μέσω της οικονομικής τους εξάρτησης. Και η μεσαία τάξη συρρικνώνεται προς τα κάτω. Αυτές άλλωστε είναι κοινές διαπιστώσεις των μελετητών της (οικονομικής) παγκοσμιοποίησης ήδη απ' τα τέλη του αιώνα που μόλις έδυσε. Ο τουρισμός δεν εξαιρείται.

Με αυτά τα δεδομένα, η χώρα μας έχει επιλεγεί ως τουριστικός προορισμός μέσα στο παγκόσμιο πλανητικό χωριό. Όπως ανέφερα, είναι ιδανική για κάτι τέτοιο αφού προσφέρει «θάλασσα και ήλιο» –αν και λίγο πιο ακριβά απ' ό,τι άλλες τριτοκοσμικές χώρες. Αυτό που κανείς από τους ιθύνοντες που προωθούν τα σχέδια του τουρισμού δεν αποκαλύπτει στους πολίτες της κάθε επίδοξης τουριστικής χώρας είναι το γεγονός πως η χώρα δεν πρόκειται να ωφεληθεί από τις μεγάλης κλίμακας τουριστικές επενδύσεις. Οι λόγοι είναι πολλοί: εδώ θα αναφέρω τους τρεις κυριότερους.

- **Πρώτον**, οι ντόπιοι αποκόβονται από τη γη, από την περιουσία τους, με αποτέλεσμα να αστικοποιούνται ολοένα και περισσότερο. Ας μην αναφερθώ περαιτέρω στις τεράστιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις που έχει κάτι τέτοιο, αφού το έχουμε ήδη σχολιάσει. Να προσθέσω μόνο πως, όταν η περιβάλλουσα νοοτροπία προωθεί το πρότυπο του τουρισμού, τότε αυτή η νοοτροπία εμποτίζει τις συνειδήσεις όλων μας. Για παράδειγμα, σε όλους μας είναι αποτυπωμένη η ανάγκη να πάμε ταξίδια, να γνωρίσουμε ξένους τόπους, είτε στο εξωτερικό είτε στο εσωτερικό. Αυτό σημαίνει περισσότερες μετακινήσεις. Περισσότερα καύσιμα. Περισσότερη ενέργεια. Περισσότερη οικοδομική δραστηριότητα, για να φιλοξενηθούν οι παραπάνω τουρίστες. Και ούτω καθεξής. Ήδη η αεροπλοΐα πάνω από την Ευρώπη παρουσιάζει τόσο αυξημένη κίνηση που οι διαθέσιμοι αεροδιάδρομοι έχουν εξαντληθεί. Το γεγονός πως το αεροπλάνο έχει γίνει στη συνείδησή μας κάτι συνηθισμένο αντί για πολυτέλεια δείχνει τη μαζικοποίηση των μετακινήσεων. Με πολλά κέρδη για τις εταιρείες και τα τουριστικά γραφεία. Και πολύ κόστος για το περιβάλλον και τον αέρα που θα αφήσουμε στις επόμενες γενιές.

[Αλήθεια, τι νόημα έχει αν πασχίζει κανείς καθημερινά για τα παιδιά του ώστε να μην τους λείπει τίποτα; Αφού, καθημερινά τους κληροδοτούμε καρκίνο σε πολυτελή συσκευασία δώρου!]

Μια αθέατη πλευρά της αστικοποίησης βρίσκεται στην αμεσότητα της εξεύρεσης τροφής. Ας φέρω ένα παράδειγμα. Την περίοδο της Κατοχής στην Ελλάδα, ειδικά τον οδυνηρό χειμώνα του 1941-42, πέθαναν περίπου 300-500 χιλιάδες Έλληνες από αστία – αριθμός που θεωρήθηκε μάλιστα μικρός, προς έκπληξη των ξένων ανταποκριτών, οι οποίοι εκτιμούσαν ότι η αστία θα έπληττε πολύ μεγαλύτερο αριθμό ατόμων. Η αστία έπληξε τα αστικά κέντρα, που δεν μπορούσαν να προμηθευτούν αγαθά λόγω της καταστροφής των υποδομών¹⁰. Δεδομένου ότι τότε πάνω απ' το 50% του πληθυσμού ήταν αγροτικός (ασχολούνταν με τη γεωργία), και τα ποσοστά αστικοποίησης ήταν ακόμη μικρά¹¹... Δεδομένου επίσης ότι οι αστοί σήμερα είναι πολύ περισσότερο αποκομμένοι από τη διαδικασία εξεύρεσης τροφής στη φύση... Έχει αναρωτηθεί κανείς τι θα συμβεί στις σύγχρονες αστικές κοινωνίες σε περίπτωση που ξεσπάσει πόλεμος; Αναλογιζόμαστε πόσοι θα πεθάνουν από πείνα; Ή μήπως πιστεύει κανείς πως ο κύκλος έκλεισε και οι Δυτικές κοινωνίες δεν θα ξαναχρειαστεί να πολεμήσουν ποτέ, στον αιώνα των άπαντα; Για όποιον έχει υποπέσει σε τέτοιο ατόπημα, θα υπενθυμίσω ότι η αλαζονεία είναι η βασική αιτία πτώσης κάθε ισχυρού (ατόμου, επιχειρηματία, κόμματος, υπερδύναμης, κ.λπ.), όπως έχει αποδείξει η Ιστορία.

Επίσης, οι λίγοι ντόπιοι, ωφελούμενοι από τις μικρές τουριστικές μονάδες που έχουν φτιάξει, τρώνε ένα καρότο που διατηρείται νόστιμο και φρέσκο χάρη στις... χρωστικές. Οι χρωστικές εν προκειμένω είναι οι φρούδες προσδοκίες ωφέλιμης ανάπτυξης. Στην πραγματικότητα, αυτοί οι ντόπιοι αποτελούν το άλλοθι της άναρχης καπιταλιστικής ανάπτυξης του τουρισμού. Έχοντας τσιμπήσει το δόλωμα, διάκεινται θετικά απέναντι σε οποιαδήποτε εξαγγελία σχετικά με την ανάπτυξη του τουρισμού. Επειδή συμμετέχουν και αυτοί σ' αυτόν. «Τι κακό έχει ο τουρισμός;» σκέφτονται κρίνοντας από τους ίδιους. Όμως, το σύστημα λειτουργεί ως εξής: πετάει λίγα ψίχουλα στους παρατρεχάμενους, στους είλωτες, υποσχόμενο ανάπτυξη. Και μετά τους ελέγχει μέσω των ίδιων τους των προσδοκιών. Όλοι εφεξής περιμένουν την περαιτέρω ανάπτυξη. Αγνοούν όμως πως τα... φιλέτα είναι φυλαγμένα για τους

10. Για το ότι η πείνα έπληξε σχεδόν αποκλειστικά τους αστικούς πληθυσμούς, είναι χαρακτηριστικό ότι η Ερμούπολη, πρωτεύουσα της Σύρου και των Κυκλάδων, είχε «αναλογικά τις μεγαλύτερες απώλειες πληθυσμού λόγω της πείνας» (αναφέρεται στην *Ιστορία των Ελλήνων*, τόμος 16, εκδόσεις: ΔΟΜΗ, σελ. 171). Αυτό γιατί η Ερμούπολη ήταν (και είναι) μια υπερβολικά μεγάλη πόλη σε ένα αντίστοιχα μικρό νησί.

11. Σύμφωνα με τη απογραφή του 1940, στην περιοχή της Αθήνας ζούσε το 15% περίπου των Ελλήνων (ο πληθυσμός της Ελλάδας ήταν 7.344.860, και της Αθήνας 1.124.109), ενώ σήμερα το ποσοστό αυτό πλησιάζει το 50%. Επίσης, πολλοί κάτοικοι των πόλεων τις εγκατέλειψαν όταν ξέσπασε ο πόλεμος, μετακινούμενοι προς την ύπαιθρο.

καρχαρίες. Κι έτσι μετατρέπονται σε καθημερινούς αθέατους συμμάχους των εχθρών της χώρας τους – Ελλήνων και μη. Η φιλαργυρία και η απληστία δεν έχουν εθνικότητα. Ούτε σύνορα.

Οι υπόλοιποι, που πουλούν τα κτήματά τους έναντι αδρής αμοιβής, κάνουν δυο σημαντικές ζημιές. Αφενός, ξεχνούν πως με τα χρήματα δεν θα μπορέσουν να αγοράσουν καθαρό αέρα ούτε αμόλυντα ποτάμια. Αφετέρου, μετατρέπουν την επόμενη γενιά, για να μην πούμε τους ιδίους, σε φτηνή εργατική δύναμη μέσα σε αυστηρή σχέση εξάρτησης. Σε σερβιτόρους στη γη που κάποτε τους ανήκε, για 600 ευρώ το μήνα, όλη μέρα δουλειά, χωρίς υπερωριακή αμοιβή. Που θα λένε κι ευχαριστώ γιατί... «και χάρη σου κάνουν που σε έχουν στη δουλειά. Ξέρεις πόσοι περιμένουν απ' έξω;». Δουλοπάροικοι ξανά στα κτήματά τους. Και μάλιστα χωρίς όφελος. Ούτε για τους ιδίους ούτε για τη χώρα, οπότε να δικαιολογείται η αλλαγή επαγγέλματος! Το χωρίς όφελος εξηγείται από τον δεύτερο λόγο που παραθέτω αμέσως παρακάτω.

• Ένας δεύτερος λόγος που ο τουρισμός δεν ωφελεί τη χώρα είναι καθαρά οικονομικός. Το συζητούσαμε με τον Γιάννη τις προάλλες.

- Και το πιο γελοίο είναι ότι δραχμή από τα κέρδη δεν πηγαίνει στο ελληνικό κράτος!
- Τι εννοείς Γιάννη; Δεν φορολογούνται οι επιχειρήσεις αυτές;
- Όχι, δεν φορολογούνται!
- Πώς είναι δυνατόν; ρωτάω έκπληκτη, και δύσπιστη ταυτόχρονα.

Ο Γιάννης εξηγεί πως, δεν είναι ότι δεν προβλέπεται επισήμως η φορολόγησή τους, αλλά ότι στην ουσία δεν πληρώνουν τίποτα. Το γιατί είναι αποκαλυπτικό:

- Οι περισσότερες από αυτές τις μεγάλες επενδύσεις πραγματοποιούνται από πολυεθνικές, που έχουν την έδρα τους στο εξωτερικό. Έτσι, τα κέρδη φεύγουν, κάνουν φτερά... Επίσης, οι περισσότεροι τουρίστες που έρχονται στην Ελλάδα αγοράζουν ολοκληρωμένα πακέτα διακοπών από τους tourist operators του εξωτερικού, τα οργανωμένα τουριστικά γραφεία που προσφέρουν φθηνές διακοπές όπου είναι τα πάντα προπληρωμένα. Τα χρήματα λοιπόν δεν μπαίνουν καν στη χώρα μας.

Κάτι μου θυμίζει αυτό που λέει. Α, ναι! Θυμάμαι όταν ήμουν φοιτήτρια στο Λονδίνο που μας έκαναν εντύπωση οι διαφημίσεις των τουριστικών πρακτορείων για διάφορες τουριστικές χώρες – μεταξύ αυτών και η Ελλάδα. Τα πρακτορεία αυτά προσέφεραν αεροπορικά εισιτήρια, ξενοδοχείο και, ενδεχομένως, εσωτερικές μετακινήσεις σε ένα συνολικό πακέτο ιδιαιτέρως φθινό. Μάλιστα, αστειευόμασταν λέγοντας πως, φθηνότερα θα μας στοίχιζε να κλείναμε τις διακοπές μας απ' το Λονδίνο παρά απ' την Ελλάδα. Και το καλαμπούρι δεν ήταν στην υπερβολή: πράγματι, συμφέρει κάποιον να ταξιδέψει

από την Ελλάδα στο εξωτερικό και από κει να πάει οπουδήποτε (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας) εφόσον θέλει να μείνει σε ενοικιαζόμενα ή σε ξενοδοχείο, παρά να το κάνει μόνος του. Το καλαμπούρι ήταν στη γελοιότητα της πραγματικότητας αυτής, που ήταν πέρα για πέρα αληθινή.

Οι μνήμες μου επιστρέφουν καθώς συλλογιέμαι αυτά που γράφω και όλα ξαφνικά συνενώνονται σε μια ολοκληρωμένη σχέση αιτίας-αποτελέσματος. Θυμάμαι, όταν πήγα στο Ρέθυμνο, όπου είχα πρωτοπροσληφθεί ως λέκτορας με σύμβαση στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Εκεί, αρχικά αναζήτησα δωμάτιο σε ξενοδοχείο για να μείνω, πριν βρω κάποιο σπίτι. Στην αναζήτηση αυτή γνώρισα κάποιους ανθρώπους που, πιάνοντας μια χαλαρή κουβέντα (όχι επί τούτου), μου εξήγησαν γιατί το δωμάτιο που ζητούσα εγώ να νοικιάσω μόνη μου στοιχίζει πιο ακριβά απ' ό,τι στοιχίζει στον κάθε Γερμανό, Βρετανό κ.λπ. που έρχεται σε οργανωμένες ομάδες. Ο ένας λόγος, ο λογικός και προφανής, είναι πως όταν κλείνεις δωμάτια για 20, 30 ή και περισσότερα άτομα, η τιμή ανά άτομο θα πέσει: πουλιέται σε «τιμή χονδρικής». Πόσο μάλλον που δεν κλείνουν μόνο ένα δωμάτιο, αλλά και τα πρωινά και τα γεύματά τους στο ίδιο ξενοδοχείο. Εντάξει μέχρι εδώ. Αν και, εξακολουθούσα να αναρωτιέμαι πώς γίνεται να χαμηλώνουν τόσο πολύ οι τιμές ανά άτομο. Θέλω να πω πως, λογικό είναι να δίνεται μια χαμηλότερη τιμή αλλά, απ' ό,τι μου είπαν, δεν πρόκειται απλώς για μια έκπτωση αλλά για μια εξευτελιστικά χαμηλή τιμή.

Η απάντηση είναι απλή, όσο και αποκαλυπτική. Οι εξαιρετικά χαμηλές τιμές δίνονται ώστε το τουριστικό γραφείο να βγάλει κέρδος. Στην πραγματικότητα, το οργανωμένο τουριστικό γραφείο απορροφά όλο το υπερκέρδος που στερείται ο Έλληνας ξενοδόχος, ο οποίος στην πράξη δεν πλουτίζει αλλά απλώς συντηρείται στις περισσότερες των περιπτώσεων. Τότε, αναρωτιέται κανείς, γιατί ο ξενοδόχος δεν μειώνει λίγο τις τιμές του και να δουλέψει μόνος του, ανεξάρτητα δηλαδή από τα μεγάλα γραφεία που του απομυζούν το κέρδος του; Η απάντηση είναι ότι σε όλη αυτή τη σχέση που περιγράφω υπάρχει ένας εκβιασμός. Αν ο ξενοδόχος δεν κάνει τις διευκολύνσεις που απαιτεί ο οργανωμένος τουρισμός, το ξενοδοχείο του θα μείνει άδειο και θα χάσει τη σαιζόν. Οικονομική πανωλεθρία. Διότι το γραφείο δεν θα συνεργαστεί μαζί του, ούτε τώρα ούτε ποτέ. Και θα στείλει τους πελάτες στον άλλον. Στον ανταγωνιστή! Υποψήφια θύματα υπάρχουν πολλά. Όλοι αυτοί που έφαγαν το καρότο του τουρισμού και τους πείσανε οι... υπεύθυνοι της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας πως το μέλλον είναι ο τουρισμός αφού η Ελλάδα δεν έχει τίποτε άλλο να προσφέρει. Αυτοεκπληρούμενη προφητεία, βέβαια, διότι δεν την αφήνουν οι ίδιοι να προσφέρει κάτι άλλο αν θελήσει. Η οποία όμως έχει δημιουργήσει μια στρατιά από ντόπιους οι οποίοι, ανταγωνιζόμενοι μεταξύ τους, περιμένουν με λαχτάρα τις κυβερνητικές εξαγγελίες και την εισροή των τουριστών. Οπότε, σκέφτεται ρεαλιστικά ο κάθε ξενοδόχος

και λέει, καλύτερα ένα μικρό κέρδος και εξασφαλισμένο από αυτούς που μου φέρνουν τους πελάτες.

Μάλιστα, και για να το συνδέσουμε με προηγούμενη κουβέντα σχετικά με τον τουρισμό, το ότι ο ίδιος μετατρέπεται ταυτόχρονα σε εχθρό του κάθε κατασκηνωτή επειδή τον βλέπει ως διαφυγόν κέρδος της επιχείρησής του και όχι ως άνθρωπο είναι λογικό και επόμενο. Στην πραγματικότητα, ο κατασκηνωτής είναι εχθρός του κυκλώματος που ξεπουλάει τη γη και χτίζει μεγαθήρια αδιαφορώντας για το περιβάλλον. Το κύκλωμα όμως αυτό δεν βγαίνει στη φόρα. Βάζει τους πολιτικούς να ψηφίζουν νόμους απαγόρευσης και αφήνει τους πολίτες να εκθρεύονται και να κατηγορούνται μεταξύ τους. Είναι το πιο έξυπνο κόλπο, και το συναντάμε παντού: ρίχνεις λίγα ψίχουλα σε πολλούς ανθρώπους και τους μετατρέπεις σε βολικούς συμμάχους σου εν αγνοία τους.

Τα τουριστικά γραφεία, ακριβώς επειδή δουλεύουν με οργανωμένα πακέτα, έχουν εξασφαλίσει φθηνά εισιτήρια και από τις αεροπορικές εταιρείες (οι οποίες δίνουν σε αυτά τα φθηνά εισιτήρια, επειδή τα κλείνουν μαζικά). Κατά συνέπεια, προτιμώνται απ' όσους θέλουν να ταξιδέψουν στο εξωτερικό και επιθυμούν να εκμηδενίσουν το ρίσκο ή την έλλειψη οργάνωσης που μπορεί να συναντήσουν στο ταξίδι τους. Γι' αυτό, άλλωστε, εκπαιδευόμαστε όλοι μαζικά στον φόβο, στην ευκολία και στις πολυτελείς προδιαγραφές: ξενοδοχείο πέντε αστέρων, πισίνα και τζακούζι. Να ζήσεις το όνειρο για 10 μέρες πριν ξαναβουτήξεις στη θλιβερή πραγματικότητα της ανασφάλιστης εργασίας και της ανανέωσης της σύμβασης κάτω απ' τον μουντό ουρανό μιας (βιομηχανικής βορειοευρωπαϊκής) πόλης.

Περιττό φαντάζομαι να διευκρινίσω πως δεν λειτουργούν όλα τα τουριστικά γραφεία έτσι, ή όλοι οι ξενοδόχοι κ.λπ. Να θυμίσω όμως πως, η υπόθεση κρύβει τόσο χρήμα που έχουν εμφανιστεί και οι κερδοσκόποι του τουρισμού: αυτοί που σου οργανώνουν τις διακοπές, προπληρώνονται, και όταν πας να ταξιδέψεις δεν υπάρχει θέση στο αεροπλάνο ούτε ξενοδοχείο να σε περιμένει. Αν τους αναζητήσεις, το γραφείο τους έχει κλείσει και οι... κύριοι έχουν εξαφανιστεί με την «αρπακτή» στην τσέπη.

* * *

Στις λεπτομέρειες που ανέφερα εστίασα την προσοχή μου κυρίως στις Δυτικές τουριστικές χώρες, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία. Χώρες δηλαδή που έχουν επιλεγεί ως τουριστικοί προορισμοί αλλά είναι ταυτόχρονα ακριβές. Σε άλλους προορισμούς ισχύει το αντίστροφο. Δηλαδή, σε

«εξωτικές χώρες» όπως το Μαρόκο και η Ταϊλάνδη, το οργανωμένο ταξίδι είναι τελικώς πιο ακριβό απ' ό,τι το ταξίδι που θα κάνεις μόνος σου.

Η διαφορά στο κόστος είναι αξιοπρόσεκτη. Για παράδειγμα, το μεγάλο ξενοδοχείο κοστίζει 30-50 ευρώ τη μέρα, ενώ τα μπανγκαλόους που θα βρεις επιτόπου 7-10 ευρώ! Η διαφορά στην ποιότητα είναι επίσης αξιοπρόσεκτη. Στο μεν βρίσκεσαι μέσα σε ένα μεγάλο οίκημα, με σερβιτόρους που δουλεύουν αποξενωμένοι ουσιαστικά από σένα, σε μια απρόσωπη πολυτέλεια με ιδιωτική παραλία όπου δεν πλησιάζει κανείς. Στο άλλο μένεις σε ξύλινες καλυβίτσες πάνω στη θάλασσα, πιάνεις κουβέντα και με τον ιδιοκτήτη και μπορεί και να βγεις το βράδυ με την παρέα του γιου του σε μια τοπική γιορτή [Οι περιγραφές αυτές είναι υπαρκτές]. Τέλος, η διαφορά στην προσφορά –τη δική σου προς τη χώρα που σε φιλοξενεί, και της χώρας προς εσένα– είναι η πραγματική ποιότητα. Το σημαντικό είναι πως τα χρήματά σου δεν συγκεντρώνονται σε έναν πολυεθνικό κολοσσό που έχει καταπατήσει την παραλία και την έχει κάνει δική του προσφέροντάς σου Δυτικές υπηρεσίες. Η αδελφή μου είχε περάσει πολύ ωραία στην Ταϊλάνδη όταν μια μέρα πήραν στην εκδρομή τους τον οδηγό και όλη του την οικογένεια και ξεναγήθηκαν παρέα στο νησί. Εξίσου σημαντικό είναι ότι και τα παιδιά του οδηγού αυτού περάσανε όμορφα εκείνη τη μέρα, και όλοι μάθανε κάτι από την κουλτούρα του άλλου. Αυτό φυσικά δεν άλλαξε τη ζωή αυτών των ανθρώπων. Ήταν απλώς μια ανθρώπινη εμπειρία.

Σε χώρες που δεν είναι Δυτικές, λανσάρεται επιτήδεια ο νοοτροπία του φόβου. «Καλύτερα να μην πας μόνος σου» «κάποιες περιοχές είναι επικίνδυνες και πρέπει να τις ξέρεις», και πολλά άλλα σε συμβουλεύουν τα πρακτορεία και ορισμένοι τουριστικοί οδηγοί, καλλιεργώντας ένα κλίμα φόβου και επιφύλαξης. Και επειδή κανείς δεν θέλει να χαλάσει τις διακοπές του (ας μην ξεχνάμε, δεν έχει άλλες μέχρι του χρόνου!) δεν παίρνει το ρίσκο της εξερεύνησης. Αν και το διαδίκτυο προσφέρει πολλές εναλλακτικές σε πολλά προβλήματα: μπορείς να κλείσεις απευθείας ξενοδοχείο, να βρεις πιο φθηνά εισιτήρια, και να συλλέξεις σωστές πληροφορίες. Μόνος σου όμως. Χωρίς χειραγώγηση της πληροφορίας. Χωρίς περιχαράκωση της ζωής και της εκούρασής σου.

Την προπαγάνδα του φόβου και της ασφάλειας την έχουν κατανοήσει αρκετοί επιτήδαιοι στις χώρες αυτές και τη χειρίζονται αναλόγως. Στο ταξίδι μου στο Μαρόκο το κατάλαβα καλά. Ήταν και η μόνη φορά που μειώθηκε ο κορβανάς της παρέας μας χωρίς λόγο. Στην πόλη Φεζ, στο βόρειο Μαρόκο, ο ιδιοκτήτης της πανσιόν επέμεινε να πάρουμε μαζί μας έναν οδηγό, επειδή η πόλη «είναι πολύ επικίνδυνη» και «θα χαθείτε μέσα στην παλιά Μεδίνα». Παρόλο που είχαμε ακούσει πόσο εύκολο είναι να χαθείς εκεί, δεν θέλαμε καθοδήγηση. Ο ξενοδόχος επέμεινε πολύ, λέγοντας μάλιστα πως ο οδηγός

θα έρθει χωρίς να τον πληρώσουμε για να μας βάλει στη Μεδίνα (την παλιά πόλη που είναι σαν λαβύρινθος) και μετά να φύγει. Πράγματι, ήρθε ο οδηγός και, τελικά, μας ξενάγησε ως το τέλος σε διάφορα μέρη της πόλης. Συνεχώς μας έλεγε να προσέχουμε τα πορτοφόλια μας, ότι όλοι κλέβουν κ.λπ. Μάλιστα, αρκετά περίτεχνα δημιουργούσε την αίσθηση του κινδύνου όταν ήταν να εισέλθουμε σε στενάκια με πολύ κόσμο. Η αλήθεια είναι ότι μας έκανε να νιώσουμε κι εμείς πως ήταν καλύτερα που ήταν μαζί μας. Καταλάβαμε πόσο λάθος κάναμε όταν, την άλλη μέρα, ξεγλιστρήσαμε βιαστικά από την πανσιόν πριν προλάβουν να μας φορτώσουν τον... προστάτη. Και περιηγηθήκαμε μόνοι μας στην πόλη όλη μέρα. Η πόλη που είδαμε δεν ήταν η Φεζ της προηγούμενης μέρας. Και σίγουρα την αγαπήσαμε αυτή τη φορά.

Η Φεζ δεν ήταν επικίνδυνη, όπως είχαμε νομίσει. Όπως μας έκαναν να νομίσουμε οι επιτήδειοι που απ' τον φόβο μας κέρδιζαν ελέγχοντας τις κινήσεις μας. Και γι' αυτό προβάλανε τον κίνδυνο. [Οι «προστάτες» πάντα αυτό τον ρόλο παίζουν: τον εκφοβισμό σου ώστε να σου πουλήσουν μετά ακριβά την προστασία τους!] Οπωσδήποτε όχι την ημέρα. Αλλά και το βράδυ, με προσοχή, καλό προσανατολισμό και εγρήγορση είχε τη γοητεία της. Βέβαια, όταν με την Αντιγόνη αποκόψαμε για λίγο από τους άνδρες της παρέας, καταλάβαμε πως η γυναικεία παρουσία (και μάλιστα δυο τουριστριών) δεν περνά επ' ουδενί απαρατήρητη στο Μαρόκο. Τότε θυμήθηκα μια συμβουλή φίλου πριν το ταξίδι: «Αν συνοδεύεστε από άντρες, δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα». Όχι πως τώρα υπήρξε! Όμως, η διαφορά ήταν αισθητή. Μάλιστα, είχε και πλάκα: ομολογουμένως γελάσαμε πολύ όταν ένας όμορφος λατίνος, επίδοξος εραστής, προσπαθούσε να πείσει την Αντιγόνη να πάει στο σπίτι του διότι, όπως τη διαβεβαίωσε, είχε «πολύ μεγάλο πουλί» και «η νύχτα θα της έμενε αξέχαστη» αφού... «κατά το ξημέρωμα, θα διαπίστωνε πως δεν υπάρχει καλύτερος εραστής σε ολόκληρο τον κόσμο». Γεγονός είναι πως, έχοντας στερηθεί τη γυναικεία εικόνα, οι άντρες στο Μαρόκο αδημονούν να δούνε θηλυκό να περνάει. Ειδικά αν είναι ξανθιά, με άσπρο δέρμα... Όπως περίπου αντιμετώπιζαν τα «καμάκια» στα ελληνικά νησιά τις βορειο-Ευρωπαϊές τη δεκαετία του '70 και του '80.

Επίσης η Φεζ δεν ήταν ακριβή, όπως είχαμε νομίσει. Ο οδηγός, που επέμενε να έρθει φιλοκερδώς, έβγαζε μεροκάματο από τις προμήθειες που του έδιναν τα καταστήματα που πήγαινε τους τουρίστες. Που ήταν και τα πιο ακριβά. Τη δεύτερη μέρα, αντιθέτως, εκτός του ότι ψωνίσαμε πιο φθηνά και από πολύ περισσότερα μαγαζάκια, ήρθαμε σε επαφή με πολύ κόσμο. Πιάναμε την κουβέντα με τους μαγαζάτορες, οι οποίοι δεν δείχνανε καμία αγωνία να μας αναγκάσουν να ψωνίσουμε, όπως συνέβαινε την προηγούμενη μέρα. Αξιοπρεπείς και φιλόξενοι, μας υποδεχόντουσαν με την εντυπωσιακή αγάπη τους επειδή είμαστε «γιουνάν», μας κερνάγανε τσάι μέντας... Καμία

επικινδυνότητα, καμία επιφύλαξη. Εφόσον φυσικά προσέχαμε κι εμείς.

Ένα νέο παλικάρι που μας έπιασε την κουβέντα μάς είπε πως οι μαγαζάτορες δεν τα πάνε καλά με τους οδηγούς-«προστάτες» διότι οι τελευταίοι δεν αφήνουν τους τουρίστες να πλησιάσουν τα μαγαζιά τους και, επιπλέον, δεν διστάζουν να συκοφαντήσουν την πόλη τους και τους ανθρώπους της ως δήθεν επικίνδυνους προκειμένου να κρατήσουν την πελατεία τους, και τις προμήθειές τους. Όσα μας είπε τα είχαμε μόλις διαπιστώσει. Ο τρόπος τους να μην σε αφήνουν να πας όπου θέλεις, να καθοδηγούν τα βήματά σου, είναι πραγματικά πονηρός. Μεσογειακό ταμπεραμέντο...

Παρεμπιπτόντως, στο Μαρόκο μάθαμε με την Αντιγόνη την αξία μας σε καμήλες: 40.000 καμήλες η καθεμιά μας! Ναι, βέβαια. Πολύ μεγάλη αξία οι 40.000 καμήλες – εν μέσω υπερβολής φυσικά. Τόσα προσέφερε επίδοξος γαμπρός, ο Σαλίμ, για να μείνω στην έρημο που τόσο μου άρεσε, να γίνω «γυναίκα της ερήμου» και να φτιάχνω ταζίμ (το παραδοσιακό μαγειρικό σκεύος τους από πηλό). Φυσικά θα μέναμε με την οικογένειά του και θα κάναμε πολλά παιδιά! Το χαρακτηριστικό είναι πως τις καμήλες δεν τις πρόσφεραν ως δώρο ή προίκα σ' εμάς τις ίδιες, αλλά στους φίλους μας, στους άντρες, ως πρόταση ανταλλαγής-αγοραπωλησίας: αντιμετωπιζόμασταν ως ιδιοκτησία ή έστω ευθύνη των αντρών φίλων μας. Γεγονός που έγινε αφορμή για απεριόριστο χαβαλέ μεταξύ μας, όπως καταλαβαίνει κανείς.

Πραγματικά δεν ξέρω αν έχουν την εντύπωση οι άντρες εκεί πως αν υποσχεθούν σε μια γυναίκα γάμο θα τη «ρίξουν στο κρεβάτι» ή αν πράγματι το εννοούσαν. Και το λέω αυτό επειδή, όπως διαπιστώσαμε, πολλοί Μαροκινοί έχουν όντως παντρευτεί με Ευρωπαίες και, ακόμη περισσότεροι, αναζητούν μια Ευρωπαϊά γυναίκα, είτε μένοντας στο Μαρόκο είτε μεταναστεύοντας στην Ευρώπη. Οι καημένοι! Έχουν κρύψει τις γυναίκες κάτω απ' τις μαντίλες, μέσ' στο σπίτι, και μετά δεν έχουν γυναίκες για να γουστάρουν. Και φλερτάρουν τις Ευρωπαίες. Κι ας είναι «άπιστες», «εύκολες» ή οτιδήποτε άλλο. Τελικά, αυτές θέλουν να παντρευτούν. Αφού οι... πιστές είναι μέσα!

Η ίδια ιστορία παντού. Με τα ίδια υποτιμητικά σχόλια περιέλουζαν οι greek lovers τις Σκανδιναβές καλλονές. Αλλά δεν είναι λίγοι αυτοί που τις παντρεύτηκαν...

* * *

- Και οι επενδύσεις που δεν προέρχονται από πολυεθνικές, αλλά από Έλληνες επιχειρηματίες; συνεχίζω την κουβέντα μου με τον Γιάννη.
- Αυτοί δεν εμφανίζουν ποτέ κέρδος. Εμφανίζουν ισοσκελισμένα έσοδα και έξοδα, και δεν πληρώνουν φόρους αφού δεν παρουσιάζουν κέρδη! Και δεν τους ρωτάει κανείς, πώς κρατάς ρε κύριε ανοικτό το μαγαζί αφού δεν

αποδίδει, ή μπαίνει και μέσα;

- Και, δεν υπάρχει ένα αντικειμενικό κριτήριο, ένας τρόπος ελάχιστης φορολόγησης τεκμαρτού εισοδήματος, όπως ισχύει με άλλες κατηγορίες επαγγελματιών;
- Ουσιαστικά όχι. Γιατί όταν ορίζει ένα τεκμαρτό εισόδημα με βάση 30% πληρότητα και η επιχείρηση είναι γεμάτη, αλλά παρ' όλα αυτά δεν το δηλώνει, τελικώς τα κέρδη από αυτή τη δραστηριότητα δεν έχουν και κάποιο ανταποδοτικό όφελος για τη χώρα όπου γίνεται η επένδυση. Και είναι τραγελαφικό. Να, η... Τάδε τουριστική επιχείρηση του... Χ., για παράδειγμα, εμφανίζεται εδώ και χρόνια να πέφτει έξω. Και όμως, οι τράπεζες τη χρηματοδοτούν συνεχώς, με δάνεια. Πώς γίνεται και οι τράπεζες χρηματοδοτούν μια χρόνια προβληματική κατάσταση; Προφανώς, ξέρουν κάτι που οι άλλοι δεν ξέρουμε: τα χρήματά τους θα τα πάρουν, και το γνωρίζουν αυτό!

Σκέφτομαι αυτά που λέει ο Γιάννης και διαπιστώνω μια συνέχεια σε αυτή την κυβερνητική επιλογή. Θέλω να πω ό,τι η επιλογή αυτή ακολουθείται με συνέπεια καθόσον εφαρμόζεται σε όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας. Ποια πολιτική; Η πολιτική της στήριξης του προϋπολογισμού στους μισθωτούς και μικρομεσαίους και της απαλλαγής από τη φορολογία όσων ευνοούνται από τις κυβερνητικές επιλογές με όλο και περισσότερα κέρδη. Το βλέπουμε στο παράδειγμα του τουρισμού. Με νομοθετική ρύθμιση, όπως είδαμε παραπάνω, το κράτος μερίμνησε υπέρ του επιχειρηματικού ομίλου του εφοπλιστή Κωνσταντακόπουλου ώστε να ενταχθεί στο νέο αναπτυξιακό νόμο και να λάβει επιχορήγηση 45% για τις τουριστικές μονάδες και το γκολφ που θέλει να φτιάξει στον Ρωμανό της Πύλου. 45%! Του δίνει τα μισά λεφτά της πολυπόθητης επένδυσης που επιτέλους(!) γίνεται στη χώρα μας.

Για να γίνει η χώρα ανταγωνιστική· ώστε να έρθουν επενδυτές· που θα τους πληρώνουμε για να επενδύσουν. Πλάκα μάς κάνουν!

Υπάρχουν και πολλά άλλα παραδείγματα αναδιανομής υπέρ των πλουσίων. Η τελευταία κυβέρνηση απάλλαξε την Εκκλησία από την υποχρέωση καταβολής φόρων! Βέβαια, αφού οι ψήφοι του ποιμνίου είναι πολύτιμες. Και της χαρίζει εκτάσεις-φιλέτα, που τα εκμεταλλεύεται και τουριστικά. Διότι κανείς δεν δίνει χωρίς να πάρει. Και, είπαμε, είναι ακριβή η προεκλογική εκστρατεία. Αλλά η εκκλησία, που μεριμνά για τους φτωχούς και μας διδάσκει όποιος έχει δύο χιτώνες να δίνει τον έναν, γιατί δεν δίνει κανένα... πανωφόρι από την πλούσια γκαρνταρόμπα της;

Μέχρι σήμερα το *αίτημα* ήταν η αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των ασθενέστερων. Τώρα, αυτό που συμβαίνει είναι η αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των εύπορων τάξεων. Κανονικά και με τον νόμο!

[Ανοίγει Παρένθεση: περί αναδιανομής του εισοδήματος

Την **Τρίτη 4 Δεκεμβρίου 2007**, ο πρωθυπουργός κ. Καραμανλής κατήγγειλε την αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των πλουσίων! Ναι, ναι, δεν είναι ανέκδοτο, αλήθεια λέω. Είπε ότι στην περίπτωση της Ολυμπιακής Αεροπορίας, με το να πληρώνει το κράτος για να σωθεί η προβληματική εταιρεία πραγματοποιείται αναδιανομή του εισοδήματος από τους φτωχούς προς τους πλούσιους επειδή, λέει, το αεροπλάνο το χρησιμοποιούν οι εύποροι¹². Ας δεχτούμε ότι έχει δίκιο. Τότε, γιατί γίνεται επέκταση του αεροδρομίου της Καλαμάτας με τα λεφτά του ελληνικού λαού; Είναι σύμπτωση ότι η επέκταση γίνεται τώρα – τη στιγμή που κατασκευάζεται στην Πύλο η τουριστική μονάδα για τους εύπορους τουρίστες που κάνουν γκολφ; Ή μήπως απλώς ο πρωθυπουργός της χώρας μας θυμήθηκε τώρα τα περί αναδιανομής προκειμένου να δικαιολογήσει την πώληση της εταιρείας σε ξένες εταιρείες; Όχι πως θα ήταν εξ ορισμού λάθος –ή σωστή– μια αγοραπωλησία στο επιχείρημα αναφέρομαι.

Δεν είναι όμως πολιτικά ανήθικο (και όχι απλώς αήθες) να εκμεταλλεύεται/καλλιεργεί κανείς το ταξικό μίσος(;) για να προωθήσει τα συμφέροντα της τάξης που είναι ακριβώς αντικείμενο του «μίσους» αυτού; Και, όταν λέω ανήθικο, δεν εννοώ φυσικά πως η πολιτική είναι ή πρέπει να είναι ένα πεδίο ηθικότητας. Εννοώ πως υπάρχουν όρια. Και τα όρια βρίσκονται ακριβώς στο σημείο όπου προκαλείται ή εντείνεται εσκεμμένα το μίσος, η αντιπαλότητα και η ζήλια ανάμεσα στον ελληνικό λαό για να ωφεληθεί κάποιος από αυτό. Δεν είναι όμως η πρώτη φορά που το κάνει αυτό ο συγκεκριμένος πολιτικός αρχηγός. Κατά την προηγούμενη τετραετία(!) έκανε ακριβώς το ίδιο όταν μιλούσε για «προνόμια» και «ρετιρέ». Εκεί χρησιμοποίησε τη ζήλεια των μη-δημοσίων υπαλλήλων για τους δημόσιους υπάλληλους ώστε να αντλήσει νομιμοποίηση για την πραγματοποίηση του σκοπού του. Που δεν ήταν άλλος από το να θίξει τα εργασιακά κεκτημένα των εργαζομένων. Και, δυστυχώς, η χυδαιότητα έπιασε: αντί να συνειδητοποιήσει ο κόσμος πως ο δημόσιος τομέας –πέρα απ' τα προβλήματά του– δεν έχει προνόμια αλλά αυτονόητα εργασιακά κεκτημένα (δωρο, άδεια μητρότητας χωρίς το φόβο απόλυσης, κ.λπ.), τα έβαλαν πολλοί με το Δημόσιο επειδή, λέει, σχολάνε στις 3μ.μ.! Κι αντί να παλέψουν όλοι μαζί για την κατοχύρωση αυτών των δικαιωμάτων παντού, χαιρόνται με την προοπτική εξαντισμού τους παντού. Σαν το ανέκδοτο με το τζίνι και τις ευχές: εύχεται ο πρώτος ένα ωραίο σπίτι, και εύχεται ο δεύτερος «να του καεί του πούστη»!

12. Βέβαια, στην Ε.Ε., όπου κατηγορείται η χώρα μας για τις επιδοτήσεις στην Ολυμπιακή, η χώρα μας υπό την κυβέρνηση του κ. Καραμανλή έχει προσέλθει με το επιχείρημα ότι δεν υφίστανται επιδοτήσεις προς την Ολυμπιακή. Άλλο(;) θέμα αυτό όμως.

→ Η Γιώτα, μια παλιά μου συμμαθήτρια, την εποχή που δούλευε στην τράπεζα Eurobank σχολίασε σε μια άλλη φίλη που δούλευε στην Εμπορική όταν αυτή της είπε πως σχολιάει στις 3μ.μ.: «Μα, καλά, εσείς εκεί δουλεύετε part-time!». Και το εννοούσε: το ύφος της εξέπεμπε απαξίωση... Η καημένη, δεν μπορούσε να καταλάβει ότι το να δουλεύεις ως τις 8 το βράδυ δεν είναι το φυσιολογικό. Και δεν είναι τυχαία η κρίση της αυτή. Θυμάμαι ότι, όταν πηγαίναμε σχολείο και σχολιάζαμε σε ένα διάλειμμα την πισώπλατη δολοφονία του Μιχάλη Καλτεζά από έναν αστυνομικό, η Γιώτα είχε πει: «καλά του έκανε»! Το θυμάμαι σαν τώρα, λόγω της έντονης αδιαφορίας που διακρινόταν στο πρόσωπό της. Και δεν ήταν μόνο αδιαφορία, αλλά και μια αδιόρατη επιδοκμασία! Διότι τίποτα δεν είναι τυχαίο!

Διαίρει και βασιλεύει, λοιπόν. Πανάρχαια συνταγή. **Κλείνει η Παρένθεση]**

Αυτή η αναδιανομή προς τα πάνω, βέβαια, έχει συγκεκριμένο σκοπό. Στην πραγματικότητα, οι πολιτικοί επενδύουν στον προεκλογικό τους αγώνα. Με τα χρήματά μας. Και κάνουν και κάτι ακόμα: νομιμοποιούν εμμέσως τη φοροδιαφυγή. Αυτό επειδή, άνθρωποι που πάντα λέγαμε στον εαυτό μας πως δεν πρέπει να φοροδιαφεύγουμε ώστε να μπορεί το κράτος να αντεπεξέλθει σε αυτά που όλοι έχουμε συμφωνήσει να πράξει, τώρα πια όχι απλώς έχουμε αλλάξει γνώμη αλλά και θεωρούμε πως, για λόγους αντίστασης στους απατεώνες –κυριολεκτικά– πρέπει να μην ξαναπληρώσουμε κανέναν φόρο. Διότι, και τα δίνουν σε αυτούς που έχουν (για να επιστραφεί μερίδιο των χρημάτων στους ίδιους ως προεκλογική χρηματοδότηση) και δεν κάνουν τα στοιχειώδη που θα έπρεπε να κάνουν για τη χώρα, την ευθύνη της οποίας έχουν ζητήσει και έχουν αναλάβει. Άρνηση φορολόγησης μαζικά. Αν και από τους μισθωτούς τα παίρνουν πριν πληρωθούν. Κι άλλωστε, αν και δικαιολογημένη ως αντίδραση, δεν είναι σωστή ως θέση. Εκτός και αν δεν δουλέψουμε. Απεργία διαρκείας! Αλλά αυτό είναι άλλο θέμα.

• Ο τρίτος λόγος που ο τουρισμός (τουλάχιστον ο τουρισμός αυτού του είδους) δεν ωφελεί τη χώρα είναι πολιτικός. Σχετίζεται με την ανελευθερία. Ή αλλιώς με την εθελούσια υποδούλωση. Θα εξηγήσω αμέσως τι εννοώ.

Βασική προϋπόθεση της ελευθερίας είναι η ανεξαρτησία. Ανεξαρτησία σημαίνει απαλλαγή από εξαρτήσεις. Σημαίνει δυνατότητα αυτονομίας, εάν και εφόσον το επιθυμείς. Η πιο πραγματική εξάρτηση είναι η οικονομική. Ας μην ξεχνάμε πως η χειραφέτηση –των νέων, των γυναικών, κ.λπ.– αρχίζει να πραγματοποιείται από τη στιγμή που παύει η οικονομική τους εξάρτηση. Δεν μπορείς να είσαι ελεύθερος εάν είσαι οικονομικά εξαρτώμενος. Και, οικονομικά εξαρτώμενος δεν σημαίνει να έχεις έναν εργοδότη ή μια μισθωτή εργασία αυτό είναι φυσιολογικό. Η οικονομική εξάρτηση συνίσταται στο να μην

μπορείς να κάνεις αλλιώς. Στο να πρέπει να εργαστείς εκεί και με αυτούς τους όρους αλλιώς θα μείνεις άνεργος. Ένα μόνο επίκαιρο παράδειγμα θα φέρω. Οι αγρότες της Ηλείας και της Μεσσηνίας που ζούσαν από τα ζώα, τις ελιές και τα αμπέλια τους, τώρα που όλα αυτά καταστράφηκαν έμειναν χωρίς επιλογή. Γιατί χωρίς επιλογή; Μα επειδή η κυβερνητική επιλογή ανοικοδόμησης της περιοχής είναι η προώθηση της επονομαζόμενης τουριστικής ανάπτυξης. Και αν όσοι ντόπιοι δεν ήθελαν ως τώρα να ανακατευτούν με τον τουρισμό είχαν τρόπο να ζήσουν, τώρα που ο τρόπος τους έγινε... καπνός πώς θα βγάλουν τα προς το ζην; Τίθεται θέμα επιβίωσης και όχι απλώς ποιότητας ζωής γι' αυτούς τους ανθρώπους. Θα πρέπει είτε να αστικοποιηθούν και να καταλήξουν εκβιαζόμενοι συμβασιούχοι σε κάποια δημόσια υπηρεσία, είτε να πουλήσουν τα καμένα τους κτήματα σε μεγάλο τουριστικό-επενδυτικό όμιλο, είτε να στραφούν οι ίδιοι στον τουρισμό.

Η συνέχεια είναι γνωστή. Γίνεσαι γκαρσόνι σε κάποια πολυπόθητη για το καλό της χώρας τουριστική επένδυση, με 600-1000 ευρώ το μήνα, με σκληρή δουλειά και χωρίς ωράριο «επειδή είναι high season». Εννοείται πως είσαι εποχικός υπάλληλος για μερικούς μήνες που έχουν πολύ δουλειά και σε έχουν ανάγκη. Και μετά... γεια σας! Όταν εσύ έχεις ανάγκη για δουλειά, δεν υπάρχει αντίστοιχο ενδιαφέρον. Και όταν αυτοί σε έχουν ανάγκη ξανά, και πάλι πηγαίνεις. Χωρίς να διαπραγματεύεσαι τους όρους. Κι ας είναι αυτοί που σε έχουν ανάγκη. Φροντίζει γι' αυτό το φάντασμα της ανεργίας και η μεμψιμοιρία (και ψεύδος επίσης) του «ουδείς αναντικατάστατος»!

Μεγάλο το δίλημμα. Από τη μία η αξιοπρέπεια και η περήφανη στάση του ελεύθερου ανθρώπου που λέει, «αφού δεν μου δίνεις ότι δικαιούμαι, δεν δουλεύω». Από την άλλη ο εκβιασμός του οικονομικού αδιεξόδου και της οικογένειας που πρέπει να ζήσει. Στο «να ζήσει» όμως περιλαμβάνονται δεκάδες επίπλαστες ανάγκες, που σκοπό τους έχουν ακριβώς την υποδούλωσή σου: το κινητό του 10χρονου παιδιού, τα δάνεια, το trendy ντύσιμο, οι τρεις τηλεοράσεις στο ίδιο σπίτι, οι ανάγκες που οι τηλεοράσεις μετά σου επιβάλλουν με τη σειρά τους... Και η αξιοπρέπεια σου δεν υπάρχει πια. Δεν είσαι άνθρωπος ούτε πολίτης. Είσαι καταναλωτής.

Αξιοπρέπεια, συνείδηση, Ελευθερία... Χάνονται. Σαν τον Καϊάφα!

Ακούω τον Γιάννη που συνεχίζει και μου μιλάει για την τουριστική ανάπτυξη. Τώρα κάνει λόγο για μια άλλη εποχή. Και η εμπειρία ενός έξυπνου παρατηρητή με ήθος έχει αξία:

– Οι κυβερνήσεις της χώρας, από το 1996 και μετά, έχουν κάνει μια στροφή στην αναπτυξιακή πολιτική της χώρας. Στην ουσία η στροφή αυτή ήταν οπισθοδρόμηση στο μοντέλο ανάπτυξης του '60. Τότε η λογική ήταν, μπετόν, και πάλι μπετόν. Άναρχη δόμηση, τουριστικές εγκαταστάσεις που ρημάζανε

μετά από μια δεκαετία... Το καρότο έπεσε στους Έλληνες που νομίσανε πως θα γίνουν πλούσιοι σε μια βραδιά. Και, όταν ήρθε η χούντα, όλοι ήταν ευχαριστημένοι γιατί προσβλέπανε στο ευκαιριακό κέρδος που τους πρόσφερε το ξεπούλημα της χώρας.

- Οι συνειδήσεις είχαν από πριν εξαγοραστεί, σκέφτομαι καθώς τον ακούω.
- Στην πραγματικότητα, η χούντα άρχισε να κλονίζεται στη συνείδηση του κόσμου γύρω στο '73, συνεχίζει ο Γιάννης. Όχι φυσικά λόγω του Πολυτεχνείου. Το Πολυτεχνείο ήρθε αν θες και ως αποτέλεσμα μιας γενικής δυσφορίας που άρχιζε τότε να εκδηλώνεται περισσότερο.
 - Άλλωστε, το Πολυτεχνείο συνέβη από μια χούφτα ανθρώπους, τον διακόπτω τώρα εγώ. Θυμάμαι πόση εντύπωση, αρνητική έκπληξη θα έλεγα ότι ήταν, μου προκάλεσε η περιγραφή της μαμάς μου για κείνη τη μέρα. Έφευγε με τον πατέρα μου από το χώρο του Πολυτεχνείου το απόγευμα της 15ης (ή 16ης) Νοεμβρίου 1973 και ανέβαιναν την οδό Σταδίου προς το Σύνταγμα. Μια μεγάλη καφετέρια, που ήταν πολύ της μόδας εκείνη την εποχή και σύχναζαν πολλοί νέοι, έσφυζε από ζωή: γεμάτοι από νέους που διασκέδαζαν. Αυτοί πήγαν σπίτι τους το βράδυ. Κάποιοι άλλοι δεν πήγαν. Και κάποιοι δεν ξαναπήγαν ποτέ...
 - Τι συνέβη το '73; Γιατί εξωτερικεύτηκε η δυσφορία; κάνει τη ρητορική ερώτηση ο Γιάννης και απαντά. Εκδηλώθηκε η διεθνής οικονομική κρίση. Από καιρό άλλωστε οι πληθωριστικές πιέσεις πίεζαν τις οικονομίες των χωρών που ήταν εξαρτημένες από το πετρέλαιο. Πιεσμένη και η ελληνική οικονομία, δεν είχε τα περιθώρια να προσφέρει αφειδώς οικονομικά ανταλλάγματα σε έναν λαό που είχε εκπαιδευτεί σε μια νεοπλουτιστική ευμάρεια. Μετά ήρθε και η εθνική ήττα με την Κύπρο...

Πολύ φθηνά πούλησαν οι Έλληνες τη φιλοτιμία τους. Πολύ λίγη αξιολογήσανε την αξιοπρέπειά τους. Αλλά, σύμφωνα με τον Γιάννη, είχαν προετοιμαστεί γι' αυτό πριν ακόμα γίνει το πραξικόπημα.

Ο Γιάννης εκφράζει σε αυτή την κουβέντα την άποψη πως, αν η Ελλάδα δεν ήταν στην Ε.Ε., θα είχε προ πολλού γίνει πραξικόπημα: κι ομολογώ πως συμφωνώ. Ο Γιάννης βλέπει στη σύγχρονη Ελλάδα πολλά στοιχεία της εποχής εκείνης: νεοπλουτισμός, ξιπασία, διεφθαρμένη πολιτική, εγωιστική προσήλωση στο συμφέρον, έλλειψη πολιτικής έμπνευσης, τραμπουκισμοί και αστυνόμευση.

* * *

Ας μη νομίζει κανείς, θα επαναλάβω για άλλη μια φορά, ότι αυτό είναι ένα φαινόμενο που αφορά την Ελλάδα. Το επισημαίνω επειδή αρκετές φορές η κριτική που γίνεται σε τέτοια εκφυλιστικά φαινόμενα συνοδεύεται από διάφορες εθνοκεντρικές ρητορείες ότι, δήθεν, δεν θέλουν [ποιοί;] η Ελλάδα να γίνει με-

γάλη [όπως της αξίζει, σωστά;], ότι υπάρχει συνωμοσία κατά της χώρας μας, και άλλα παρόμοια. Οι διάφοροι δημοσιογράφοι, πολιτικοί και αναλυτές που είπαν και έγραψαν τις γελοιότητες περί συνωμοσίας κατά του έθνους μας ξέχασαν να ενημερώσουν τον κόσμο πως τις μέρες που καιγόταν η Πελοπόννησος και η νότια Εύβοια μεγάλες πυρκαγιές μαίνονταν σε Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Μαρόκο και Τυνησία. Απλώς εκεί οι καταστροφές ήταν πιο περιορισμένες. Επίσης, η Ελλάδα δεν είναι η μόνη πανέμορφη χώρα που είναι ιδανικός προορισμός για διακοπές. Υπάρχουν και άλλες όμορφες χώρες στον πλανήτη, με φιλόξενους κατοίκους και ασφάλεια για τους τουρίστες. Αλήθεια λέω· υπάρχουν!

Στην πραγματικότητα, η Ελλάδα είναι απλώς μια ακόμη χώρα με πλούσια ομορφιά που έχει επιλεγεί απ' τους αναπτυγμένους συμμάχους μας –τον «Άξονα του “Καλού”», όπως λέει κι ένας γνωστός– ως τουριστικός προορισμός λόγω της *τριτοκοσμικής* κατάστασης που τη χαρακτηρίζει σε πολιτικό και, εν μέρει, σε κοινωνικό επίπεδο. Ίσως να υπερβάλλω λίγο στον χαρακτηρισμό της τριτοκοσμικότητας. Λίγο όμως. Ας μην μας ξεγελάνε τα υλικά αγαθά και η φαινομενική ευμάρεια της χώρας μας. Στην πραγματικότητα, ακριβώς αυτή η υλική ευμάρεια μάς καθιστά τριτοκοσμικούς επειδή δεν έχει συνοδευτεί από την αντίστοιχη ευμάρεια στον κοινωνικό και πολιτικό μας πολιτισμό. Από την αντίστοιχη πνευματική ευμάρεια. Και είπαμε: αυτός που είχε την (οικονομική) δυνατότητα να εξελιχτεί πνευματικώς και δεν το έκανε, είναι (πολύ πιο) καταδικαστέος. Στην προκειμένη περίπτωση, η τριτοκοσμικότητα σημαίνει: ελάχιστες πολιτικές αντιστάσεις στο ξεπούλημα, ταυτόχρονη υποβάθμιση της χώρας, και κάποιες κοινωνικές αντιστάσεις που στερούνται όμως οργάνωσης, συντονισμού και ανάδειξης.

Έτσι, για παράδειγμα, προωθούνται αυτές οι επενδύσεις στην Ελλάδα (και αλλού), αφού στα αναπτυγμένα Δυτικά κράτη συναντούν ισχυρές αντιστάσεις ως προς την πραγματοποίησή τους. Είναι ενδεικτικά τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού για το 2006: ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο ο τουρισμός αντιπροσωπεύει το 35% των συνολικών εξαγωγίμων υπηρεσιών (exports of services), στις Λιγότερο Αναπτυγμένες Χώρες (Least Developed Countries) το ποσοστό ανεβαίνει στο 70%!

Ας δούμε ένα παράδειγμα έξω απ' την Ελλάδα, παραθέτοντας ένα εκτενές απόσπασμα από άρθρο του Claude Lena (πανεπιστημιακού και ερευνητή στις κοινωνικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο του Μονπελιέ), που δημοσιεύτηκε το 2004, με τίτλο «Οι αγρότες φεύγουν, οι τουρίστες έρχονται: όαση του homo economicus»¹³.

13. Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Le Monde* στις 22/8/2004 και αναδημοσιεύτηκε στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* (http://www.enet.gr/online/online_hprint?q=%E3%EA%FC%EB%F6&a=&id=3165340).

Η Τοζέρ είναι μια μικρή πόλη της Τυνησίας, στη βορειανατολική Σαχάρα... Από τις διασημότερες οάσεις στον κόσμο, ποτίζεται από 200 πηγές και περιβάλλεται από ένα πανέμορφο, τεράστιο φοινικόδασος (10.000 στρέμματα, 400.000 δέντρα). ... Εδώ και πολλές γενεές, η φυτεία των φοινίκων τρέφει τους *homositus*, τους ανθρώπους που ζουν ενσωματωμένοι στον βίοτοπο που αποτελεί η περιοχή.

Η παραγωγή λαχανικών και φρούτων (μαρούλια, γογγύλια, καρότα, μπανάνες και χουρμάδες) εγγυάται μια ισορροπημένη διατροφή στους μόνιμους κατοίκους της οάσης. Το γεωργικό μοντέλο είναι επικεντρωμένο στην ορθολογική χρήση του νερού και επιτρέπει την παραγωγή σημαντικών ποσοτήτων τροφίμων. Από τον 14ο αιώνα, το αρδευτικό σύστημα που δημιούργησαν οι Άραβες επιτρέπει τη μέτρηση του νερού, η οποία γίνεται από το «γκαντούς», την υδραυλική κλεψύδρα. Ο καθένας έχει δωρεάν πρόσβαση στο νερό, που κυκλοφορεί σε κάθε μέρος, χάρη σε αυτό το έξυπνα σχεδιασμένο δίκτυο. Οι διαφωνίες που προκύπτουν για το πότισμα των χωραφιών επιλύονται από ένα λαϊκό δικαστήριο...

Ωστόσο, αυτό το εύθραυστο κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι θα αμφισβητηθεί ιδιαίτερα στις αρχές της δεκαετίας του '90, την περίοδο που η κυβέρνηση δίνει προτεραιότητα στον διεθνή τουρισμό. Για να αποσυμφορήσει τις παραλιακές περιοχές, όπου παρατηρείται υπερπληθυσμός, η κυβέρνηση χρηματοδοτεί την κατασκευή ενός διεθνούς αεροδρομίου και δώδεκα πολυτελέστατων ξενοδοχείων που προσελκύουν τουρίστες από ολόκληρο τον κόσμο. Στα μεγάλα γραφεία προσφέρεται ολοκληρωμένο τουριστικό πακέτο, από τη βραδινή γιορτή των Βερβέρων με τους φολκλορικούς μουσικούς της έως το σαφάρι με καμήλες στην έρημο.

Οι επισκέπτες, αποκομμένοι από κάθε επαφή με τον τοπικό πληθυσμό, συμμετέχουν σ' αυτό το σχιζοφρενικό τουριστικό απαρτχάιντ, στο οποίο οι ελάχιστες επαφές πραγματοποιούνται για εμπορικούς λόγους. Ο αυστηρός διαχωρισμός απαγορεύει στους δύο κόσμους να κατανοήσουν ο ένας τον άλλον ή να μοιραστούν τις ίδιες ανησυχίες και έγνοιες.

Οι επισκέπτες, περιορισμένοι σε ένα περιβάλλον που ευνοεί τον καταναλωτισμό, ξοδεύουν το νερό ασυλλόγιστα. Για το πότισμα των κήπων και του γκαζόν πραγματοποιούνται γεωτρήσεις, ενώ για την παροχή πόσιμου νερού στις μονάδες που φιλοξενούν τους τουρίστες εγκαθίσταται δίκτυο σωληνώσεων [...]

Αυτή η εξέλιξη, σε συνδυασμό με τη μείωση των βροχών και την αύξηση της μέσης θερμοκρασίας, έκανε τη θέση των αγροτών εξαιρετικά επισφαλή. Το νερό ... ξαφνικά έγινε ένα συνηθισμένο εμπόρευμα. «Αυτός που μπορεί να πληρώσει παίρνει το προϊόν».

Η εμπορευματοποίηση προκάλεσε την έλλειψη ενός αγαθού που μέχρι τότε υπήρχε σε επάρκεια. Στο εξής, για να ποτίζει κανείς ένα στρέμμα με φοινίκες μία φορά την εβδομάδα, πρέπει να πληρώνει 15 ευρώ τον χρόνο. Με τόσο υψη-

λό τίμημα, λίγοι αγρότες μπορούν να επιβιώσουν. Σταδιακά, οι εργαζόμενοι της άσσης εγκαταλείπουν τα χωράφια και στρέφονται στα τουριστικά επαγγέλματα. [...] Είναι εύλογες οι επιπτώσεις για τους νέους, τα πιο ευάλωτα άτομα της κοινότητας. Ορισμένοι βρίσκουν σταθερή δουλειά στα ξενοδοχεία και στα μεγάλα ταξιδιωτικά γραφεία. Ωστόσο, η πλειονότητά τους αποτελεί ένα ελαστικοποιημένο εργατικό δυναμικό (εργάζονται με συμβάσεις χρόνου ή ως ωρομίσθιοι), την εφεδρεία που προσαρμόζεται στην τουριστική ζήτηση.

Μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου του 2001, αυτός ο τομέας της οικονομίας έχει βυθιστεί στην κρίση. Καθώς η ανεργία φτάνει το 40%, ολόκληρη η ζώνη εξαρτάται πλέον από την εξωτερική προσφορά. Κατ' αρχάς στο διατροφικό επίπεδο: τα λαχανικά φτάνουν στην άσση κάθε Κυριακή, παράγονται σε περιοχές με υψηλή γεωργική παραγωγικότητα, στις οποίες έχει διαταραχθεί η οικολογική και η κοινωνική ισορροπία. Ωστόσο, κοστίζουν φτηνότερα από εκείνα που παράγονται στην άσση. Η λογική του χαμηλότερου κόστους υπερίσχυσε της αυτοοργάνωσης και της αυτάρκειας του λαού της άσσης. [...] Στη συνέχεια, στο οικονομικό επίπεδο: απέναντι στην έλλειψη ρευστού, η τουριστική οικονομία παραμένει η μοναδική πηγή εισοδήματος σε χρήμα. Ωστόσο, αυτή η δραστηριότητα εξαρτάται από τη διεθνή συγκυρία. [...]

Το δυτικό μοντέλο μετατρέπεται σε σημείο αναφοράς. Η έλξη που δημιουργεί ο μαζικός τουρισμός δημιουργεί ανάγκες τις οποίες η τοπική παραγωγή αδυνατεί να καλύψει. [...] Οι νέοι είναι έτοιμοι να πουλήσουν και την ψυχή τους για να αποκτήσουν λίγα χρήματα, ένα αντικείμενο, ακόμα και μια... διεύθυνση που είναι και το πρώτο στοιχείο να συντηρεί την ψευδαίσθηση της μετανάστευσης η οποία αποτελεί τη μοναδική διέξοδο στο αίσθημα στέρησης που νιώθουν. Αυτές οι φευγαλέες σχέσεις κρύβουν την ποιότητα της παραδοσιακής φιλοξενίας. [...]

Μια μειοψηφία εύπορων και το τουριστικό κεφάλαιο των χωρών του Βορρά μολύψαν γρήγορα αυτήν την πηγή πλούτου, εις βάρος του ντόπιου πληθυσμού. Ακόμα χειρότερα, ο τουρισμός θεωρείται η μοναδική λύση για την υποτιθέμενη ανάπτυξη της περιοχής. Ο κυριότερος φορέας αυτού του αποικισμού του φανταστικού των ανθρώπων εξακολουθεί να είναι ο μύθος της ανάπτυξης και της Δύσης. [...]

Η ρύπανση, τόσο του περιβάλλοντος όσο και του πνεύματος, συμβολίζεται από την υποχώρηση του φοινικοδάσους και το έδαφος που κερδίζει η έρημος. Σήμερα, καλλιεργείται μονάχα το 25% της γης. Πολλοί φοινίκες ξεραίνονται, καθώς μένουν απότιστοι και απεριποίητοι. Το φοινικόδασος μετατρέπεται σε σκουπίδο-τοπο γεμάτο πλαστικά μπουκάλια νερού, το πιο χτυπητό και γελοίο δείγμα της αλλοτρίωσης που προκαλεί ο τουρισμός.

Επιπλέον, από πέρυσι, ένα φαραωνικό εργοτάξιο παραμορφώνει τα περίχωρα του φοινικοδάσους: επιχειρείται η κατασκευή ενός γηπέδου γκολφ στη μέση της ερήμου, στις παρυφές της άσσης. Πώς είναι δυνατόν να φυτρώσει το γκα-

ζόν όταν τους μισούς μήνες του χρόνου η θερμοκρασία φτάνει τους 50οC υπό σκιάν; Κι όμως, οι επιχειρηματίες που προωθούν αυτό το έργο πήραν το ρίσκο. Φυσικά, θα αντλούν σημαντικές ποσότητες από τον υδροφόρο ορίζοντα για να συντηρήσουν όλο αυτό το πράσινο καταμεσής στην έρημο. Απ' ό,τι φαίνεται, η Τοζέρ δεν έχει δει ακόμα τα χειρότερα...

Να πώς μια περιοχή η οποία ήταν κάποτε αυτάρκης όσον αφορά τα τρόφιμα και υπερήφανη για τον πολιτισμό της και την ταυτότητά της, άφησε σε μια μειοψηφία τη φροντίδα να οργανώσει το παρόν της και το μέλλον της.

Θυμίζει τίποτα αυτό το άρθρο; Είμαι σίγουρη πως ναι. Και όχι μόνο στους Έλληνες. Και στους Κενυάτες, στους Βραζιλιάνους, στους Ταϊλανδούς, στους Πορτογάλους, στους Κροάτες... Η ίδια παλιά ιστορία. Μόνο στις λεπτομέρειές της αλλάζει. Τόσο παλιά και τόσο ίδια που θα 'πρεπε να την έχουμε βαρεθεί. Αλλά, για να τη βαρεθεί κανείς πρέπει να την ξέρει. Και να τη θυμάται. Αυτό απαιτεί μνήμη. Και προϋποθέτει γνώση. Στον πεπερασμένο χρόνο που ζει ο καθένας μας δεν απαντά παρά μόνο ένα κομματάκι αυτού του ομοιόμορφου παζλ. Κι έτσι, χωρίς μνήμη και γνώση δεν συνειδητοποιεί ότι το παιχνίδι είναι τραγικά βαρετό. Κι έτσι, δεν το αλλάζει...

[Παρένθεση: περί μνήμης και γνώσης

Γνώση. Μνήμη. Συνειδητοποίηση. Για να αλλάξει το παιχνίδι. Να γίνει ελεύθερο. Δηλαδή παιδεία. Εξ ου και το σύνθημα: Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία.

Ψωμί: να μην αγωνιείς αν θα επιβιώσεις. Να μην έχεις οικονομικές εξαρτήσεις για τα στοιχειώδη. Να είσαι Αδέσμευτος, Ανεξάρτητος, Αυτάρκης. Προϋπόθεση για οτιδήποτε άλλο.

Δεν είναι τυχαίο ότι τα σημαντικότερα πνευματικά επιτεύγματα προήλθαν από οικονομικά αναπτυγμένους λαούς. Δεν είναι τυχαίο ότι το κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης ξεκίνησε από το Σιάτλ των Η.Π.Α., την κοιτίδα της τεχνολογικής επανάστασης στη χώρα της οικονομικής προόδου.

Παιδεία: να μην σε καθοδηγούν, να μην σε υποτάσσουν, να μην σε κοροϊδεύουν. Γνώση. Μόρφωση. Συνειδητότητα. Να διαλέγεις το παιχνίδι που σου ταιριάζει, και όχι αυτό που σου επιβάλλουν. Προϋπόθεση ελευθερίας.

Δεν είναι τυχαίο ότι η γνώση, η μεγαλύτερη δύναμη του ατόμου, καθοδηγείται και μπούκοτάρεται από τους μηχανισμούς εξουσίας και προπαγάνδας.

Ελευθερία: το ζητούμενο. Ο στόχος. Η ανώτατη αξία. Η κινητήριος δύναμη κάθε ομορφιάς. Η Αδρεναλίνη της ζωής. Να είσαι Αυθόρμητος. Να είσαι Ζωντανός. Να είσαι Άνθρωπος.

Δεν είναι τυχαίο ότι όλες οι επαναστάσεις προτάσσουν την Ελευθερία. Δεν είναι τυχαίο που όλες οι δικτατορίες προτάσσουν τον φόβο και την ανασφάλεια! Και, άλλωστε, η πιο δυνατή, η πιο διδακτική ίσως, στροφή του εθνικού

μας ύμνου, του *Ύμνου στην Ελευθερία* του Διονύσιου Σολωμού, δεν μελοποιήθηκε. Απευθύνεται στην Ελευθερία και ξεκινά από κει που σταματά η μελοποίηση:

*(Εκεί μέσα εκατοικούσες
πικραμένη, ντροπαλή
κι ένα στόμα καρτερούσες
έλα πάλι, να σου πη)*

*κι άργει να 'ρθει εκείνη η μέρα
κι ήταν όλα σκοτεινά
γιατί τάσκιαζε η φοβέρα
και τα πλάκωνε η σκλαβιά!¹⁴*

Διότι, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως, ο ύμνος του ελληνικού έθνους δεν είναι ύμνος προς την Ελλάδα, αλλά ύμνος προς την Ελευθερία.

Θυμηθείτε και ένα *κρατούμενο* που έχουμε από το προηγούμενο κεφάλαιο. Στο κομμάτι περί επιτυχούς εξανθρωπισμού. Όπου είπαμε ότι η λογική και η μνήμη διαφοροποιούν τον άνθρωπο από το ζώο!

Αν λοιπόν η γνώση και η μνήμη αποτελούν προϋποθέσεις ελευθερίας και αυτοκαθορισμού... Και αν, όπως έχω ήδη αναφέρει, ο άνθρωπος διαφοροποιείται από τα ζώα λόγω της λογικής και της μνήμης... Τότε Άνθρωπος μπορεί να είναι μόνο ο Ελεύθερος. Και η διαδικασία απελευθέρωσης είναι συνάμα διαδικασία εξανθρωπισμού. Προκύπτει ως μαθηματική εξίσωση (η επιστήμη της Λογικής). **Κλείνει η Παρένθεση]**

Τα γήπεδα γκολφ

Κάτι περίεργο συμβαίνει με τα γήπεδα γκολφ απ' ό,τι φαίνεται. Παλιότερα είχα διαβάσει κάποιο άρθρο που εξηγούσε τους λόγους που τα καθιστούν ιδιαίτερα επιβλαβή για το περιβάλλον. Το νερό είναι το σημαντικότερο πρόβλημα στην όλη υπόθεση. Αποφασίζω να συλλέξω ορισμένα στοιχεία εκ νέου, αναζητώντας και την επιστημονική τους τεκμηρίωση.

Η καθηγήτρια του τμήματος Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, κα Ελένη Μπριασούλη-Καπετανάκη, που έχει επισταμένως ασχοληθεί και αρ-

14. Παρέθεσα σε παρένθεση και την προηγούμενη στροφή για να αναδειχτεί όλο της το νόημα! Και συνεχίζει, σχεδόν προφητικά η επόμενη στροφή (απ' τις 158): *Δυστυχής! Παρηγορία μόνη σου έμενε να λες, Περρασμένα μεγαλεία, και διηγώντας τα να κλαις! Και τα λοιπά...*

θρογραφήσει πάνω σ' αυτό¹⁵, μας δίνει αποκαλυπτικά και τεκμηριωμένα στοιχεία. Το πρώτο και σημαντικότερο πρόβλημα με το γκολφ είναι η *υπέρογκη κατανάλωση νερού*. Ένα γήπεδο γκολφ καταναλώνει ετησίως γύρω στο ένα εκατομμύριο κυβικά μέτρα νερού (σε μεσογειακό κλίμα), δηλαδή περίπου όσο χρειάζονται 20.000 άνθρωποι. Αν συνυπολογίσει κανείς σε αυτόν τον «ψυχρό» αριθμό το φαινόμενο του θερμοκηπίου και, κυρίως, την έλλειψη του νερού σε παγκόσμια κλίμακα (οι συγκρούσεις για το νερό είναι ήδη μια πραγματικότητα, καθώς επίσης σε χώρες της Μεσογείου, όπως η Κύπρος, η Ιταλία και η Πορτογαλία, δίνεται νερό με δελτίο τις θερμές περιόδους σε ορισμένες περιοχές τους), αντιλαμβάνεται τόσο το ηθικό όσο και, κυρίως, το πρακτικό μέγεθος του προβλήματος και του παραλογισμού.

Σε ορισμένες περιπτώσεις προβλέπεται να υπάρξει διαδικασία αφαλάτωσης, ώστε το γήπεδο να αυτο-υδροδοτείται. Φυσικά αυτό ενέχει δύο ζητήματα. Το ένα είναι η κατανάλωση ενέργειας, και μάλιστα για σκοπό αναψυχής και όχι βελτίωσης της ζωής. Το άλλο είναι ότι το αφαλατωμένο νερό θα κάνει τον κύκλο του, πέφτοντας ξανά στον υδροφόρο ορίζοντα αλλοιώνοντας την ποιότητα του νερού που προορίζεται για άλλες χρήσεις.

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα με τα γήπεδα γκολφ είναι τα *χημικά* που θα χρησιμοποιηθούν για τη συντήρηση του γκαζόν, ακόμα και όταν αυτό είναι μεταλλαγμένο ώστε να χρειάζεται λιγότερο νερό. Τόνοι χημικών χρειάζονται για να ποτιστούν τα 1.000-1.500 στρέμματα που είναι απαραίτητα για ένα γήπεδο γκολφ, τα οποία με το πότισμα θα εισέρχονται στο έδαφος και στη συνέχεια στον υδροφόρο ορίζοντα μολύνοντας το νερό με τοξικά. «Το λόμπι του γκολφ έχει οχυρωθεί για τα καλά και στη χώρα μας και δηλώνουν ότι έχουν όλες τις τεχνολογικές λύσεις, όπως την ανακύκλωση του νερού. Δεν απαντούν, βέβαια, με τι ενέργεια θα γίνεται αυτό ή τι ποιότητας νερό θα ξαναποτίζει το γρασίδι. Υπάρχουν μελέτες που δείχνουν ότι πέθαναν άνθρωποι επειδή έγλειψαν το μπαλάκι του γκολφ από αλλεργικό σοκ. Είναι κίνδυνος για τη δημόσια υγεία. Στην Αμερική άρχισαν να αποσύρουν τους τόνους χημικών που χρησιμοποιούσαν στα γήπεδα διότι τέθηκε το θέμα της δημόσιας υγείας», δηλώνει η κα Μπριασούλη-Καπετανάκη σε σχετικό δημοσίευμα¹⁶.

Τα περισσότερα γήπεδα του γκολφ που ήδη υπάρχουν βρίσκονται στις Η.Π.Α., καθώς εκεί το άθλημα γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη. Όμως τα περισσότερα νέα γήπεδα σχεδιάζονται και κατασκευάζονται σε χώρες λιγότερο αναπτυγμένες. Αυτό οφείλεται στην ανάδειξη των περιβαλλοντικών προβλη-

15. Δείτε για παράδειγμα το άρθρο της «Γκολφ και τουρισμός: Οι αθέατες πλευρές του φεγγαριού», *Γεωγραφίες*, τεύχος 6, 2003.

16. *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, Ιός, 3/4/2005.

μάτων στις Η.Π.Α. (και στη Δυτική Ευρώπη) και την κινητοποίηση/ευαισθητοποίηση των πολιτών. Πλέον, στις αναπτυγμένες χώρες υφίστανται αυστηροί περιορισμοί και τα μέτρα προστασίας εφαρμόζονται με αρκετή αυστηρότητα αφού και η υψηλή περιβαλλοντική συνείδηση των πολιτών αναγκάζει προς κάτι τέτοιο. Έτσι, οι επενδυτές του τουρισμού και του γκολφ προσανατολίζονται προς χώρες με λιγότερο αυστηρή νομοθεσία και χαμηλότερη οικολογική συνείδηση. Όπως είναι και η χώρα μας, για παράδειγμα.

«Άραγε πού θα πάνε όλα αυτά τα χημικά που φτιάχτηκαν στα εργοστάσια;», συνεχίζει η καθηγήτρια στο ίδιο δημοσίευμα. «Λένε το επείγον ότι αυτά χρησιμοποιούνται και στη γεωργία. Μα, με τη γεωργία τρέφονται άνθρωποι, είναι αναγκαία. Τα γκολφ γιατί; Όταν η γεωργική γη στην Ελλάδα αλλοιωθεί ή αγοραστεί για τα γήπεδα, τότε τι θα παράγει; Θα έρχονται μόνο εισαγόμενα προϊόντα και εμείς θα καλλιεργούμε μεταλλαγμένο χορτάρι. [...] Κι αυτό γίνεται εν κρυπτώ... Το ότι ο Αβραμόπουλος θέλει να μετονομάσει τα Τουριστικά Ακίνητα σε Τουριστικά Ακίνητα και Περιβάλλον οφείλεται στο ότι η βιομηχανία του γκολφ αυτοπροσδιορίζεται ως “αφοσιωμένη στο πράσινο”. Αλλά αυτό είναι στάχτη στα μάτια του κόσμου. Το 1997 ο Ζακ Σαντέρ υποσχέθηκε ότι αν οι χώρες προχωρούν στη δημιουργία γηπέδων τότε θα χρηματοδοτούνται. Στην Ισπανία τρεις φορές επεστράφη το υδρολογικό της σχέδιο διότι παραβίαζε κατάφωρα τις αρχές της Ε.Ε. για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Ήθελαν να εκτρέψουν ποτάμι από τον Βορρά για να ποτίσουν τα γήπεδα του Νότου κι όχι για τα θερμοκήπια που ισχυρίζονταν. Αυτό δεν επιτρέπεται. Στην Ισπανία σταμάτησε, ήταν το μέγα σκάνδαλο αυτή η εκτροπή. [...] Παίζουν τζόγο με τη φύση. Και η φύση εκδικείται».

Γιατί όμως οι τουριστικές επενδύσεις που σχεδιάζονται συμπιπτουν με την προώθηση του γκολφ; Ο λόγος είναι οικονομικός – όπως πάντα. Αφενός πρόκειται για μια αγορά με υψηλά κέρδη: 2,67 δις ευρώ ετησίως. Αφετέρου, θεωρείται ο ταχύτερα ανερχόμενος τουριστικός κλάδος στην αγορά. Επίσης, παρουσιάζει κάποια ποιοτικά πλεονεκτήματα. Οι παίκτες του γκολφ είναι οι κατ’ εξοχήν καταναλωτές ακριβών τουριστικών υπηρεσιών. Έτσι, οι επενδύσεις αυτές απευθύνονται στην ανώτερη εισοδηματική τάξη. Επιπλέον, πρόκειται για τουρισμό που δεν περιορίζεται στους 2-3 μήνες της καλοκαιρινής σαιζόν και, άρα, η παρουσία τους επιμηκύνει την τουριστική περίοδο προσελκύοντας ταυτόχρονα νέο πελατολόγιο. Βέβαια, στην πραγματικότητα, δεν προσελκύει η χώρα υποδοχής τίποτα παραπάνω από υποβάθμιση του περιβάλλοντος και νέα κτίσματα εκεί όπου άλλοτε ήταν δάσος! Αλλά αυτό είναι άλλο θέμα – σωστά;

Να σημειωθεί ότι «οι μέρες ηλιοφάνειας, το δροσερό κλίμα και η συγκέντρωση πολλών γηπέδων γκολφ σε κοντινή απόσταση αποτελούν τα βασικά στοιχεία για να αναδειχθεί ένας προορισμός σε υπολογίσιμο “παίκτη” στην

αγορά του τουρισμού γκολφ. Για τον λόγο αυτόν, η νότια Ισπανία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Πορτογαλία έχουν βασίσει μεγάλο μέρος του τουριστικού τους εισοδήματος στην προσέλκυση παικτών γκολφ, ενώ το ίδιο κάνουν και όλοι ανεξαιρέτως οι αναπτυσσόμενοι τουριστικοί προορισμοί της Μεσογείου», όπως αναφέρει ο Π. Υφαντής σε σχετικό ρεπορτάζ¹⁷.

Παρεμπιπτόντως, ο κ. Πέτρος Δούκας είναι πρόεδρος της Ελληνικής Ομοσπονδίας Γκολφ.

Οι Νομοθετικές Ρυθμίσεις

Ας περάσουμε λοιπόν στο θέμα της πολιτικής. Όσα μόλις αναφέρθηκαν επιβεβαιώνονται από τα επίσημα χείλη της πολιτείας. Ας δούμε τι λένε, ξεκινώντας από τους νόμους που έχουν ψηφιστεί.

Οι Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.) αποτελούν νέα προσθήκη (που έγινε με τον νόμο 2234 του 1994) στο ήδη υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο που όριζε τις Βιομηχανικές και Επιχειρηματικές Περιοχές (Β.Ε.Π.). Σύμφωνα με τον νόμο αυτόν, οι Π.Ο.Τ.Α. είναι ολοκληρωμένες επενδύσεις μεγάλης κλίμακας που περιλαμβάνουν επενδύσεις αναψυχής, αθλητισμού, καταστήματα, ξενώνες, πολιτιστικά κέντρα κ.λπ. – εκτός από καζίνο. Ενδεικτικά, πρέπει να βρίσκονται εκτός σχεδίου πόλεως και οικισμών, να προβλέπουν κατ' ελάχιστο 1.500 κλίνες, σε ενιαία ιδιοκτησία τουλάχιστον 800(!) στρεμμάτων, και με ελάχιστη προβλεπόμενη συνολική επένδυση της τάξης των 60 εκατομμυρίων ευρώ (20 δις δραχμές). Καθώς υπάγονται στο νομικό καθεστώς των Βιομηχανικών Επιχειρηματικών Περιοχών θεωρούνται επενδύσεις κοινής ωφελείας, με αποτέλεσμα να προβλέπονται αναγκαστικές απαλλοτριώσεις, αποκλειστική χρήση μαρίνας-λιμένα, κ.λπ. για την εξυπηρέτησή τους. Βιομηχανικό προϊόν λοιπόν ο τουρισμός των Π.Ο.Τ.Α.!

Για τις Β.Ε.Π. προβλέπεται η εφαρμογή εγκεκριμένου χωροταξικού σχεδίου ή τομεακή αναπτυξιακή-χωροταξική μελέτη. Όπως είπαμε, οι Π.Ο.Τ.Α. εντάσσονται στο ίδιο νομοθετικό πλαίσιο. Όμως, κατ' εξαίρεση για τις Π.Ο.Τ.Α., επιτρέπεται η οριοθέτησή τους σε περιοχή για την οποία δεν έχει εγκριθεί χωροταξικό σχέδιο. Φτάνει να έχουν συνταχθεί από τον Ε.Ο.Τ. «γενικές κατευθύνσεις τουριστικής πολιτικής... σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο» και να έχουν εγκριθεί από τους υπουργούς Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων! Κατ' εξαίρεση, η οποία εισήχθη το 1997¹⁸. Διότι η νέα βαριά

17. Κυριακάτικη *Ελευθεροτυπία*, στήλη Οικονομία, 21/09/2003.

18. Νόμος 2545/1997, άρθρο 29, παρ. 3. Αυτή η διάταξη κρίθηκε αντισυνταγματική, από το ΣτΕ, με αφορμή τις προσφυγές για την Π.Ο.Τ.Α. Πύλου, το 2008. Όμως, όπως είπαμε, οι εργασίες συνεχίζονται.

βιομηχανία της Ελλάδας κρίθηκε ότι μπορεί να λειτουργήσει χωρίς εγκεκριμένο χωροταξικό σχέδιο! Και εγκρίθηκε από αυτούς που υπέγραψαν τον νόμο: οι υπουργοί Αλ. Παπαδόπουλος, Γιάννος Παπαντωνίου, Βάσω Παπανδρέου, Κ. Λαλιώτης, Στ. Τζουμάκας, Στ. Σουμάκης, και Ευαγγ. Γιαννόπουλος.

Για να δούμε, λοιπόν, τι αποφάσισε σχετικώς ο γενικός γραμματέας του Ε.Ο.Τ., κ. Νίκος Σκουλάς (πρώην υφυπουργός Οικονομίας), στις σχετικές με το θέμα μας «Γενικές κατευθύνσεις τουριστικής πολιτικής για τη δημιουργία Π.Ο.Τ.Α.»¹⁹:

Α) Βάσει των στατιστικών στοιχείων, ο τουρισμός εμφανίζει μεγάλη συμβολή στους κρίσιμους δείκτες της οικονομίας (8,45% συμβολή στο ΑΕΠ, 30,41% συμμετοχή στους άδηλους πόρους, 33,85% συμμετοχή στην κάλυψη του εμπορικού ελλείμματος, ενώ καταναλώνει προϊόντα των λοιπών παραγωγικών κλάδων σε ποσοστό 14,7% του ΑΕΠ). Β) Ο τουρισμός στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από συγκέντρωση της δραστηριότητας σε ορισμένες μόνο περιοχές, απόλυτη σχεδόν κυριαρχία του μοντέλου μαζικού τουρισμού χαμηλής συναλλαγματικής απόδοσης και αυστηρά εποχική ζήτηση. Ο συνδυασμός των χαρακτηριστικών αυτών ευθύνεται για την υποβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών, λόγω της υπερπροσφοράς κλινών στις περιοχές συγκέντρωσης και της στήριξης της ανταγωνιστικότητας αποκλειστικά στη χαμηλή τιμή, και την αρνητική εξέλιξη στις αφίξεις και διανυκτερεύσεις. Γ) Σε διεθνές επίπεδο παρατηρείται αφ' ενός μεν φθίνουσα πορεία της Μεσογείου ως προορισμού μαζικού τουρισμού κατά το ελληνικό πρότυπο, αφ' ετέρου δε σταδιακή στροφή σε πιο εξειδικευμένα τουριστικά προϊόντα... Πρόκειται για τις λεγόμενες νέες ή θεματικές μορφές τουρισμού, οι οποίες μπορούν να εξυπηρετηθούν από μονάδες που δημιουργούνται εξ αρχής, κατά τρόπο ώστε να συνιστούν πλήρεις και αυτόνομες αγορές, προσανατολισμένες από τα πρώτα στάδια του σχεδιασμού τους σε ζήτηση υψηλής στάθμης και ειδικών μορφών τουρισμού. Τέτοιους διαφοροποιημένους προορισμούς διακοπών αποτελούν οι Π.Ο.Τ.Α., οι οποίες είναι σύνολα τουριστικών εγκαταστάσεων, αποτελούμενα από ξενοδοχεία..., συνεδριακά... χιονοδρομικά κέντρα, ...αεροθεραπευτήρια και υδροθεραπευτήρια, ...χώρους αθλητικών εγκαταστάσεων, κέντρα εστίασης και αναψυχής, άθλησης, και γενικά υπηρεσιών διάθεσης του ελεύθερου χρόνου των τουριστών. Δ) Για τη δημιουργία Π.Ο.Τ.Α. απαιτείται έκταση ελάχιστης επιφάνειας 800,000 τ.μ., ενιαίας (δη-

19. Απόφαση 500309/22.4.1998, που «εγκρίθηκε ως έχει» από την κοινή υπουργική απόφαση Τ/3522/9.7.1998, Φ.Ε.Κ. Β' 822/6.8.1998, που υπογράφουν οι κα Βάσω Παπανδρέου (υπουργός Ανάπτυξης) και ο κ. Θεόδωρος Κολιοπάνος (υφυπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.).

λαδή χωρίς παρεμβολή ιδιοκτησιών τρίτων), ευρισκόμενη σε ευρύτερη περιοχή με αξιόλογους φυσικούς, πολιτιστικούς και ανθρωπίνους χώρους, ήτοι ποικιλία τοπίων, ύπαρξη δασών, λιμνών, σπηλαίων, βιοτόπων, ιαματικών πηγών, τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, ακτών μεγάλου μήκους ή και εντυπωσιακού διαμελισμού, ήπιο κλίμα, πλεονάζον ισοζύγιο ύδατος, αναγνωρισμένους αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία ευρέως χρονικού φάσματος, παραδοσιακούς οικισμούς και επίπεδο πολιτιστικής ανάπτυξης.

Στα κριτήρια που πρέπει να πληρούν οι περιοχές Π.Ο.Τ.Α. περιλαμβάνονται επίσης *δημογραφικά κριτήρια*, όπως η μείωση του πληθυσμού και η ύπαρξη αγροτικού πληθυσμού σε ποσοστό ανώτερο του εθνικού μέσου όρου (δηλαδή του 28,4%, όπως αναφέρει η γνωμοδότηση), *κριτήρια τεχνικής υποδομής*, όπως «οδικό δίκτυο αρκετά αναπτυγμένο, με ικανό ποσοστό ασφαλτόστρωσης, θαλάσσιες συγκοινωνίες... ύπαρξη υποδομής σε μαρίνες και αλιευτικά καταφύγια, ...αεροπορική συγκοινωνία, χρονοαπόσταση Π.Ο.Τ.Α. από διεθνές αεροδρόμιο μικρότερη των 90 λεπτών...», και άλλα κριτήρια απασχόλησης και τουριστικής ανάπτυξης.

Αν και η απόφαση του γ.γ. Ε.Ο.Τ. μιλάει από μόνη της, θα ήθελα να τονίσω κάποια σημεία της. Κατά πρώτον, επιβεβαιώνεται η μέχρι τώρα ανάλυση και αποδεικνύεται πέραν πάσης αμφιβολίας η επίσημη επιλογή της πολιτείας προς αυτή τη μορφή τουρισμού. Φυσικά, ούτε λόγος για τυχόν ευθύνες για την αποτυχία του μοντέλου που είχε ως τώρα υιοθετηθεί. Κι ας στράφηκε ο κόσμος στον τουρισμό, και μάλιστα με τη μορφή που τώρα θεωρείται αποτυχημένη και υποβαθμισμένη, ύστερα από παρότρυνση της επίσημης πολιτείας. Δεν το λένε όμως αυτό. Διότι, αν το πούνε, θα πρέπει να παραδεχτούν πως αυτό οφείλεται στην έλλειψη μελέτης και σχεδιασμού. Και τότε θα έρθει το ερώτημα: υπάρχει σήμερα μελέτη και σχεδιασμός για τις επενδύσεις που γίνονται; Ερώτημα που δεν συμφέρει, φυσικά!

Επίσης, η απόφαση αναφέρει ότι οι Π.Ο.Τ.Α. πρέπει να διαθέτουν *υπηρεσίες διάθεσης του ελεύθερου χρόνου των τουριστών*. Μα, αν είναι να διαθέτουν τον ελεύθερο χρόνο τους εκεί μέσα, πώς ακριβώς θα ωφεληθούν οι ντόπιοι πληθυσμοί;

Τέλος, οι Π.Ο.Τ.Α. προβλέπεται να βρίσκονται σε περιοχές ιδιαίτερου κάλλους: με ιαματικά νερά, αρχαιολογικούς χώρους, κ.λπ., ώστε να ζει στον επίγειο παράδεισό της η ανώτερη οικονομική τάξη αφού παίξει γκολφ στο πράσινο τεραίν. Κι αυτό ονομάζεται *κοινή ωφέλεια!* Τέτοια που να επιτρέπει *αναγκαστικές απαλλοτριώσεις* όπου χρειαστεί! Μάλιστα, 20% των υποδομών προβλέπονται για «μη αμιγώς τουριστικές χρήσεις...», κυρίως παραθεριστικές κατοικίες! Φανταστείτε δηλαδή το εξής: να έχεις το χωράφι σου ή τη δική σου παραθεριστική κατοικία εκεί, να στην απαλλοτριώσουν αναγκαστικά για

τον εθνικό σκοπό της τουριστικής επένδυσης που θα χρηματοδοτηθεί κατά 45% από το κράτος και τα έσοδά της θα πάνε στις τσέπες κάποιου ιδιώτη (κατά κύριο λόγο στο εξωτερικό)... Και μετά να ανεγερθούν εκεί εξοχικές κατοικίες που θα ενοικιάζονται ή και θα πωλούνται σε όσους επιθυμούν ένα εξοχικό εκεί. Δεν έχει σημασία που υπάρχει μεγάλη ζήτηση για τέτοιες εξοχικές κατοικίες από πολίτες του εξωτερικού. Πιθανότατα και αυτοί δεν συνειδητοποιούν τι κακό κάνουν. Πάντως, θα μπορείς να αγοράσεις κι εσύ μια παραθεριστική κατοικία εκεί που ήταν το σπίτι σου. Ένα ομοιόμορφο κλουβί μαζί με άλλους. Κι όλα καλά!

→ Άσχετο: πώς ονομάζεται η Ζαχάρω μετά τις φωτιές; Καραμέλα!

Η περιοχή που προορίζεται για τις Π.Ο.Τ.Α. Μεσσηνίας δεν κήκε! Ευτυχώς. Οι φωτιές σταμάτησαν στη Νέδα, πριν την Κυπαρισσία. Η γη είχε άλλωστε ήδη αγοραστεί! Οι κάτοικοι της Πύλου (της ευρύτερης περιοχής) είχαν ήδη πουλήσει τα χωράφια τους. Οι περισσότεροι. Εδώ και πάνω από δεκαπέντε χρόνια, όταν και σχεδιάστηκε η συγκεκριμένη επένδυση, ο αμερικανικός όμιλος Κωνσταντακόπουλου έχει αρχίσει να αγοράζει κτήματα της περιοχής. Με νόμιμες διαδικασίες φυσικά. Οι ντόπιοι άλλωστε πρόθυμα πούλησαν τα κτήματά τους

– Οι άνθρωποι εκεί κάτω είναι ευτυχείς που θα γίνει η μεγάλη επένδυση, λένε από κοινού η Κατερίνα και η Νικολέτα που κατάγονται εκεί. Έχουν πειστεί πως θα τρέξουν λεφτά με το τσουβάλι. Άλλωστε, έχουν πάρει καλά λεφτά για τα κτήματά τους [σ.σ. σε σχέση με την αξία που νόμιζαν ότι είχαν, και όχι την πραγματική τους]. Ο Κωνσταντακόπουλος δεν τσιγκουνεύτηκε σε τίποτα. Ξηλώνουν τις ελιές τους από τα χωράφια... Υπάρχουν βέβαια και κάποιοι που αντιδρούν και, όσα λεφτά και να τους δώσουν, δεν δίνουν τα κτήματά τους. Όμως αυτοί είναι οι φωτεινές εξαιρέσεις. Μάλιστα, οι ηλίθιοι τους βρίζουν, ότι εμποδίζουν την ανάπτυξη του τόπου και τα σχετικά.

Αργότερα, μαθαίνω από δικηγόρο που έχει ασχοληθεί με το θέμα πως τις ελιές που ξεριζώνουν τις φορτώνουν σε κοντέινερ και πουλούν τις ρίζες στην Ιαπωνία και στην Ιταλία. «Ο επενδυτής θα κάνει απόσβεση των χρημάτων του όπως και να 'χει», μου είπε. Ο ίδιος ο Κωνσταντακόπουλος δήλωσε πως, αν το ΣτΕ μπλοκάρει την επένδυσή του, θα φτιάξει φάρμα: «Αν η απόφαση είναι αρνητική, θα τα γκρεμίσω όλα και θα φτιάξω μια φάρμα. Το σύνολο της επένδυσης αντιστοιχεί σε 2-3 καράβια. Έχω ήδη εξήντα...»²⁰.

20. Δήλωση στη δημοσιογράφο Μαριάννα Τζάννε, που δημοσιεύτηκε στο ρεπορτάζ της στην εφημερίδα *Πρώτο Θέμα*, Κυριακή 11 Νοεμβρίου 2007.

Πάντως, είναι σημαντικό το πώς κερδίζεται η συναίνεση του κόσμου. Όπως προκύπτει από μαρτυρίες, η πρώτη κρούση γίνεται με την πειθώ, η δεύτερη με την εξαγορά, η τρίτη με τον εκβιασμό, και η τελευταία με τον εξαναγκασμό. Στον εξαναγκασμό βοηθά η κυβέρνηση. Το ρεπορτάζ του Χ. Πολυχρονιάδη στο περιοδικό *Γαλέρα*²¹ επιβεβαιώνει τις αιτιάσεις της Κατερίνας και της Νικολέτας. Όπως επισημαίνεται στο άρθρο, ο εφοπλιστής Βασίλης Κωνσταντακόπουλος πηγαίνει αυτοπροσώπως στα ραντεβού με τους κατοίκους για να τους πείσει για τα οφέλη που θα έχει η περιοχή από την επένδυση και ότι «τα παιδιά σας δεν θα χρειαστεί να μεταναστεύσουν, όπως αναγκάστηκα να κάνω εγώ από 13 χρονών». Όταν το καλόπισμα δεν πιάνει, τότε χρησιμοποιείται το επιχείρημα της απαλλοτρίωσης: «Ε, αν δεν πάρουμε το κτήμα σήμερα, αύριο μπορεί να το πάρουμε μέσω του δικαστηρίου και σε χαμηλότερη τιμή». Όσοι δεν υποκύπτουν και σε αυτό θα εξαναγκαστούν από την Πολιτεία: ο εφοπλιστής συναντά τον πρωθυπουργό στο Μαξίμου και μετά, ως δια μαγείας, βγαίνει η κοινή υπουργική απόφαση αναγκαστικής απαλλοτρίωσης. Ακόμα και σε αυτή όμως κάποιοι αντέδρασαν: δεν παρέδωσαν να κτήματά τους και προσέφυγαν στη δικαιοσύνη, ζητώντας ακύρωση της υπουργικής απόφασης. Αλλά και να δικαιωθούν, δικαιοσύνη δεν θα μπορεί να αποδοθεί για τα βατράχια του Σέλλα που ξεσπιτώθηκαν.

Ο κ. Πολυχρονιάδης αναφέρει μεταξύ άλλων: «Αυτό που προκαλεί αίσθημα απογοήτευσης σε εκείνους που διαφωνούν με το έργο είναι ότι όσοι έχουν πειστεί για τα οικονομικά οφέλη που υπόσχεται για την περιοχή ο επιχειρηματίας από τη λειτουργία των γηπέδων γκολφ, αδυνατούν να κατανοήσουν τη ζημιά που θα προκληθεί στο φυσικό περιβάλλον. Η τοπική κοινωνία είχε βέβαια πειστεί και στις αρχές του '70 για τα οικονομικά οφέλη από τη λειτουργία των εργοστασίων και του ναυπηγείου που ήθελε να κατασκευάσει εκεί ο εφοπλιστής Καραγεώργης, αδιαφορώντας τότε για την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος. Τη φυσική ομορφιά του τόπου είχε σώσει, μετά την πτώση της χούντας, ο τότε υπουργός Προεδρίας Γεώργιος Ράλλης. Είχε επισκεφτεί με ελικόπτερο την περιοχή και είδε πού ήθελε ο εφοπλιστής να γίνουν τα εργοστάσια. Οι παλαιότεροι θυμούνται ότι όταν κατέβηκε από το ελικόπτερο, οι κάτοικοι της Πύλου τον περίμεναν με μαύρες σημαίες και διαμαρτύρονταν για τη μη κατασκευή των εργοστασίων. Ο Ράλλης φέρεται να τους είπε “πηγαίνετε σπίτια σας, δεν πρόκειται να καταστραφεί αυτός ο τόπος από τα εργοστάσια”. Για την ιστορία –που επαναλαμβάνεται– ο Κωνσταντακόπουλος είναι αυτός που αγόρασε περί τα τέλη του '80 τις εκτάσεις που ανήκαν στον εφοπλιστή Καραγεώργη...».

21. «Όταν κυλήσει το μπαλάκι θα βγει το νερό από τ' αυλάκι», τεύχος 8 Μαΐου 2006.

Η Φωτιά στη Δυτική Πελοπόννησο

Τον Καϊάφα όμως; Γιατί να τον κάψουν; Τι επένδυση θα κάνουν στα αποκαϊδία; Κι όμως! Η περιοχή του Καϊάφα και της Ζαχάρως ήταν ιδανικής ομορφιάς και σχεδόν ανεκμετάλλευτη: βρίσκεται πάνω από μια αμμουδερή ακτογραμμή εντελώς απείρακτη. Πολλά χιλιόμετρα χωρίς «ανάπτυξη». Η λίμνη Καϊάφα βρισκόταν μέσα σε προστατευόμενη περιβαλλοντική ζώνη. Κι έτσι, οι επίδοξοι «επενδυτές» ήταν με δεμένα τα χέρια. Κάποιοι, όμως, έχουν προσπαθήσει εδώ και καιρό να τους τα λύσουν. Με σημαντικά ανταλλάγματα. Και ποιος είναι ο τρόπος να λύσεις τα χέρια του επενδυτή; Μα, φυσικά, να του εξασφαλίσεις τη νομιμότητα της επένδυσής του: κανένας επενδυτής δεν θέλει να είναι παράνομος, διότι τότε η επένδυσή του είναι επισφαλής. Έτσι, λοιπόν, βλέπουμε πως οι νόμοι και οι κρυφές τροπολογίες –που είναι αντισυνταγματικές– κατοχυρώνουν τους συνδιαλεγόμενους.

φωτογραφία 9 (βλ. παράρτημα)

[Για τις τροπολογίες το Σύνταγμα ορίζει: «Νομοσχέδιο ή πρόταση νόμου που περιέχει διατάξεις άσχετες με το κύριο αντικείμενό τους δεν εισάγεται για συζήτηση. Προσθήκη ή τροπολογία άσχετη με το κύριο αντικείμενο του νομοσχεδίου δεν εισάγεται για συζήτηση» (άρθρο 74, § 5).

Η ρύθμιση αυτή του Συντάγματος έχει σκοπό να προστατέψει τους πολίτες ακριβώς από αυτό που συμβαίνει, δηλαδή την αδυναμία γνώσης της νομοθεσίας. Έτσι, μην γνωρίζοντας ακριβώς τι σου γίνεται, γίνεσαι έρμαιο του νομικού συστήματος, χωρίς ουσιαστική προστασία. Επίσης, είθισται οι νόμοι να έχουν αόριστους τίτλους ή τόσο γενικούς ώστε δεκάδες τροπολογίες να μπορούν –οριακά– να ενταχθούν σε αυτούς χωρίς να θίγεται η συνταγματικότητα – χωρίς να θίγεται με τη νομική έννοια και όχι με τη λογική.]

Την περιοχή την ορέγονται εδώ και πολλά χρόνια οι επιτήδριοι, Έλληνες και ξένοι. Που, όσα χρήματα και να έχουν, ποτέ δεν τους είναι αρκετά. Τόσο που να μην υπολογίζουν ότι δεν θα απομείνει τίποτα να κληροδοτήσουν, όχι στην επόμενη γενιά, αλλά στα παιδιά τους. Επίσης, δίπλα στα μεγάλα κεφάλαια θα πέσουν κάποια ψίχουλα και για τους «μικρούς». Τα ψίχουλα αυτά όμως είναι, οπωσδήποτε, αρκετά μεγάλα για την τριτοκοσμική αντίληψη κοντοπρόθεσμου κέρδους ορισμένων Ελλήνων. Δεν αποκλείεται μάλιστα οι πυρκαγιές να πήραν τέτοια ανεξέλεγκτη τροπή ακριβώς επειδή δίπλα στη μελετημένη αποψίλωση των δασών παρεισέφρησαν και διάφοροι μικροεκμεταλλευτές που θέλησαν να επωφεληθούν μέσα στον γενικό χαμό που επικρατούσε.

– Ρε γαμώτο, πέρασε η φωτιά πάνω από το χωράφι μου και δεν το άγγιξε, ενώ όλα τα γύρω γίναν στάχτη!

Με αυτή τη φράση «διαμαρτυρόταν» αγανακτισμένα κάποιος από την Ηλεία στον Θανάση. Το σημαντικό είναι ότι ο εν λόγω κύριος είχε το θάρρος/θράσος να το πει ανοικτά σε κάποιον τρίτο.

Η διαδικασία τυπικής νομιμοποίησης ενός έργου έχει ενδιαφέρον. Και επαναλαμβάνεται η ίδια σε όλες τις περιπτώσεις. Γι' αυτό και είναι άξια προσοχής. Μια τέτοια ιστορία μου διηγήθηκε ένας πρωταγωνιστής της πριν λίγες ημέρες. Το παράδειγμα είναι, φαινομενικά, άσχετο. Εκτός όμως από ενδιαφέρον, δείχνει τον τρόπο με τον οποίον όλα σχετίζονται μεταξύ τους. Είναι η ιστορία του The Mall και της σχέσης του με τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

[Παρένθεση: The Mall

Η ιστορία του The Mall έχει δημοσιευθεί, και γι' αυτό θα προβώ σε μια περιεκτική περίληψή της. Οι εκτενείς παραπομπές είναι από το άρθρο του Νικόλα Λεοντόπουλου, που δημοσιεύτηκε στο τεύχος 4 της *Γαλέρας* το 2006²².

Το Mall είναι ένα αυθαίρετο κτίσμα που δημιουργήθηκε με το πρόσχημα των Ολυμπιακών Αγώνων και την ουσιαστική ενίσχυση αρκετών πολιτειακών παραγόντων. Η ταμπέλα που βρίσκεται έξω από το Mall γράφει Ολυμπιακό Χωριό Τύπου, διότι «το Mall επισήμως είναι ένα ολυμπιακό έργο που εγκαινιάστηκε ένα χρόνο μετά τους Ολυμπιακούς!».

Το κόλπο ήταν τόσο απλό, σχεδόν νηπιακό. Το πρόσχημα ήταν το Χωριό Τύπου στο Μαρούσι, που θα στέγαζε κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών μέρους των ξένων δημοσιογράφων. Ουσιαστικά, η συμφωνία που έγινε μεταξύ της Lamda Development, εταιρείας του Ομίλου Λάτση, και του κράτους ήταν η εξής: η Lamda θα έφτιαχνε (και θα νοίκιαζε στον Αθήνα 2004) κατοικίες προκειμένου 1.600 ξένοι δημοσιογράφοι να 'χουν πού να μείνουν τις 15 μέρες των Ολυμπιακών. Σε αντάλλαγμα, λίγο πιο πλάι, το κράτος θα νομοθετούσε ώστε η Lamda να χτίσει ένα κτήριο 75.000 τετραγωνικών, σε γη που δεν της ανήκε (43 στρέμματα του ΟΕΚ), με τρόπο που (όπως έκρινε το ΣτΕ) απαγορεύει το Σύνταγμα. Θα ήταν το μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο στη Νοτιοανατολική Ευρώπη – και το μεγαλύτερο αυθαίρετο με βούλα στην Ευρώπη. Και όμως, το κόλπο έπιασε! Ένα Mall 75.000 τ.μ., για τον ύπνο μερικών δημοσιογράφων για 15 μέρες. [...]

22. *Γαλέρα*, Ιανουάριος 2006 (<http://galera.gr/magazine/modules/articles/article.php?id=68>).

«Στην πραγματικότητα, το Χωριό Τύπου στο Μαρούσι δεν υπήρχε στον φάκελο του Αθήνα 2004», λέει η Μαρία Παπασυμεών, της Παρέμβασης Πολιτών Αμαρουσίου, που αντιτάχθηκε από την αρχή στο Mall. Αλλά ο δήμαρχος Τζανίκος ξεκινά να αγοράζει οικοπέδα στην περιοχή γύρω από το Ολυμπιακό Στάδιο, με στόχο όχι απλώς το «Χωριό Τύπου», αλλά ένα «υπερτοπικό εμπορικό κέντρο». Τον Μάρτιο του 2001 ο Δήμος υπογράφει μνημόνιο συνεργασίας με τον Αθήνα 2004 για το «Χωριό Τύπου». Η τελική έκταση θα φτάσει τα 202 στρέμματα, δίπλα στο Ολυμπιακό Στάδιο στο Μαρούσι. Τα περισσότερα ανήκαν στον Δήμο Αμαρουσίου ή αγοράστηκαν από ιδιώτες (η διαδικασία προκάλεσε αυτεπάγγελτη δίωξη εναντίον του δημάρχου Τζανίκου για κακούργημα).

Τον Οκτώβριο του 2001, ο δήμαρχος Αμαρουσίου και η ολλανδική εταιρεία MDC παρουσιάζουν το σχέδιό τους για εμπορικό κέντρο εντός της έκτασης του «Χωριού Τύπου». Όμως, από το παζλ λείπει ένα κομμάτι: τα 43 στρέμματα του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ), στα οποία θα χτιζόταν το εμπορικό κέντρο. Ο ΟΕΚ συμφωνεί να παραχωρήσει στο Δήμο την έκταση, με αντάλλαγμα –εκτός από χρήματα– την κατασκευή γραφείων του στην ίδια έκταση. [...]

Ο Κώστας Λαλιώτης, υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, φτιάχνει το νόμο 2947/2001 (περί Ολυμπιακής Φιλοξενίας), ο οποίος προβλέπει για πρώτη φορά λειτουργία στο Χωριό Τύπου «χώρου υποδοχής πολεοδομικού κέντρου» με συντελεστή δόμησης 1, αλλάζοντας έτσι τη χρήση γης που ήταν αμιγούς κατοικίας. Στις 13.10.2001, ο «Αθήνα 2004» ανακοινώνει την κατασκευή του «Χωριού Τύπου» στο Μαρούσι: «Η σύμβαση προβλέπει την κατασκευή υποδομών που θα φιλοξενήσουν όλες τις βοηθητικές υπηρεσίες (εστιατόρια, ταχυδρομεία, τράπεζες, περίπτερα τύπου, γυμναστήρια, κέντρα αναψυχής)». Βοηθητικές υπηρεσίες... είναι το Mall.

Λάτσης ακόμα δεν υπάρχει στον ορίζοντα. Αλλά το Δεκέμβριο του 2001, κυκλοφορεί η φήμη ότι «Έλληνας επιχειρηματίας ενδιαφέρεται για το έργο». Οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες: οι Ολλανδοί ανησυχούν, [γιατί θα αναλάμβαναν το έργο] ο ίδιος ο Ολλανδός πρωθυπουργός εκφράζει δημοσίως τη δυσφορία του προς τον κ. Σημίτη [...] Ο Δήμος Αμαρουσίου παρατάει την «πρόσκληση ενδιαφέροντος» από την οποία θα έβγαιναν νικητές οι Ολλανδοί και προκηρύσσει νέο διαγωνισμό για την εξαγορά του 95% της Δημοτικής Επιχείρησης (ΔΗΜΕΠΑ, στην οποία έχουν περιέλθει τα στρέμματα όπου θα χτιζόταν το «Χωριό Τύπου»)»²³. «Αιφνίδιος» και με

23. Ουσιαστικά, ο δήμος Αμαρουσίου αγόρασε τις εκτάσεις, τις μεταβίβασε στην εταιρεία που ίδρυσε γι' αυτό τον σκοπό, και μετά πούλησε την εταιρεία (ΔΗΜ.ΕΠ.Α.) στον Λάτση μέσα από στημένο, όπως καταγγέλεται, διαγωνισμό.

«ασφυκτικές προθεσμίες» ο διαγωνισμός κατά την «Καθημερινή», προκηρύσσεται στις 8.2.2002 και μόλις ένα μήνα αργότερα, στις 8.3, ανοίγουν οι προσφορές. Λίγες μέρες αργότερα, γίνεται γνωστό ότι η Lamda έχει κάνει την καλύτερη προσφορά: 129 εκατ. ευρώ.

Η Καθημερινή μας προϊδεάζει για τη συνέχεια: «Οι εκτάσεις δεν διαθέτουν τον απαραίτητο συντελεστή δόμησης» [...] στη Βουλή έρχεται τροπολογία της Βάσως Παπανδρέου σε νομοσχέδιο για τα... υδατορέματα. Εκτοξεύει τον συντελεστή δόμησης στο 2 (από 1) για τα 43 στρέμματα του εμπορικού κέντρου και με διάφορα άλλα εφευρήματα η οικοδομήσιμη έκταση του εμπορικού κέντρου από 23.000 τ.μ. που ήταν στο νόμο Λαλιώτη φτάνει τα 85.000 τ.μ.!

Η σύμπτωση μεταξύ διαγωνισμού (τον οποίο κερδίζει η Lamda) και τροπολογίας δεν περνά απαρατήρητη στη Βουλή. Σχολιάζει ο... Μητσοτάκης: «Ενώ ο διαγωνισμός είναι σε εξέλιξη, δημιουργείτε υπεραξίες δις και σκάνδαλο που σε άλλες εποχές μια κυβέρνηση με ευαισθησία θα είχε παραιτηθεί». [...]

Τις ίδιες ημέρες, δύο γυναίκες στέλνουν δημοσίως δύο επιστολές στη Βουλή με αντίθετο μεταξύ τους στόχο. Είναι η Γιάννα Αγγελοπούλου, πρόεδρος του Αθήνα 2004, και η Σοφία Σακοράφα, δημοτικός σύμβουλος Αμαρουσίου και μέλος της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ. Η Σακοράφα κάνει έκκληση στους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ να μην ψηφίσουν την τροπολογία... μιλώντας για «υλοποίηση σχεδιασμών πέρα από κάθε νομιμότητα, που μοναδικό σκοπό έχουν τη δημιουργία κερδών». Μεταξύ των δύο συνεδριάσεων της Βουλής, επεμβαίνει και η Γιάννα. Υπογραμμίζει την «αναγκαιότητα του Χωριού Τύπου» και θεωρεί την «αλλαγή του σ.δ. [συντελεστή δόμησης] απαραίτητη για την κατασκευή του».

Σύσσωμη η αντιπολίτευση αντιδρά – αλλά οι πιο βαριές κουβέντες ακούγονται από τους βουλευτές της...ΝΔ. Λέει ο...αντεξουσιαστής Αλογοσκούφης: «Υποψιάζομαι ότι θα δημιουργηθούν υπεραξίες δις. Αν κάποιος είχε πληροφορίες για την αλλαγή του συντελεστή, ενδεχομένως να έκαναν άλλες προσφορές στο διαγωνισμό. [...] Η Βουλή δεν μπορεί να μετατρέπεται σε πλυντήριο συμφερόντων». Και μετά έρχεται η ώρα της ψηφοφορίας: Οι βουλευτές της ΝΔ εγκρίνουν (!) τη διάταξη».

[Στην ανακοίνωση για την ανάληψη του Χωριού Τύπου (9.5.2002), η Lamda είχε αναλάβει, μεταξύ άλλων, τη δέσμευση για δημιουργία πάρκου 80 στρεμμάτων ώστε να δημιουργηθεί 'πνεύμονας πράσινου'. Το πάρκο φυσικά δεν έγινε ποτέ: στη θέση του υπάρχει πάρκινγκ αυτοκινήτων.]

[Ένας «απλός πολίτης», ο Δορίλαος Κλαπάκης, αρχιτέκτονας και κάτοικος Αμαρουσίου, θα αναλάβει τα αυτονόητα και θα κινηθεί δικαστικά κατά της αυθαιρεσίας] Αρχικά, ασφαλιστικά μέτρα που γίνονται δεκτά (04.06.2002)

διακόπτουν το έργο και...ένα χρόνο αργότερα (09.04.2003), η απόφαση 1528/2003 του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ)...είναι καταπέλτης: Η κατασκευή του έργου –λέει– παραβιάζει το άρθρο 24 του Συντάγματος και επιβαρύνει ανεπανόρθωτα το οικιστικό περιβάλλον. Η Ολομέλεια ακυρώνει ομοφώνως τις σχετικές αποφάσεις υπουργών και κρίνει αντισυνταγματικό τον νόμο Λαλιώτη. Το ανώτατο δικαστήριο της χώρας διατάζει να σταματήσει το έργο.

[Παρ' όλ' αυτά, το έργο συνεχίζεται παρανόμως.] Ας λέει το ανώτατο δικαστήριο, όλα συνέχισαν σαν να μην υπήρχε η απόφαση του. Λέει ο δημοσιογράφος Τάσος Τέλλογλου στο βιβλίο του Η Πόλη των Αγώνων: «Στο διάστημα ενός μήνα, ο Δ. Κλαπάκης γράφει πέντε φορές στον διοικητή του Αστυνομικού Τμήματος Αμαρουσίου Χρήστο Σαπουνά και δύο φορές προς τους προϊσταμένους του, ζητώντας τους να εφαρμόσουν τον νόμο». Παρά τα αιτήματα των κατοίκων αλλά και την παραγγελία της Εισαγγελίνας, το τοπικό αστυνομικό τμήμα επικαλείται 'οδηγία' υπηρεσίας του ΥΠΕ-ΧΩΔΕ να μην σταματήσουν. Τα ΜΜΕ... σιωπούν. Στο κρίσιμο μάλιστα διάστημα μετά την απόφαση του ΣτΕ και πριν το νέο νόμο Βενιζέλου, στις 16.12.2003, σκοτώνεται σε εργατικό ατύχημα στο εργοτάξιο ο Αλβανός εργάτης Νταλίπ Ντόκα».

Όταν είχε γίνει γνωστή η απόφαση του ΣτΕ, ο (συνταγματολόγος) Ευάγγελος Βενιζέλος δήλωσε πως «θα συμμορφωθούμε». Λίγους μήνες αργότερα θα είναι αυτός που θα υφάνει τον νόμο 3207/2003 περί «Ολυμπιακής Προετοιμασίας», που θα νομιμοποιήσει το αυθαίρετο. Μειώνει τον σ.δ. από 2,0 σε 1,9 (!) αλλά επεκτείνει τη χρήση γραφείων και σε άλλο οικοδομικό τετράγωνο. Συνολικά επιτρέπει το χτίσιμο 121.000 τ.μ. στο «Χωριό» (Mall + κατοικίες)!

Ο νομοθέτης Βενιζέλος παίρνει αυτή τη φορά τα μέτρα του: ο νόμος έχει το χαρακτήρα οικοδομικής άδειας και έτσι δεν χρειάζονται υπουργικές αποφάσεις για την εφαρμογή του. «Αυτό έγινε» εξηγεί ο Δ. Κλαπάκης, «ώστε οι πολίτες να μην έχουν πού να προσφύγουν, αφού υπουργική απόφαση δεν υπήρχε και προσφυγή κατά νόμου δεν μπορεί να γίνει...».

Καθ' όλη τη διάρκεια της περιπέτειας, ο Δορίλαος Κλαπάκης (που ανήκει στο ΠΑΣΟΚ) θα στείλει επιστολές στον πρωθυπουργό Κώστα Σημίτη...». [...]

Η κυβέρνησή της Ν.Δ. συνέχισε όπως η προηγούμενη. Την άνοιξη του 2005 φέρεται πως έγινε συνάντηση με τον Σπύρο Λάτση. Έτσι, τις νομοθετικές πρωτοβουλίες των Λαλιώτη, Βάσω Παπανδρέου και Βενιζέλου, συνεχίζουν οι υπουργοί της Ν.Δ.: ο Πάνος Παναγιωτόπουλος, αν και εποπτεύων του Ο.Ε.Κ. αφήνει το σκάνδαλο να συνεχίζεται. Ο Προκόπης Παυλόπουλος, «φτιάχνει τον νόμο 3392/2005 με τον οποίο ο εποπτεύων υπουργός του Ο.Ε.Κ.

(ο κ. Παναγιωτόπουλος) απαλλάσσεται από την ευθύνη της παραχώρησης της έκτασης στη Lamda». Δηλαδή, επεμβαίνει στον νόμο του Βενιζέλου που νομιμοποίησε το αυθαίρετο αφαιρώντας τη φράση «που εγκρίνεται από τον εποπτεύοντα υπουργό». Γιατί έγινε αυτό;

Η συνομιλία μου με τον Δορίλαο Κλαπάκη είναι αποκαλυπτική. Κανένας υπουργός, μου είπε, δεν ήθελε να αναλάβει την ευθύνη, και ήδη ο Ρέππας δεν είχε υπογράψει. Έτσι, απαλλάζανε και τον Παναγιωτόπουλο από την ευθύνη, μεταφέροντάς την στον πρόεδρο του Ο.Ε.Κ.. Ο πρόεδρος του Ο.Ε.Κ., κ. Άγγελος Οικονομόπουλος δεχόταν πιέσεις να υπογράψει την εκποίηση των 43 στρεμμάτων του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας στον όμιλο Λάτση.

– Τότε υπέβαλα μήνυση στον πρόεδρο του Ο.Ε.Κ., λέει ο Δορίλαος Κλαπάκης. Ήξερε πως δεν θα σταματούσα, και επί μέρες δεν υπέγραφε τη σύμβαση. Μετά από λίγο παραιτήθηκε... Όταν παραιτήθηκε βγήκε εις βάρος του σκάνδαλο για χρηματισμό από επιχειρηματία, σε άσχετη υπόθεση. Αυτό έγινε επίτηδες, για να τον συκοφαντήσουν και να μη φανεί η σχέση του με την υπόθεση του Mall!

Το Mall εγκαινιάζεται στις 25.11.2005. Ο υπουργός Ανάπτυξης Δημήτρης Σιούφας κόβει την κορδέλα. Είναι ο ίδιος που παλιότερα τηλεφωνούσε σε συμβούλους του Μαρουσιού να τους συγχαρεί για την αντίστασή τους. Τώρα αποκαλεί το έργο «κούκλα», αγνοώντας προφανώς πως πολλά από τα καταστήματα του Mall λειτουργούν χωρίς άδεια...

Όλη η υπόθεση του Mall χτίστηκε πάνω σε μία πρόφαση: στην ανάγκη φιλοξενίας των ξένων δημοσιογράφων στο Μαρούσι. Αρχικά, το «Χωριό Τύπου» θα φιλοξενούσε 5.585 δημοσιογράφους. Το Νοέμβριο του 2001, στο έντυπο του δημάρχου Αμαρουσιού (Το Μαρούσι προς το 2004), οι δημοσιογράφοι μειώνονται σε 5.000. Όταν πλέον υπογράφεται η σύμβαση με τον «Αθήνα 2004», οι δημοσιογράφοι πέφτουν τελικά στους 1.600! Όσο οι δημοσιογράφοι μειώνονταν, τόσο τα τετραγωνικά του Mall αυξάνονταν! Ξεκινούν από 0 τ.μ (αφού ο Αθήνα 2004 και η ΔΟΕ δεν απαίτησαν κανένα εμπορικό κέντρο), γίνονται 23.000 με το νόμο Λαλιώτη και φτάνουμε στα 85.000 τ.μ. των νόμων Παπανδρέου και Βενιζέλου. Τελικά, το Mall επίσημως καταλαμβάνει 58.500 τ.μ. (και 90.000 τ.μ. υπόγεια). Ζητήσαμε από πολιτικούς μηχανικούς να “μετρήσουν” τα πραγματικά τετραγωνικά του Mall, και τα βγάζουν όχι 58.500 αλλά πάνω από 120.000!

Τελικά, στους Ολυμπιακούς δεν τηρήθηκε ούτε το πρόσχημα των 1.600 δημοσιογράφων! Στελέχη του Αθήνα 2004 λένε οφ δε ρέκορντ πως το Maroussi 1 Media Village λειτούργησε... λιγάκι. Σύμφωνα με την κ. Φιλίτσα Δασκαλάκη, δ/ντρια τομέα ολυμπιακών χωριών, στα χωριά τύπου στο Μαρούσι φιλοξενήθηκαν 1.400 δημοσιογράφοι και 100 στο ΙΑΣΩ.

Σύμφωνα με τον κ. Κλαπάκη, κανένα από τα μαγαζιά στο Mall δεν έχει άδεια λειτουργίας (δηλαδή, δεν έχει γίνει έλεγχος για θέματα υγιεινής, ασφάλειας, πυρασφάλειας κ.λπ.). Επίσης,

ο ΟΕΚ δεν έχει μεταβιβάσει την έκταση πάνω στην οποία χτίστηκε το Mall. Δηλαδή, το Mall λειτουργεί χωρίς τίτλους ιδιοκτησίας. Αρχικά η Lamda είχε δεσμευτεί να κατασκευάσει γραφεία 13.000 τ.μ. για τον ΟΕΚ. Τα γραφεία δεν κατασκευάστηκαν ποτέ. Η σύμβαση με τον ΟΕΚ άλλαξε και τελικά συμφωνήθηκε ο ΟΕΚ να πληρωθεί σε μετρητά – τα οποία δεν έχουν καταβληθεί! Η Lamda κέρδισε το διαγωνισμό για το Χωριό Τύπου αλλά ακόμα δεν έχει καταβάλει παρά μικρό μέρος του τιμήματος στο Δήμο Αμαρουσίου. Η Lamda προτείνει στο Δήμο να τον αποπληρώσει σε είδος, παραχωρώντας του διαμερίσματα στον οικισμό Ήλιδα. Το Mall δημιούργησε 2.500 θέσεις εργασίας (αλλά, σύμφωνα με τη Σοφία Σακοράφα, εξαιτίας του χιλιάδες άλλες θέσεις χάθηκαν ή θα χαθούν στο Μαρούσι). Σύμφωνα με τον Πέτρο Κούκουζα της “Κίνησης Κόντρα Στον Καιρό”, ‘για το Μαρούσι, Mall σημαίνει 300.000 κυβικά μέτρα τιμμεντένιοι όγκοι σε πρώην ελεύθερους χώρους και 5.000 περισσότερες διελεύσεις αυτοκινήτων την ημέρα.

Το ενδιαφέρον άρθρο του Νίκου Λεοντόπουλου συμπληρώνει ο ίδιος ο Δορίλαος Κλαπάκης. Με ένα ακόμη πιο ενδιαφέρον μάθημα προς όλους μας.

- Πες μου Δορίλαε, τον ρωτώ στην κατ’ ιδίαν συνάντησή μας. Τι νόημα έχουν όλα αυτά αφού τελικά το Mall λειτουργεί κανονικά;
- Έχει και παραέχει νόημα. Πρέπει αυτοί να ξέρουν πως είμαστε εδώ και τους ελέγχουμε. Εκτίθενται καθημερινά με αυτά που κάνουνε. Όλοι τους. Φαντάσου να μην τους ελέγχαμε κιόλας, τι θα κάνανε. Τους νοιάζει και για την υστεροφημία τους. Νομίζεις πως δεν τον νοιάζει τον Λάτση όταν όλοι τον βρίζουν, όταν η μόστρα που θέλει να περάσει χαλάει;

Το πιο ενδιαφέρον, όμως κομμάτι της κουβέντας είναι στη συνέχεια.

- Με έχουν ρωτήσει πολλές φορές αν φοβάμαι, λέει ο Δορίλαος. Όχι, δεν φοβάμαι. Τι να φοβηθώ; Αφού δεν έχω τίποτα να χάσω. Τι μπορούν να μου κάνουν; Απολύτως τίποτα. Θες να σου πω κάτι; Αυτοί φοβούνται. Και φοβούνται πολύ περισσότερο από μας. Γιατί έχουν λερωμένη τη φωλιά τους. Και, έχουν πολλά περισσότερα να χάσουν. Είναι δέσμοι των αγαθών που φτιάξανε με κάθε τρόπο. Τρέμουν κάθε στιγμή. Εγώ; λέει γελώντας χαλαρά και χωρίς καμιά αγωνία. Εγώ τι να φοβηθώ; Μου πρόσφεραν λεφτά για να σωπάσω. Λεφτά ώστε να ζήσω εγώ, τα παιδιά μου και τα παιδιά των παιδιών μου! Δεν τα πήρα. Τι να τα κάνω; Να γίνω πiónι; Να χάσω την αξιοπρέπειά μου; Χωρίς αξιοπρέπεια τι είναι ο άνθρωπος; Ένα σκουλήκι είναι.

Συνείδηση και αξιοπρέπεια. Αυτό είναι το μόνο που έχουμε. Γιατί δεν ακούς πουθενά γι' αυτές τις έννοιες; Τρομάζουν και μόνο να τις ακούνε...

...Είπα κάποτε στον [τάδε] δήμαρχο, «και η αξιοπρέπεια μας τι γίνεται;». Και ξέρεις τι μου είπε; «Άσε την αξιοπρέπεια για την άλλη ζωή!» Ξεδιάντροπα πλέον...

...Εμένα μου έχουν κάνει κάμποσες προσφυγές. Ο ίδιος ο επιχειρηματίας δεν φαίνεται. Βάζει τις εταιρείες του μπροστά, και ειδικά τη ΔΗΜ.ΕΠ.Α. που την αγόρασε.

Έχω πάρει θάρρος από την κουβέντα και τολμώ να ανοίξω μια ευρύτερη συζήτηση.

- Δεν καταλαβαίνω όμως, όταν κάποιος έχει τόσο πολλά χρήματα, τι τα θέλει τα τόσα περισσότερα, και μάλιστα με οποιοδήποτε κόστος; Θέλω να πω, δεν καταλαβαίνουν όλοι αυτοί πως δεν τους συμφέρει πλέον αυτού του είδους η ανάπτυξη και, στην ουσία, αυτό που θα κληροδοτήσουν στα παιδιά τους είναι ένα κατάπτυστο όνομα και πολλά λεφτά για να επισκέπτονται τους καλύτερους γιατρούς; Αφού όλοι τον ίδιο αέρα αναπνέουμε.
- Δεν καταλαβαίνουν. Γιατί είναι Άρρωστοι. Άρρωστοι στ' αλήθεια. Είναι σαν τους ναρκομανείς με την πρέζα τους. Γι' αυτούς το κινήγι του χρήματος είναι το μόνο που ξέρουν και καταλαβαίνουν. Δεν μπορούν να κάνουν διαφορετικά. Είναι κακομοίρηδες!
- Θα σε ρωτήσω και κάτι άλλο και, σε παρακαλώ, μην παρεξηγηθείς. Πώς γίνεται να είσαι ένας αγωνιστής ενάντια σε όλα αυτά που γίνονται και ταυτόχρονα να είσαι μέλος στο ΠΑ.ΣΟ.Κ.; Πώς γίνεται να ρίχνεις μια τέτοια ψήφο με τα ίδια σου τα χέρια, γνωρίζοντας την ευθύνη των κυβερνήσεων ΠΑ.ΣΟ.Κ. σε αυτά τα σκάνδαλα;
- Καλά κάνεις και με ρωτάς. Πρέπει να καταλάβεις πως το ΠΑ.ΣΟ.Κ., όπως και το κάθε κόμμα, δεν τους ανήκει. Δεν θα φύγω εγώ από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. επειδή κάποιος είναι... Πρέπει να αγωνιζόμαστε από κάθε θέση στην οποία βρισκόμαστε. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν είναι μονοπώλιο κανενός. Φυσικά, αν υπήρχε, ή αν δημιουργηθεί μια πολιτική κίνηση που να με εκφράζει, ευχαρίστως θα μετακινηθώ. Προς το παρόν όμως δεν υφίσταται κάτι τέτοιο. Το Κ.Κ.Ε. και ο ΣΥΝ απλώς ρίχνουν στάχτη στα μάτια του κόσμου, χωρίς να λένε τίποτα επί της ουσίας. Οπότε, μένω και πολεμώ απ' τη θέση μου, συμμαχώντας με οποιονδήποτε μπορεί να βοηθήσει. Δεν τους κάνω το χατίρι να αποχωρήσω. Ο κάθε χώρος έχει και αξιόλογους και αχρείους. Και η Σακοράφα, που είναι αγωνίστρια, είναι βουλευτίνα του ΠΑ.ΣΟ.Κ.. Και μέσα απ' το κόμμα κάποιος την πολεμάνε. Έτσι είναι τα πράγματα.

Αν και δεν μπόρεσα να διαφωνήσω αρχικά με τη θέση του, ότι δηλαδή πρέπει απ' όπου βρίσκεσαι να αγωνίζεσαι, ύστερα από αρκετή σκέψη πάνω

στα λεγόμενά του τελικά αποστασιοποιήθηκα από αυτή την τοποθέτηση. Διότι, όπως η υπογραφή του καθενός σημαίνει και τη συνευθύνη του σε ό,τι συμβαίνει, έτσι και η ψήφος προς αυτούς που ξέρεις αποδεδειγμένα και με ονόματα πως καταπατούν το Δίκαιο και τους νόμους συνυπογράφει τα πεπραγμένα τους. Τους δίνεις άλλοθι. Δεν ακούς τους υπουργούς που, όταν τους «στριμώξει» κανείς (αν και δεν γίνεται αυτό συχνά), λένε πως έχουν την εκλογή και την εμπιστοσύνη του λαού; «Ηλίθιοι είναι όσοι μας ψήφισαν;», απαντούν θρασύτατα, ρίχνοντας την ευθύνη σε αυτούς που την έχουν αναλάβει με την ψήφο τους. Και, αν ο κάθε άσχετος και απληροφόρητος έχει και μια δικαιολογία γι' αυτό, εσύ που είσαι και πληροφορημένος και αγωνιστής δεν έχεις. Η συμμετοχή μετατρέπεται σε συνενοχή.

Στο τέλος της κουβέντας ο Δορίλαος πήρε και αυτός το θάρρος να μου απευθύνει μια προσωπική ερώτηση.

– Έχεις παιδιά; με ρωτάει.

– Τι παιδιά να έχω Δορίλαε; Δεν βλέπεις τι γίνεται, τι καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε;

– Βλέπω, αλλά δεν πρέπει να ξεχνάτε εσείς οι νέοι ότι πάνω απ' όλα η ζωή είναι διασκέδαση, ευχαρίστηση. Ό,τι κάνουμε να το φχαριστιόμαστε. Ακόμα και οι αγώνες μας, να είναι αφορμή για να περνάμε καλά.

– Δίκιο έχεις, αλλά πώς θα αποφασίσω να κάνω παιδιά τη στιγμή που δεν ξέρω αν αύριο –κυριολεκτικά– θα έχω δουλειά; Πώς θα μεγαλώσω τα παιδιά μου; Δεν πρέπει να δημιουργήσω πρώτα μια κατάσταση;

– Αν περιμένεις πρώτα να τακτοποιηθείς και να κάνεις παιδιά, δεν θα κάνεις ποτέ. Ή γιατί δεν θα τακτοποιηθείς ποτέ ή γιατί όταν θα δημιουργηθείς δεν θα μπορείς να κάνεις παιδιά (και να τα απολαύσεις). Τα παιδιά έχουν ελάχιστες ανάγκες. Εγώ έκανα τέσσερα παιδιά, και έχω και εγγόνια τώρα. Απλώς εργαζόμενος ήμουνα, αλλά τα κατάφερα. Καλά παιδιά. Τέσσερα παιδιά! Και ταυτόχρονα αγωνίζομαι, διασκεδάζω, παίζω μπάλα, ζω... Και τα παιδιά μου γίναν επιστήμονες! Και, υπάρχει και η άλλη πλευρά. Αν εσύ, ο άλλος και ο παράλλος που είστε δυνατοί άνθρωποι και αξίζετε, που έχετε αξίες και ιδανικά, δεν κάνετε παιδιά, και κάνουν μόνο οι άλλοι, τα λαμόγια, οι βολεμένοι, τότε τι σπόρο θα αφήσετε για την κοινωνία που θα έρθει; Γιατί τα παιδιά είναι το μέλλον της κοινωνίας μας, όχι εμείς. Εσύ συναισθάνεσαι την ευθύνη του παιδιού και το χρέος απέναντί του και τελικά αυτό σε κωλώνει, ενώ πρέπει να το δεις και ως χρέος σου. Δηλαδή, τι σημασία έχει αν εσύ αγωνιστείς και παλέψεις, αν δεν αφήσεις κανέναν πίσω σου να συνεχίσει το έργο σου, τις ιδέες σου, την ύπαρξή σου με αξίες και αξιοπρέπεια; Γιατί αυτά τα μαθαίνει ένα παιδί από τους γονείς του, από τα γενοφάσκια του που λένε. Είναι αγωνιστικό χρέος μας να κάνουμε παιδιά. Φυσικά, πάνω απ' όλα το κάνεις για την ευχαρίστηση. Γιατί, μετά

από κάθε δύσκολη μέρα, γυρνάω σπίτι μου και τα ξεχνάω όλα.

Με προβληματίσαν αυτές οι κουβέντες. Ειδικά η άποψη περί «αγωνιστικού χρέους», αν και λίγο ακραία, δεν στερείται λογικής. Ούτε συναισθημάτων. Επίσης, εντύπωση μου κάνει, και του το είπα, ότι την ίδια κουβέντα είχα ακούσει από κάποιον άλλον που, επίσης, δεν με ήξερε προσωπικά: πολιτικός, εξέχον μέλος αριστερού κόμματος που, αφού συζητήσαμε αρκετή ώρα για πολιτικά ζητήματα, μου είπε (απολογούμενος για το ασύνηθες και την οικειότητα της κουβέντας): «να μην ξεχαστείς μέσα στα προβλήματα και στους αγώνες. Να κάνεις παιδιά».

Τελικά, τι γίνεται με το Mall; Ζει και βασιλεύει, ως σύμβολο της πραγματικής σημασίας των Ολυμπιακών Αγώνων, της προσωποκεντρικά στοχευμένης νομοθέτησης, της διαπλοκής, των αυθαίρετων κτισμάτων και διαδικασιών. Γιατί πήρε ο Λάτσης το Mall και όχι οι Ολλανδοί; Έλα ντε. Γιατί πήρε ο Μπόμπολας την Αττική Οδό; Ποιος να ξέρει άραγε; Πάντως, και ο όμιλος Λάτσης σχετίζεται με τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης καθώς έχει υπό τον έλεγχό του σημαντικό ποσοστό μετοχών στο Mega Channel.

Και οι καινούργιοι σταθμοί του Η.Σ.Α.Π. και Προαστιακού σιδηρόδρομου κάνουν στάση στον νέο σταθμό της Νερατζιώτισσας. Με έξοδο απ' το σταθμό που σε βάζει κατευθείαν μέσα στο Mall!

Τι μπορεί να κάνει ο λεγόμενος «απλός πολίτης» όταν, ακόμα και ύστερα από ενέργειες όπως του Δορίλαου Κλαπάκη που αποκαλύπτουν το αυθαίρετο, αυτό συνεχίζει και λειτουργεί; Μα, τι άλλο; Να μην ξαναπατήσει στο Mall! Και να το πει και σε άλλους. Μπουκοτάζ. Αν το μόνο που τους νοιάζει είναι τα λεφτά, να μην τους τα δίνουμε!

Παρεμπιπτόντως, ο ίδιος δήμαρχος Αμαρουσίου έκανε πάνω από 10 χρόνια να εγκρίνει αίτημα δημοτών του για τη δημιουργία σχολείου σε κάποια συνοικία. Στη συνοικία όπου τα παιδιά κάνουν μάθημα σε ένα παράνομο λυόμενο. Οι κάτοικοι είχαν προωθήσει μόνοι τους το θέμα και είχαν την απόφαση του Οργανισμού Σχολικών Κτηρίων, και το μόνο που έλειπε ήταν μια απόφαση του δημάρχου. («Αν είναι να τα τρέχουμε όλα εμείς, ποια είναι η δουλειά αυτών;», έκανε τη ρητορική ερώτηση η Σοφία, μια μητέρα που πλέον η κόρη της τελείωσε και το λύκειο, και το σχολείο «είναι ακόμη στον εμπαιγμό», όπως λέει η ίδια). Όταν τελικά το ενέκρινε, άλλαξε ο δήμαρχος και «η υπόθεση σκάλωσε ξανά» κάπου για άλλα δύο χρόνια – «μέχρι στιγμής, και βλέπουμε» λέει πάλι η Σοφία! Να σημειωθεί πως ο καινούργιος δήμαρχος, που το ξαναμπλόκαρε, όταν ήταν αντιπολίτευση φωτογραφίζονταν προεκλογικά με τα παιδιά και τους γονείς που κρατούσαν πλακάτ διαμαρτυρόμενοι!

Κλείνει η Παρένθεση]

Έτσι, λοιπόν, οι ίδιοι οι νόμοι κατοχυρώνουν τη συνδιαλλαγή. Δεν αναφέρομαι σε γενικόλογες καταγγελίες είναι συγκεκριμένα τα πράγματα. Για παράδειγμα, σε πολιτικό επίπεδο η ευθύνη (τουλάχιστον η πολιτική, μιας και η ποινική δεν αποδεικνύεται) είναι συγκεκριμένη. Οι νόμοι υπογράφονται από ανθρώπους, που έχουν αναλάβει την ευθύνη για την πράξη τους αυτή. Το ότι δεν καλούνται σε απολογία από κανέναν –ούτε από τον λαό– είναι άλλο θέμα.

Ποιοι νομοθετούν; Οι βουλευτές. Θεωρητικώς, δηλαδή, αφού απλώς επικυρώνουν τη βούληση της εκτελεστικής εξουσίας. Οι οποίοι ενίοτε δήθεν καταγγέλλουν και διαφωνούν αλλά στην πραγματικότητα δεν λένε τίποτα επί της ουσίας. Διότι, είπαμε, η σιωπή είναι συνενοχή. Και η ανοχή επίσης. Αλλά υπάρχει και η άμεση ενοχή, ή μάλλον η ηθική συναυτουργία: η υπογραφή. Δεν είναι ανάγκη να πετάξει κανείς το στουπί με τη βενζίνη για να είναι εμπρηστής. Αυτός είναι συνήθως κάποιος αξιοθρήνητος κακομοίρης – και κυριολεκτικά και υβριστικά (χωρίς διάθεση λύπησης ο χαρακτηρισμός). Το θέμα είναι ποιοι ωφελούνται από την πράξη. Αυτό είναι μάλλον ξεκάθαρο. Η βασική ευθύνη όμως βαραίνει αυτούς που, ενώ έχουν την ευθύνη να αποτρέψουν αυτό το έγκλημα, δεν διαπράττουν το χρέος τους. [Οι... άλλοι δεν έχουν καμιά τέτοια ευθύνη. Δεν μπορείς πραγματικά να κατηγορήσεις κανέναν επειδή θέλει να κερδίσει εις βάρος σου και εις βάρος της υγείας των παιδιών του. Όχι σε ηθική βάση τουλάχιστον] Και όχι μόνο αυτό: κάνουν, επιπλέον, ότι μπορούν για να το προτρέψουν. Όχι απρόσωπα. Επώνυμα και με την υπογραφή τους. Γι' αυτό αναφέρονται τα ονόματα των αρμοδίων που υπογράφουν τα νομοσχέδια: διότι αυτοί είναι οι κύριοι υπεύθυνοι. Και εκτός απ' αυτούς, οι πολιτικοί τους προϊστάμενοι. Απ' το 1990 και μετά, οι Κώστας Μητσοτάκης, Κώστας Σημίτης και Κώστας Καραμανλής.

[Μα καλά, τι γίνεται με το Κώστας; Το 'χει το όνομα; Και καθώς σκέφτομαι αυτή τη σύμπτωση των ονομάτων, μου έρχεται στον νου η Ψωροκώσταινα! Ήτανε κάποτε στο Ναύπλιο μια γριά Κώσταινα (η σύζυγος/χήρα του Κώστα δηλαδή). Επί Καποδίστρια. Το νεοσύστατο τότε ελληνικό κράτος είχε πρωτεύουσα το Ναύπλιο. Και η γριά Κώσταινα ζητιάνευε έξω από τη Βουλή. Μέσα στη Βουλή, όμως, οι βουλευτές συζητούσαν για τα λεφτά που θα ζητιάνευαν από τους ξένους. Και τότε ειπώθηκε, εν είδει αυτοσαρκασμού: «σαν την Ψωροκώσταινα είμαστε». Και μας έμεινε το όνομα. «Και τίποτα δεν έχει αλλάξει από τότε!», σχολίασε η Κατερίνα καθώς αναμοχλεύαμε αυτή την ιστορία.]

Δεν είναι φυσικά όλοι οι πολιτικοί ίδιοι. Το λέω γιατί πρέπει να ξεπεράσουμε την ισοπεδωτική λογική του «όλοι ίδιοι είναι». Όχι για άλλο λόγο

αλλά, κυρίως, επειδή αυτή είναι η λογική που προετοιμάζει ιδεατά τη στροφή του κόσμου προς τον συντηρητισμό. Η απαξίωση του πολιτικού συστήματος είναι το λίπασμα, όχι της κατάρρευσής του αλλά της ολικής κυριαρχίας των πολιτικών και των προσώπων που το έχουν φέρει σε αυτή τη θέση. «Αν είναι όλοι ίδιοι», σου λέει ο άλλος, «ας έχουμε έναν και όχι τριακόσιους να πληρώσουμε!»! «Άσε που ο ένας μπορεί να είναι πιο αποτελεσματικός»! Κι έτσι οι κύριοι αυτοί δεν εγκληματούν μόνο κατά του περιβάλλοντος, της υγείας μας και της ασφάλειάς μας. Εγκληματούν κατά της δημοκρατίας της ίδιας.

Ο Προσωπικός Παράγοντας

Αν και δεν ομολογείται συχνά μια παράμετρος που επηρεάζει αλλά και ερμηνεύει τα πολιτικά τεκταινόμενα είναι οι διαπροσωπικές σχέσεις. Δηλαδή οι προσωπικές βουλήσεις των φορέων της πολιτικής. Με άλλα λόγια, είναι πολύ πιο εύκολο να καταλάβει κανείς τις επιμέρους λεπτομέρειες ή ακόμα και το γιατί συμβαίνει κάτι αν γνωρίζει ποια άτομα εμπλέκονται και με ποιο τρόπο. Ας δούμε τρία ενδεικτικά παραδείγματα.

- Οι πράξεις αγοραπωλησίας και μεταβίβασης κυριότητας ακινήτου γίνονται σε συμβολαιογράφο. Η συμβολαιογραφική πράξη αποτελεί, άλλωστε, δημόσιο έγγραφο. Όπως αναφέρεται στο δημοσίευμα της δημοσιογράφου κας Τζάννε, που προανέφερα (εφημερίδα *Πρώτο Θέμα*, 11/11/07), η πλειονότητα των μεταβιβάσεων ακινήτων προς τον κ. Κωνσταντακόπουλο έχει γίνει από τη συμβολαιογράφο κα Κωνσταντίνα Λάρδα. Η κα Λάρδα είναι σύζυγος του κ. Λευτέρη Ζαγορίτη, γραμματέα της Νέας Δημοκρατίας. Σύμφωνα με το δημοσίευμα, που επιβεβαιώνεται και από αυτό της *Γαλέρας*, η κα Λάρδα έχει κάνει πράξεις μεταβίβασης συνολικής αξίας 30-33 εκατομμυρίων ευρώ. Εγώ από τη μεριά μου να καταθέσω πως έχω δει μεταβίβαση που συντάχτηκε –επισήμως και νομίμως φυσικά– από τη συμβολαιογράφο αξίας 9 εκατομμυρίων ευρώ! Η νόμιμη αμοιβή της συμβολαιογράφου για κάθε τέτοια πράξη ορίζεται στο 1-2% της αξίας του ακινήτου!

- Μια παρόμοια σύμπτωση συνέβη στη Χαλκιδική, σε περιοχή με έντονο τουριστικό ενδιαφέρον, όπου εξελίσσεται σκάνδαλο σχετικά με το ουσιαστικό χάρισμα δημόσιας γης στη Μονή Βατοπεδίου του Αγίου Όρους (κι από κει σε ιδιώτες). Το σκάνδαλο συνίσταται στην παραχώρηση δημόσιας γης στη Μονή αντί να δοθεί για δημόσια χρήση (σχολεία, αθλητικές εγκαταστάσεις, κ.λπ.), στις διαδικασίες-εξπρές που ακολουθήθηκαν (η κυβέρνηση της Ν.Δ. πράγματι καταπολέμησε τη γραφειοκρατία...), χωρίς ενημέρωση

των δήμων και με σύμπραξη πολιτικών προσώπων της Νομαρχίας Θεσσαλονίκης, στο στήσιμο εταιρειών που μεσολάβησαν για τις ανταλλαγές, στην υποτίμηση των πραγματικών αξιών της γης, και άλλα πολλά. Μάλιστα, στον Δήμο Μίκρας θα εγειρόταν Παιδιατρικό και Ογκολογικό Νοσοκομείο, αλλά η γη δόθηκε για... τουριστική αξιοποίηση! Σε όλα τα συμβόλαια, τουλάχιστον της Θεσσαλονίκης, υπάρχουν δύο ονόματα: της συμβολαιογράφου Διονυσίας Πελέκη και του δικηγόρου Δημητρίου Πελέκη. Κατά σύμπτωση, πρόκειται για τη σύζυγο και τον κουνιάδο του (πρώην) υπουργού (Δημόσιας Τάξης, Πολιτισμού, και Ναυτιλίας αργότερα) Γιώργου Βουλγαράκη!

Η κα Αικατερίνη Πελέκη κατηγορήθηκε για υπέρμετρο πλουτισμό σχετικά με την υπόθεση λόγω του ποσοστού που δικαιούται ως συμβολαιογράφος. Υπερασπιζόμενη τον εαυτό της με επιστολή στην *Ελευθεροτυπία* (δημοσιεύτηκε στις 04/07/07), διαμαρτυρήθηκε για τα ψεύδη του δημοσιογράφου της εφημερίδας που την εμφανίζει να έχει πλουτίσει και διευκρίνισε ότι «δεν εισέπραξα ούτε μία δραχμή, διότι, όπως γνωρίζουν οι σοβαρώς χειριζόμενοι τον κάλαμον, είναι κρατικά συμβόλαια». Ο δημοσιογράφος κ. Λασκαρέλιας απάντησε πως «η ίδια στα συμβόλαιά της αναφέρει: “Εισέπραξα για τέλη και δικαιώματά μου, μετά δικαιωμάτων συμβολαιογραφικού συλλόγου Αθηνών Τ.Ν. και ΤΑΣ κ.λπ.”. Και οι εισπράξεις στο 2801 συμβόλαιο είναι 67.362,07 ευρώ και στο 2804 συμβόλαιο 13.489 ευρώ. Τώρα, αν μέρος των ποσών αυτών ή το σύνολό τους δεν καταλήγουν στην ίδια αλλά σε άλλον φορέα, αποτελούν εσωτερικό λογαριασμό της ίδιας με τον συμβολαιογραφικό σύλλογο». Θα πρέπει να διευκρινιστεί σε αυτή την αντιπαράθεση ότι, για τα κρατικά συμβόλαια, όπως είναι και το εν λόγω, η αμοιβή της συμβολαιογράφου είναι πολύ μικρότερη των άλλων συμβολαίων, όπως ορίζεται άλλωστε και στον Συμβολαιογραφικό Κώδικα (νόμος 2830/2000). Πάντως, σε γενικές γραμμές, θα πρέπει να λαμβάνουμε υπ' όψιν ότι η προσωπική εμπλοκή κάποιου δεν γίνεται πάντα για το (άμεσο) χρηματικό όφελος.

Σχετικά πάντως με τους λόγους ανάμειξης της στην υπόθεση αναφέρθηκε δημοσίως ο πατέρας της κ. Διονύσιος Πελέκης, ο ένας εκ των δύο δικηγόρων που εκπροσωπούν τη Μονή – ο άλλος είναι ο αδελφός της, Δημήτριος Πελέκης! Δήλωσε ο κ. Διονύσιος Πελέκης: «Εγώ είμαι 20-25 χρόνια δικηγόρος της μονής Βατοπεδίου. Έρχονται και με παρακαλούν να βρούμε συμβολαιογράφο. Λέω στην κόρη μου –επειδή εμείς διακρινόμεθα σαν οικογένεια και για το φιλάνθρωπον και διά τις εργασίες που κάνουμε δωρεάν, είναι γνωστά αυτά– λέω λοιπόν στην κόρη μου, σε παρακαλώ Κατερινάκι μου μπορείς να τα φτιάξεις αυτά τα συμβόλαια; Μα μπαμπά [μου απαντά], είναι βάρος, κ.λπ. Εν πάση περιπτώσει, εγώ λέω ότι εμείς θέλουμε να έχουμε την ευλογία του μοναστηριού. Θα τα φτιάξουμε. Και μπαίνει στην περιπέτεια η

κόρη μου, η οποία δεν το ήθελε, γιατί και κανείς άλλος συμβολαιογράφος δεν τα ήθελε αυτά»²⁴.

Παρεμπιπτόντως, ο κύριος Γιώργος Βουλγαράκης και η σύζυγός του κα Κατερίνα Πελέκη είναι οι μέτοχοι της εταιρείας περιορισμένης ευθύνης (Ε.Π.Ε.) Αστική Εκμετάλλευση από το 2000, καθώς και της Αστική Ανάπτυξη Εκμετάλλευσης Ακινήτων που ιδρύθηκε το 2005, με συμβόλαια σύστασης από την κα Πελέκη. Η πρώτη είχε αγοραστεί από υπεράκτια εταιρεία (off-shore) και η δεύτερη πουλήθηκε σε υπεράκτια κυπριακή εταιρεία. [Να σημειωθεί ότι η μεταβίβαση εταιρείας σε άλλον ιδιοκτήτη τον απαλλάσσει από τυχόν ευθύνες (ποινικές ή άλλες) της προηγούμενης εταιρείας.] Η επιχειρηματική αυτή δραστηριότητα, όμως, δημιούργησε προβλήματα και για τους δύο όταν αποκαλύφθηκε.

Όσον αφορά την κα Πελέκη, ο εισαγγελέας Πρωτοδικών άσκησε εις βάρος της πειθαρχική δίωξη, (στις 9 Οκτωβρίου 2008) ύστερα από σχετική έρευνα που διενήργησε σχετικά με τη νομιμότητα της συμμετοχής της σε επιχειρηματική δραστηριότητα, καθώς ο Συμβολαιογραφικός Κώδικας ρητώς αναφέρει ότι δεν επιτρέπεται στους συμβολαιογράφους η άσκηση άλλης επαγγελματικής δραστηριότητας εκτός αν αυτή είναι συναφής με το επάγγελμα (π.χ. συμβολαιογραφικό γραφείο). Το ερώτημα απευθύνθηκε στη δικαιοσύνη ύστερα από αδυναμία του Συμβολαιογραφικού συλλόγου να αποφασίσει επ' αυτού²⁵.

24. Από εκπομπή στο *Extra 3*, στις 28/8/2008 αναφέρεται στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, στον 1ό, στις 7/9/08.

25. Η μειοψηφούσα άποψη δέχτηκε ότι δεν υπήρχε κώλυμα καθώς η κα Πελέκη δεν ήταν διαχειρίστρια των εταιρειών αυτών. Για να δούμε όμως τι προβλέπει επακριβώς ο Συμβολαιογραφικός Κώδικας (ν. 2830/2000). **Άρθρο 37:** «1. Τα έργα του συμβολαιογράφου είναι ασυμβίβαστα με την ανάληψη υπηρεσίας στο Δημόσιο, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τις δημόσιες επιχειρήσεις ή οργανισμούς κοινής ωφέλειας με οποιαδήποτε νομική μορφή και αν λειτουργούν τα τελευταία, καθώς και με την άσκηση κάθε άλλης επαγγελματικής δραστηριότητας ή υπηρεσίας. 2. Κατ' εξαίρεση δεν είναι ασυμβίβαστα με τα έργα του συμβολαιογράφου: α) η διδασκαλία νομικών ή παρεμφερών μαθημάτων σε ανώτατες και ανώτερες σχολές και σε υπηρεσίες του Δημοσίου, σε υπηρεσίες των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, β) η συμμετοχή σε συμβούλια και επιτροπές ιδρυμάτων, σωματείων, οργανισμών ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και γ) η ανάθεση οποιωνδήποτε διοικητικών καθηκόντων, είτε παράλληλα με τα κύρια έργα του είτε κατ' αποκλειστικότητα». Επίσης, σχετικά με τα κωλύματα των συμβολαιογράφων υπάρχει επιπρόσθετα το **άρθρο 7:** «1. Ο συμβολαιογράφος κωλύεται να συντάξει πράξεις στις ακόλουθες περιπτώσεις:

Σχετικά με τον κ. Βουλγαράκη, από την άλλη, ξέσπασε σκάνδαλο καθώς, πέρα από άλλα ζητήματα ηθικής ή πολιτικής δεοντολογίας, η επιχειρηματική του δραστηριότητα προσέκρουε στο λεγόμενο «ασυμβίβαστο»²⁶ που ίσχυε όταν πραγματοποιούνταν οι παραπάνω δραστηριότητες. Ο κ. Βουλγαράκης παραιτήθηκε από υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας (στις 12/9/2008) διατεινόμενος πως δεν έχει κάνει κάτι μεμπτό αλλά γίνεται «προσπάθεια σπίλωσης» του ονόματός του. Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κ. Ρουσόπουλος (επίσης εμπλεκόμενος στην υπόθεση του Βατοπεδίου), προσπαθώντας να δικαιολογήσει τις δραστηριότητες του συναδέλφου του, δήλωσε ότι, λόγω του «ασυμβίβαστου», ο κ. Βουλγαράκης δεν θα μπορούσε να μετασχει ως μέλος Δ.Σ. εταιρείας, μπορούσε όμως ως μέτοχος. Την εμπλοκή του κ. Βουλγαράκη και των εταιρειών που είχε συστήσει μαζί με τη σύζυγό του κατήγγειλαν ο κ. Καρχιμάκης και άλλοι 24 βουλευτές του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Σύμφωνα με δημοσίευμα της *Καθημερινής*, οι βουλευτές αυτοί «μιλούν για μια σειρά προκλητικές συμπτώσεις, όπως ότι λίγους μήνες μετά τη μεταβίβαση της εταιρείας (με την επωνυμία Αστική Ανάπτυξη Εκμετάλλευσης Ακινήτων Ε.Π.Ε.) εμφανίζεται μια νέα εταιρεία, ανώνυμη αυτή τη φορά, με επωνυμία που ομοιάζει με αυτή του κ. Βουλγαράκη. Συγκεκριμένα η επωνυμία της είναι “Αστική Ανάπτυξη Ακινήτων Α.Ε.” και θα πρέπει να σημειωθεί ότι μέλη του Δ.Σ. της είναι και μέλη του Δ.Σ. της εταιρείας “Ανθεμίας”»²⁷ Η εταιρεία Ανθεμίας Κατασκευαστική έχει εμπλακεί στη διαχείριση και αγοραπωλησία των ακινήτων της Μονής Βατοπεδίου!

Λίγες μέρες πριν την παραίτησή του, ο κ. Βουλγαράκης εμφανίστηκε σε πλήθος τηλεοπτικών παραθύρων όπου δήλωνε ότι οι δραστηριότητές του δεν ήταν παράνομες, ότι σύστησε την εταιρεία για να διαχειριστεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την περιουσία που κληροδότησε στην οικογένειά του ο πεθερός του και ότι μόνη του μέριμνα ήταν «η εξασφάλιση ενός αξιο-

α) Όταν δικαιοπρακτεί ο ίδιος ή αντιπροσωπεύει αυτόν που δικαιοπρακτεί ή αυτός που δικαιοπρακτεί είναι σύζυγος ή συγγενής του εξ αίματος ή εξ αγχιστείας έως και του τρίτου βαθμού ή θετό τέκνο του, με την επιφύλαξη κάθε άλλης ειδικής διάταξης. Προκειμένου για νομικά πρόσωπα, τα αναφερόμενα κωλύματα ισχύουν ως προς τους εκπροσώπους τους ανεξαρτήτως αν δικαιοπρακτούν αυτοπροσώπως ή δια πληρεξουσίου. β) Όταν με την πράξη πραγματοποιείται άμεση παροχή προς τον ίδιο ή σε κάποια από τα αναφερόμενα στην ανωτέρω υπό στοιχείο α` περίπτωση πρόσωπα. Να σημειωθεί ότι «Ο συμβολαιογράφος είναι άμισθος δημόσιος λειτουργός» (άρθρο Ι).

26. Δηλαδή το ασυμβίβαστο της ιδιότητας του βουλευτή με άλλη επαγγελματική δραστηριότητα.

27. Άρθρο της Έλλης Τριανταφύλλου στην *Καθημερινή* της 3 Σεπτεμβρίου 2008.

πρεπούς μέλλοντος» για τα παιδιά του. Το ζεύγος Βουλγαράκη-Πελέκη, που αγωνιούσε και μερίμνησε «όπως θα έκανε κάθε γονιός» για το «αξιοπρεπές μέλλον των παιδιών» του, δήλωσε το 2006 εισόδημα στην εφορία που πλησίαζε τα 900.000 ευρώ – εκ των οποίων τα 737.860 της κας Πελέκη, η οποία έχει δει τα τελευταία χρόνια το εισόδημά της να εκτινάσσεται!

Να επισημανθεί ότι, όπως ανακοίνωσε η Αρχαιολογική Υπηρεσία, οι εκτάσεις της Ουρανούπολης που δόθηκαν στην Μονή Βατοπεδίου έχουν χαρακτηριστεί ως αρχαιολογικός χώρος ήδη από το 1965. Ο (τότε) υπουργός Πολιτισμού κ. Βουλγαράκης είχε ενημερωθεί γι' αυτό με έγγραφο της Αρχαιολογίας στις 10 Ιουλίου 2007. Επιπλέον, καθώς ο εν λόγω χώρος είναι καταγεγραμμένος στα μνημεία της U.N.E.S.C.O. (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation), η μεταβίβασή του δεν θα μπορούσε να γίνει χωρίς την έγκρισή της.

- Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει άρθρο του πολιτικού αναλυτή Α. Ραβάνου που δημοσιεύτηκε στο *Βήμα*²⁸. Το άρθρο αφορά τη δυσαρέσκεια των βουλευτών και άλλων παραγόντων της Νέας Δημοκρατίας για την ευνοϊκή τοποθέτηση του κ. Αντώνη Σγαρδέλη ως «τοποτηρητή», όπως αναφέρεται, του πρωθυπουργού επί των επιδόσεων των υπουργών του και άλλων στελεχών. «Τι θέλει ένας καθαρόαιμος “μητσοτακικός” στο περιβάλλον του πρωθυπουργού κ. Κ. Καραμανλή; [...] Ο αποκαλούμενος από στελέχη της Νέας Δημοκρατίας και “μετρ” του κατασκευαστικού τομέα, καθώς διατηρεί στενές επαφές με πολλούς παράγοντες του συγκεκριμένου χώρου, προκαλεί αρνητικές παρενέργειες στο Υπουργικό Συμβούλιο. [...] Κι όμως για τον κ. Καραμανλή θεωρήθηκε “χρήσιμος”, παρά τις αντιδράσεις που εξακολουθούν να υπάρχουν μεταξύ των υπουργών και των υφυπουργών, αλλά και κομματικών στελεχών». «Στελέχη τα οποία διατηρούν επαφή με τον κ. Σγαρδέλη υποστηρίζουν ότι για την τοποθέτησή του έπαιξε ιδιαίτερο ρόλο η άριστη σχέση που έχει με τον υπουργό Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. κ. Γ. Σουφλιά, που τον πρότεινε και στον Πρωθυπουργό. [...] Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κ. Θ. Ρουσόπουλος με τον πλέον επίσημο τρόπο τού είχε δώσει δημόσια τον τίτλο του “συμβούλου του Πρωθυπουργού” για θέματα κυβερνητικού προγράμματος».

Το άρθρο μέχρι εδώ δεν παρουσιάζει και ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Όμως παρακάτω τα πράγματα αλλάζουν: «Ο κ. Σγαρδέλης», αναφέρει το δημοσίευμα, «διαδραμάτισε και επιχειρηματικό ρόλο στον χώρο των κατασκευών, καθώς ήταν ένας από τους τρεις ιδρυτές της εταιρείας Άβαξ. Το 1999, την εποχή του Χρηματιστηρίου, πούλησε τις μετοχές του και η εταιρεία Άβαξ έγινε κοινοπραξία με την J&P, στην οποία ήταν μέλος του Δ.Σ. ως το 2002».

28. Εφημερίδα *Το Βήμα*, 9 Δεκεμβρίου 2007, σελ. Α24.

Η Συνευθύνη της Εξουσίας

Ας συνεχίσουμε όμως με το άλλο θέμα που προκύπτει, και αφορά τις ευθύνες κυβέρνησης και (αξιωματικής) αντιπολίτευσης. Επειδή η τουριστική μας πολιτική είναι συγκεκριμένη, είναι αυτονόητο ότι οι πολιτικές στήριξης των τουριστικών επενδύσεων εις βάρος του περιβάλλοντος απαντώνται διαχρονικά στην ιστορία του τόπου μας, όπως αυτή παρουσιάζεται τουλάχιστον από το '60 και μετά. Σε ό,τι αφορά τη βούληση της παρούσας κυβέρνησης της Ν.Δ. είναι περιττό ν' αναφερθούμε καθώς τα πεπραγμένα της δεν είναι απλώς χαραγμένα στη μνήμη μας, αλλά συνεχίζουν να εκτίθενται ασταμάτητα στο παρόν μας. Όμως και για την προηγούμενη κυβέρνηση ισχύουν παρόμοιες διαπιστώσεις.

Ο ανταποκριτής της *Ελευθεροτυπίας* στον Πύργο, Μάκης Νοδάρος, αναφέρει σχετικά με τον Ήλιο βουλευτή του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και πρώην υφυπουργό Ανάπτυξης κ. Δημήτρη Γεωργακόπουλο ότι εξαπέλυσε επίθεση κατά των οικολογικών οργανώσεων Ηλείας και Αχαΐας αλλά και κατά του Συνασπισμού μιλώντας στο Νομαρχιακό Συμβούλιο Ηλείας (με αφορμή τη συζήτηση για τη θέση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ηλείας στο σχέδιο της Κοινής Υπουργικής Απόφασης για την προστατευόμενη, από τη διεθνή σύμβαση Ramsar, περιοχή Κοτυχίου-Στροφυλιάς, η οποία προβλέπει, μεταξύ άλλων, και την κατασκευή γηπέδων γκολφ δίπλα στον υγρότοπο). «Ο Ηλείος πρώην υφυπουργός Ανάπτυξης, αφού ανέφερε ευθέως ότι θα πρέπει να υπάρξει τουριστική ανάπτυξη στο Κοτύχι και τη Στροφυλιά μέσα από την κατασκευή γηπέδων γκολφ, χαρακτήρισε “οικοτρομοκράτες” τους οικολόγους που αντιδρούν σε αυτό το σχέδιο, ενώ επέρριψε ευθύνες και στους “πάτρωνες του Συνασπισμού”, οι οποίοι –όπως είπε– δημιούργησαν πρόβλημα προεκλογικά και με την τουριστική αξιοποίηση της λιμνοθάλασσας του Καϊάφα. Τελικά, αργά τη νύχτα το Νομαρχιακό Συμβούλιο Ηλείας υιοθέτησε τις προτάσεις του κ. Γεωργακόπουλου και γνωμοδότησε θετικά για το σχέδιο της Κ.Υ.Α. που προβλέπει, μεταξύ άλλων, γήπεδα γκολφ μέσα στην προστατευόμενη περιοχή»²⁹.

Την περίοδο 2003-4, «με την ένθερμη υποστήριξη... τοπικού κυβερνητικού παράγοντα, οι επιχειρηματικοί κύκλοι έβαλαν στο μάτι έκταση, περίπου 1.000 στρεμμάτων αυτή τη φορά, στην περιοχή του προστατευόμενου από τη διεθνή σύμβαση Ramsar, οικοσυστήματος του δάσους της Στροφυλιάς

29. Το άρθρο του Μάκη Νοδάρου δημοσιεύτηκε στην *Ελευθεροτυπία*, στις 16 Ιουνίου 2004.

Κουνουπελίου! Η έκταση είχε παραχωρηθεί παλιότερα από το κράτος στην Κοινότητα Μανολάδας για αγροτικές χρήσεις, ενώ λίγο αργότερα κηρύχθηκε αναδασωτέα. Οι αντιδράσεις δεν άφησαν την επένδυση να προχωρήσει... Όσπου φτάσαμε στην πρόσφατη περίπτωση παραχώρησης από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηλείας σε ιδιωτική εταιρεία έκτασης 3.000 στρεμμάτων στην πρώην αποξηραμένη από τη χούντα λίμνη της Αγουλινίτσας. Η απερχόμενη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση λίγες ημέρες μόλις πριν από τη λήξη της θητείας της υπέγραψε σύμβαση παραχώρησης της άνω έκτασης για 40 χρόνια με ενοίκιο 200.000 ετησίως για την κατασκευή γηπέδων γκολφ! [...] Όπως καταγγέλλεται από τους οικολόγους, η άνω έκταση είχε παραχωρηθεί στη Νομαρχία Ηλείας από το υπουργείο Γεωργίας, προκειμένου να κατασκευαστούν διάφορες εγκαταστάσεις εν όψει της Ολυμπιάδας του 2004, οι οποίες, όμως, δεν έγιναν ποτέ», καταλήγει άλλο άρθρο του κ. Νοδάρου στην ίδια εφημερίδα (12 Ιανουαρίου 2007). Το αξιοσημείωτο είναι, σύμφωνα με τον ανταποκριτή της εφημερίδας, ότι «διάφοροι επιχειρηματικοί κύκλοι, εκμεταλλευόμενοι τη γενναία επιδότηση του αναπτυξιακού νόμου, έχουν βάλει στο μάτι μεγάλες παραθαλάσσιες αλλά και δασικές εκτάσεις, οι οποίες κατά περίπτωση σύμπτωση(;) ανήκουν όλες σε οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (νομαρχία και δήμους)».

Τι άλλο να θυμηθούμε που να είναι αξιοσημείωτο; Ότι τον Δεκέμβρη του 2003 η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. έφερε στη Βουλή νομοσχέδιο για τα δάση. Η αντιπολίτευση αντέδρασε καθώς έκρινε σύσσωμη το νομοσχέδιο «δασοκτόνο» και «αντισυνταγματικό», όπως το χαρακτήρισαν Κ.Κ.Ε. και ΣΥΝ. Ο πρόεδρος του ΣΥΝ Νίκος Κωνσταντόπουλος επισήμανε πως το νομοσχέδιο «αλλάζει τον προσδιορισμό του δάσους... για να διευκολύνει τον αποχαρακτηρισμό και τις χρήσεις γης», επιβραβεύει τους καταπατητές του χθες και του σήμερα και καθιστά το περιβάλλον και τη γη «το νέο Ελ Ντοράντο κερδοσκοπίας, πελατειακών σχέσεων και διαπλοκής». Αξιοπρόσεκτο είναι ότι ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της αξιωματικής αντιπολίτευσης, κ. Προκόπης Παυλόπουλος, ανέφερε τότε πως το νομοσχέδιο θέτει νέες προϋποθέσεις για τον ορισμό του δάσους που δεν συνάδουν με τη λογική του Συντάγματος αλλά και τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Ως αντιπολίτευση αυτά.

Και μιας και αναφερόμαστε στο ζήτημα των πολιτικών σχεδιασμών, ας δούμε και κάποια επιπλέον στοιχεία που αναδεικνύουν τις πολιτικές ευθύνες μέσα απ' τον κατάλληλο νομικό σχεδιασμό τους.

Νόμοι και Σχεδιασμός των Π.Ο.Τ.Α.

Αξιοσημείωτη είναι η νομοθετική πορεία της ένταξης των Π.Ο.Τ.Α. στην ελληνική νομοθεσία. Για να εντοπίσει, βέβαια, κανείς ολόκληρη τη νομοθεσία για το θέμα πρέπει να έχει δίπλα του έναν έμπειρο νομικό. Αλλά και πάλι δεν θα είναι σίγουρος πως δεν του έχει ξεφύγει κάποια τροπολογία μέσα σε έναν άσχετο νόμο. Η αναζήτηση των νόμων που καθορίζουν τα όρια νομιμότητας και παρανομίας αποδεικνύεται μια περιπέτεια.

Εγώ στάθηκα σχετικά τυχερή καθώς έπεσε στα χέρια μου η απόφαση του ΣτΕ σχετικά με την αίτηση ακύρωσης της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης στην Πύλο (της Ζμελούς που παραπέμπει στην Ολομέλεια). Τυχερή για δυο λόγους. Ο ένας είναι που... έπεσε στα χέρια μου μέσα από την έρευνα που έκανα για το ζήτημα του Ρωμανού. Ο άλλος είναι ότι, επειδή πρόκειται για δικαστική απόφαση και πρέπει να αιτιολογεί οποιαδήποτε άποψη στη βάση συγκεκριμένων νόμων, όλοι (σχεδόν) οι νόμοι, αποφάσεις κ.λπ. που αφορούν το θέμα αναφέρονταν σε αυτήν. Είχα δηλαδή έτοιμο έναν μπούσουλα.

Ξεκίνησα, λοιπόν, από μια ιδεατή αφετηρία έχοντας καταγεγραμμένους όλους τους σχετικούς νόμους. Στη συνέχεια έπρεπε να τους συγκεντρώσω. Αυτή κι αν ήταν περιπέτεια! Φυσικά, στο διαδίκτυο δεν υπάρχουν όλοι, αλλά και αυτοί που υπάρχουν πρέπει να είσαι συνδρομητρια για να τους «κατεβάσεις». Έπρεπε λοιπόν να πάω στο κέντρο της Αθήνας, στο Εθνικό Τυπογραφείο, και να αγοράσω από εκεί όσους νόμους θα κατάφερνα να βρω. Αντ' αυτού, πήγα στο δικηγορικό γραφείο ενός γνωστού και δούλεψα με τους δικούς του τόμους του Κώδικα Νομικού Βήματος, που περιέχει όλα τα Φ.Ε.Κ. και τις αποφάσεις της κάθε χρονιάς. Μεγάλη τύχη και αυτή, όπως αποδείχτηκε πολλές φορές στη συνέχεια. Διότι, το να διαβάσεις έναν νόμο ή υπουργική απόφαση δεν είναι απλή διαδικασία. Απαιτεί να έχεις δίπλα σου και όλους τους άλλους νόμους που έχουν δημοσιευτεί –από το 1965 ως σήμερα στην περίπτωση μου– μιας και ποτέ δεν ξέρεις τι θα σου χρειαστεί. Και θα σου χρειαστεί αυτό είναι το μόνο σίγουρο.

Ξεκίνησα διαβάζοντας για αρχή τον νόμο 1892 του 1990 με τίτλο «Για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη και άλλες διατάξεις», μιας και από εκεί φαίνεται να ξεκινά το ζήτημα. Στο άρθρο 2 αναφέρει πως, δεν θεωρείται παραγωγική επένδυση «α) η ανέγερση ή επέκταση κτηριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στην κυριότητα του φορέα της επένδυσης». Εξαιρούνται οι επενδύσεις που τους έχει παραχωρηθεί έκταση για τουλάχιστον 20 χρόνια. Στο ίδιο άρθρο βλέπουμε πως υπάγονται στον νόμο «ιζ) ιερές μονές και ορθόδοξες ακαδημίες για την ανέγερση, επέκταση και εκσυγχρονισμό ξενώνων ή για τη μετατροπή κτηρίων τους σε ξενώνες, καθώς και για την ανέγερση, επέκταση, εκσυγχρονισμό ή μετατροπή κτηρίων τους

σε χώρους κοινωνικών και πολιτιστικών λειτουργιών». Στο πλαίσιο του νόμου αυτού προβλέπονται και επιχορηγήσεις για τις επιχειρήσεις που θα πραγματοποιήσουν επένδυση. Στο άρθρο 9, §1, εδάφιο α, περί ειδικών επενδύσεων βλέπουμε ειδική μέριμνα για το περιβάλλον: προβλέπεται επιχορήγηση 40% για επένδυση με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος και τον περιορισμό της ρύπανσης. Τώρα, γιατί ο Όμιλος Κωνσταντακόπουλου πήρε επιχορήγηση για να καταστραφεί ο βιότοπος της Γιάλοβας, απαντάται φαντάζομαι από την εθνικής σημασίας προτεραιότητα της βαριάς βιομηχανίας του τουρισμού.

Εντωμεταξύ, για να γίνει κατανοητό στην πράξη τι εννοούσα πριν περί τροπολογιών άσχετων που εντάσσονται σε νόμους κατά παραβίαση του Συντάγματος, ο νόμος 1892/1990 περί εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης περιέχει και τις εξής διατάξεις: κεφάλαιο Ζ', «Τροποποίηση της νομοθεσίας για το Χρηματιστήριο Αθηνών» άρθρο 54, για το Εθνικό Σύστημα Υγείας κεφάλαιο Η' «Μέτρα για το δημογραφικό πρόβλημα» και, απόφαση του υπουργού Παιδείας για εκσυγχρονισμό της τρίτοβάθμιας εκπαίδευσης! Υποθέτω, βέβαια, πως μπορεί κανείς να ισχυριστεί πως και αυτά τα ζητήματα σχετίζονται με τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη της χώρας, έτσι δεν είναι; Τι κι αν τα επικόλλησαν σε έναν νόμο που προοριζόταν βασικά για τις επενδύσεις;

Ας συνεχίσουμε όμως. Το 1994 ψηφίζεται ο νόμος 2234 με τίτλο «Τροποποίηση και Συμπλήρωση του νόμου 1892/1990». Ο νόμος δηλαδή που αναφέρεται στον αμέσως προηγούμενο. Αυτός περιλαμβάνει τα εξής:

Πρώτον, στον ορισμό των υπαγομένων στον νόμο προστίθενται: «λ) Ξενοδοχειακές και λοιπές επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών του τουριστικού τομέα, που εγκαθίστανται μέσα στις Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.), όπως αυτές καθορίζονται στο άρθρο 3...». Εδώ, για πρώτη φορά σε νομοθετικό κείμενο αναφέρεται η ορολογία Π.Ο.Τ.Α.. Μάλιστα, για τον ορισμό των περιοχών που μπορούν να εγκατασταθούν Π.Ο.Τ.Α. αναφέρεται σε άρθρα άλλου νόμου (1262/1982)· αν δεν βρισκόμουν σε δικηγορικό γραφείο, θα έπρεπε να ξαναπάω στο κέντρο της Αθήνας για να βρω αυτόν το νόμο, κ.λπ., κ.λπ.

Δεύτερον, προστίθεται: «λβ) Ξενοδοχειακές επιχειρήσεις μόνο για ολοκληρωμένης μορφής εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού τους...».

Τρίτον, και χαρακτηριστικότερο: στο εδάφιο στ) ο νόμος του 1994 λέει: «Στην παράγραφο 5 του άρθρου 2 του ν.1892/1990 όπως ισχύει, προστίθεται εδάφιο ως εξής...». Φυσικά για να καταλάβω το πρόσθετο εδάφιο, έπρεπε να δω πρώτα την παράγραφο 5. Πού τέτοια τύχη όμως! Δεν υπήρχε παράγραφος 5 στο άρθρο 2 του νόμου του 1990. Το ξανακοιτάζω νομίζοντας πως κάνουν πουλάκια τα μάτια μου. Τίποτα. Τα πουλάκια ήταν έξω και τιτίβιζαν. Υπέθεσα

πως έχει γίνει τυπογραφικό λάθος. Μα δεν ξέρουν να κάνουν τη δουλειά τους; σκέφτηκα με απαξίωση. Κι όμως! Δεν ήταν αυτή η απάντηση. Σε λίγο ήρθε ο δικηγόρος (όχι του Διαβόλου, ευτυχώς) στο γραφείο και, παρόλο που δεν ήθελα να τον διακόψω από τις δικές του ενασχολήσεις, ζήτησα απελπισμένη τη βοήθειά του.

– Γιάννη, βοήθεια! του λέω.

Και του εξηγώ τι συμβαίνει. Κοιτάει τον νόμο, και μουρμουράει:

– Α, μάλιστα... «Όπως ισχύει...»!

– Τι σημαίνει αυτό, ξαναρωτάω με απορία.

– Προφανώς υπάρχει κάποια ενδιάμεση τροπολογία που έχει προστεθεί στο μεταξύ.

– Και καλά, συνεχίζω τώρα ακόμα πιο απορημένη, δεν θα έπρεπε να το αναφέρει κάπου, να παραπέμπει σε αυτήν; Πώς θα τη βρω εγώ άμα θέλω;

Ο Γιάννης, εμφανώς βαριεστημένος, σαν να έχει δει αυτό το έργο πολλές φορές, προχωρά προς τον υπολογιστή του και σε δυο λεπτά μου δίνει την ενδιάμεση τροπολογία που έλειπε. Επιμένει να με κοιτά βαριεστημένα και μου απαντά με το ύφος του...

– Δηλαδή, Γιάννη, αν κάποιος δεν είναι δικηγόρος δεν μπορεί να βρει ολοκληρωμένο τον νόμο;

Η ματιά του μου δίνει για μια ακόμη φορά την απάντηση. Τελικά, όντως στάθηκα τυχερή.

Η παράγραφος 5 που είχε «εξαφανιστεί» εξαιρεί ορισμένες επιχειρήσεις από την επιχορήγηση που προβλέπει ο νόμος του 1990. Και, ο μεταγενέστερος νόμος του 1994 εξαιρεί από την... εξαίρεση «τις τουριστικές επιχειρήσεις που πραγματοποιούν επενδύσεις για ανέγερση ή επέκταση ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων εφόσον: α) η επένδυση πραγματοποιείται σε ζώνη τουριστικής ανάπτυξης χαρακτηριζόμενη έτσι σύμφωνα με τα κριτήρια της χωροταξικής ή πολεοδομικής πολιτικής... γ) εξασφαλίζεται η απαιτούμενη κατάλληλη υποδομή για την εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία της ξενοδοχειακής μονάδας [όπως] διαπιστώνεται κατά περίπτωση με ειδική γνώμηση του Ε.Ο.Τ...».

Αυτό που διαπιστώνεται είναι ότι σιγά-σιγά προετοιμάζεται το έδαφος της οριστικής οριοθέτησης των Π.Ο.Τ.Α., που ουσιαστικά πραγματοποιείται το 1997. Επίσης, διαπιστώνω πώς γίνεται η προετοιμασία, και μάλιστα με απόλυτα διακομματικό τρόπο όπως προκύπτει και από τις ημερομηνίες. Έτσι, για παράδειγμα έχουμε το 1993 τον ν. 2160/1993 με τίτλο «Ρυθμίσεις για τον Τουρισμό και άλλες διατάξεις» όπου προστίθενται νέες περιπτώσεις επενδύσεων, όπως: συνεδριακά κέντρα, ελικοδρόμια, καζίνο, γήπεδα γκολφ, και τουριστικοί λιμένες (αρ. 6 §18, εδ. α). Επίσης, υπάρχει και το αρ. 34 §1 με υπότιτλο «παραχώρηση προστατευμένων όρμων». Εκεί αναφέρει: «επιτρέπεται

η παραχώρηση... της χρήσης και εκμετάλλευσης προστατευμένων όρων και έκτασης ανοικτής θάλασσας σε ακτίνα μέχρι 500 μέτρα από την ακτή... [για] ζώνες αγκυροβολίου με ελαφρό εξοπλισμό όταν δεν θεωρείται σκόπιμη η δημιουργία εγκαταστάσεων και εξοπλισμών που μπορεί να επιφέρουν οριστική αλλοίωση του περιβάλλοντος».

Και για όποιον προσπαθεί ακόμη να χορτάσει με το «καρότο» της τουριστικής ανάπτυξης «που θα μας ωφελήσει όλους», παραθέτω το παρακάτω απόσπασμα που υπάρχει στο προεδρικό διάταγμα 456 του 1995 ως κωδικοποίηση των νόμων '90-94: «δεν θεωρείται παραγωγική επένδυση... η ανέγερση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων κάθε λειτουργικής μορφής κατώτερης της Β΄ τάξης, ενοικιαζόμενων δωματίων... ανεξαρτήτως τάξης, [και] ο εκσυγχρονισμός ξενοδοχείων κάθε λειτουργικής μορφής τάξης κατώτερης της Γ΄» (αρ. Ι §2, εδ. β). Είναι σαφές: μόνο οι μεγάλης κλίμακας επενδύσεις ενδιαφέρουν την τουριστική βιομηχανία – όπως και κάθε βιομηχανία.

Κι έτσι, έχοντας προετοιμάσει τα βήματα προσεκτικά πριν από το 1990, έρχεται το 1997 το πλήρες νομοθετικό πλαίσιο για τις Π.Ο.Τ.Α. στον νόμο 2545/1997 με τίτλο «Βιομηχανικές και Επιχειρηματικές Περιοχές και άλλες διατάξεις». Το άρθρο Ι ορίζει με σαφήνεια πως μορφές Β.Ε.Π.Ε. είναι η βιομηχανική περιοχή, το βιομηχανικό και βιοτεχνικό πάρκο, η τεχνόπολη, «καθώς και νέες μορφές Β.Ε.Π.Ε. με απόφαση του υπουργείου Ανάπτυξης». Στο άρθρο 29 αναφέρεται ξεχωριστά στις Π.Ο.Τ.Α., για τις οποίες ορίζει όλες τις άλλες χρήσεις εκτός του καζίνο. Τώρα, αν οι Π.Ο.Τ.Α. εντάσσονται από τους συντάκτες του νόμου ως Β.Ε.Π.Ε. ή ως «άλλες διατάξεις» παραμένει πράγματι ένα ερώτημα...

Και η νομοθετική περιπλάνηση συνεχίζεται, με τροποποιήσεις επί τροποποιήσεων, με σταδιακή αλλαγή των όρων κατά πώς εξυπηρετεί τον εκάστοτε επιχειρηματία, με αλλαγές και παρατάσεις των προθεσμιών ώστε να νομιμοποιούνται επισήμως οι παρατυπίες και οι παρανομίες, και άλλα πολλά που καθιστούν άσκοπη, ως κουραστική και επαναλαμβανόμενη, την περαιτέρω παράθεση των νόμων. Άλλωστε, οτιδήποτε μετά από αυτόν τον νόμο του 1997 είναι περιττό ν' αναφερθεί: από τη στιγμή που οι Π.Ο.Τ.Α. θεωρήθηκαν επενδύσεις κοινής ωφελείας, τόσο που να δικαιολογούν αναγκαστικές απαλλοτριώσεις, αποκλειστική χρήση δημόσιων λιμένων κ.λπ., οτιδήποτε άλλο περιττεύει.

Η ουσιαστική σύμπλευση όλων των κυβερνήσεων, αλλά και άλλων στελεχών, μικρότερων κομμάτων, που δεν έχουν ενημερώσει ουσιαστικά τους πολίτες για όλα αυτά, είναι κάτι παραπάνω από προφανές. Εκτός από προφανές, αυτή η διακομματική σύμπλευση είναι και η αιτία που οι συγκεκριμένες πολι-

τικές συνεχίζονται ανεμπόδιστα. Διότι, βγαίνει ο ένας και όταν του ασκείται κριτική από τους άλλους, αντί να απαντήσει επί της ουσίας λέει: «Μα κι εσείς τα ίδια κάνατε». Και ούτω καθεξής. Και οι πολιτικές που εξυπηρετούν την υπερσυγκέντρωση του κέρδους προωθούνται μέσω των βουλευτικών μαριονετών. Σ' ένα κουκλοθέατρο καθόλου μα καθόλου διασκεδαστικό.

Αυτή η πολιτική, δε, είναι τόσο συνεχής όσο και εξαιρετικά σχεδιασμένη οργανωτικά. Ενδεικτικό επ' αυτού είναι το ακόλουθο δημοσίευμα: «Τον Μάρτιο του 1966 η κυβέρνηση αποστατών του Στ. Στεφανόπουλου, με υπουργό Συντονισμού τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, υπέγραψε σύμβαση με την αμερικανική πολυεθνική εταιρεία “Λίττον”, για την τουριστική, γεωργική και βιομηχανική ανάπτυξη της Κρήτης και της δυτικής Πελοποννήσου. Κατηγόρησε η αντιπολίτευση τον Μητσοτάκη ως “αρχιτέκτονα” της σύμβασης, η οποία έδινε τεράστια προνόμια στη “Λίττον”: ... εκτέλεση των έργων υποδομής, που θα υποδείκνυε η εταιρεία με δαπάνες του Ελληνικού Δημοσίου. Υπερασπιζόμενος τη σύμβαση ο κ. Μητσοτάκης είπε στη Βουλή πως ό,τι θα πραγματοποιήσει η “Λίττον” το πολύ μέσα σε μια δεκαετία, η Ελλάδα θα χρειαζόταν έναν αιώνα να το πραγματοποιήσει...»³⁰.

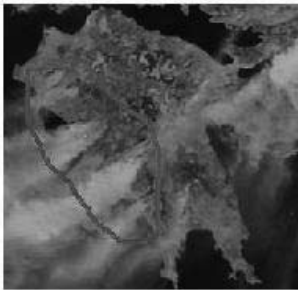
[Και ένα «άσχετο» αλλά αρκούντως ενδιαφέρον. Καθώς έψαχνα τους νόμους, και καθώς αυτοί που προανέφερα με παρέπεμπαν σε άλλους (του 1965, του 1977, του 1982), έπεσα τυχαίως πάνω σε έναν νόμο του 1979. Πρόκειται για τον ν. 998/1979, με τίτλο «Υποχρεωτικά αναδασώσεις», που λέει: «Κηρύσσονται υποχρεωτικώς ως αναδασωτές τα δάση και αι δασικά εκτάσεις, ανεξαρτήτως της ειδικότερας κατηγορίας αυτών ή της θέσεως εις ην ευρίσκονται, εφ' όσον ταύτα καταστρέφονται ή αποψιλούνται συνεπεία πυρκαϊάς ή παρανόμου υλοτομίας ταύτων. [...] Η διασποράς ή φυτεύσεως αναδάσωσης..., εφόσον δεν προβλέπεται να γίνει φυσική αναγέννησις, δέον να ενεργήται εντός τριών το πολύ ετών από της κηρύξεως της εκτάσεως ως αναδασωτέας, ευθύνη των αρμοδίων δασικών οργάνων» (άρθρο 8 §1). *Ευθύνη των αρμοδίων δασικών οργάνων!* Και προβλέπει στην παράγραφο 2 ότι κηρύσσονται υποχρεωτικώς αναδασωτέα εδάφη στερούμενα δασικής βλάστησης προκειμένου να προστατευτούν πόλεις, χωριά, αρχαιολογικοί χώροι και άλλα πλούτη της χώρας που χρήζουν προστασίας ή βρίσκονται σε λεκάνες απορροής. Διότι νόμοι υπάρχουν στην Ελλάδα. Αλλά δεν τηρούνται. Κι άλλωστε υπάρχουν και τα... παραθυράκια³¹!]

30. *Ελευθεροτυπία*, 15/09/2007.

31. Ο εν λόγω νόμος έχει τροποποιηθεί από τον 3208/2003.

Η Ιόνια Οδός

Τέλος, επειδή τόσο το κείμενο στο διαδίκτυο όσο και πολλοί πολίτες υπονοούν πως οι πυρκαγιές σχετίζονται με τη χάραξη και κατασκευή της Ιονίας Οδού –είναι και η διαβολική σύμπτωση της ταύτισης της χάραξης του δρόμου με την πορεία της φωτιάς–, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η σύνδεσή τους είναι έμμεση και όχι άμεση. Δηλαδή, ο δρόμος θα κατασκευαζόταν σε κάθε περίπτωση. Μην φανταστεί κανείς ότι οι εμπλεκόμενες εταιρείες αποτελούνται από «ψιλικατζήδες» και άσχετους. Το οικονομικό κόστος από την ανάγκη επαναχάραξης του δρόμου ώστε να μην περνάει μέσα από προστατευόμενες περιοχές δεν το αναλαμβάνει η ανάδοχος εταιρεία. Στη σύμβαση ανάθεσης, όπως και σε κάθε σύμβαση μεγάλου έργου, υπάρχει ειδική ρήτρα που προβλέπει πως οποιαδήποτε μεταβολή, που μεταβάλλει και το κόστος, αναλαμβάνεται από το κράτος. Δεν ήταν ανάγκη λοιπόν να καεί όλη η Αχαΐα για να γίνει ο δρόμος. Ο δρόμος θα γινότανε, και είχε συμφωνηθεί πριν τον Αύγουστο.

Συγκριτική φωτογραφία που δημοσιεύτηκε ευρέως στο διαδίκτυο.

Ο δρόμος εξυπηρετεί άλλον σχεδιασμό: τη βαριά βιομηχανία της Ελλάδας, τον τουρισμό. Ο δρόμος απαιτούνταν για να μπορεί ο Ευρωπαίος ή άλλος τουρίστας, που δεν θα έρθει με αεροπλάνο, να ταξιδέψει προς τη χώρα μας με αυτοκίνητο. Ας σημειωθεί πως μεγάλος ανταγωνισμός σημειώνεται κατά την τελευταία δεκαετία ανάμεσα στις ακτοπλοϊκές εταιρείες για τη γραμμή που θα συνδέει την Πάτρα (κυρίως) και την Ηγουμενίτσα με την

Ιταλία. Εξ ου και ο δρόμος. Ο δρόμος προορίζεται για να μεταφέρει τους τουρίστες γρήγορα και άμεσα στους τουριστικούς προορισμούς τους αφού περάσουν στην Ελλάδα: στα πολυτελή ξενοδοχεία και στα γκολφ. Αυτά τα τελευταία είναι που δεν μπορούσαν να υλοποιηθούν, παρόλο που είχαν σχεδιαστεί. Λόγω της μαγευτικής φύσης που έχριζε προστασίας. Η Ιόνια Οδός ήταν το παρεμπιπτόντως.

Ας δούμε όμως λίγο αυτό το παρεμπιπτόντως. Το ότι η Ιόνια Οδός έχει σχεδιαστεί ως ένας υπερμεγέθης αυτοκινητόδρομος είναι ενδεικτικό μιας νοοτροπίας που έχει οδηγήσει μέσα σε 200 χρόνια από τη Βιομηχανική Επανάσταση στη διάρρηξη της ενότητας της σχέσης του ανθρώπου με το περιβάλλον. Η Ιόνια Οδός, λένε πολλοί, είναι ένα έργο που περιμέναμε χρόνια να γίνει, ειδικά όσον αφορά το κομμάτι Πάτρας-Κορίνθου όπου σκοτώνονται καθημερινά πολλοί συνάνθρωποί μας. Αυτή η καθημερινή σπατάλη ανθρωπίνων ζωών έχει επιτραπέι συστηματικά από τους υπεύθυνους-ανεύθυνους [όπως λέμε γνωστοί-άγνωστοι!] ώστε να λειτουργήσει ως δόλωμα για την υποστήριξη του σχεδιαζόμενου δρόμου. Ούτε αυτό, όμως, δικαιολογεί τον τεραστίων διαστάσεων αυτοκινητόδρομο που σχεδιάζεται. Ο νέος, σύγχρονος αυτοκινητόδρομος προβλέπει ταχύτητες 120 χλμ. ώρα, ενώ θα έχει τέσσερις λωρίδες κυκλοφορίας ανά κατεύθυνση από τον κόμβο της Τρίπολης μέχρι το Κιάτο, πέντε λωρίδες κυκλοφορίας ανά κατεύθυνση από την Πάτρα μέχρι τα διόδια του Ρίου και τρεις λωρίδες κυκλοφορίας στο υπόλοιπο τμήμα του. Τα διόδια θα είναι κλιμακωτά, με κόστος ανά χιλιόμετρο 0,04 ευρώ. Θα κατασκευαστούν 35 γέφυρες άνω των 20 μ. μήκους 2.200 μ., σήραγγες συνολικού μήκους 820 μ., 10 νέοι ανισόπεδοι κόμβοι, πλήρες ηλεκτρονικό σύστημα σε όλο το μήκος του αυτοκινητόδρομου για ενημέρωση οδηγών και ανάπτυξη 10 αμφίπλευρων Σταθμών Εξυπηρέτησης Αυτοκινητιστών.

Ο υπουργός Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. κ. Σουφλιάς δήλωσε τη μέρα υπογραφής της σύμβασης (24 Ιουλίου 2007) ότι είναι μια από τις σημαντικότερες μέρες για την πολιτική ηγεσία του υπουργείου [αυτό σημαίνει να έχεις φιλοδοξίες ως πολιτικός]. Κι επεσήμανε: «Σύμφωνα με τους ειδικούς, ο δρόμος αυτός θα εξυπηρετεί άνετα, με πλήρη ασφάλεια, υπερτριπλάσια κίνηση από τη σημερινή και θα επιτρέπει σε όλα τα σημεία του την ανάπτυξη ταχύτητας 120 χλμ. την ώρα. Παράλληλα με την κατασκευή του νέου αυτοκινητόδρομου η Πάτρα θα αναδειχθεί σε κέντρο συνδυασμένων μεταφορών, αφού αυτή την περίοδο βρίσκεται σε εξέλιξη η αναβάθμιση της σιδηροδρομικής γραμμής, του πολιτικού τμήματος του αεροδρομίου του Αράξου αλλά και προχωρούν οι εργασίες κατασκευής του νέου λιμένα της Πάτρας. Με το έργο αυτό, που είναι τεράστιο από τεχνικής πλευράς και το μεγαλύτερο από πλευράς προϋπολογισμού που γίνεται με σύμβαση παραχώρησης, σε συνδυασμό με την

Ιόνια οδό που επίσης ξεκίνησε, η δυτική Ελλάδα θα αποκτήσει την αναπτυξιακή δυναμική, που τόσο έχει στερηθεί τα τελευταία χρόνια...».

Να είμαστε κι εμείς ευτυχείς μαζί με την πολιτική ηγεσία του τόπου μας. Επιτέλους, η δυτική Πελοπόννησος *θα αποκτήσει την αναπτυξιακή δυναμική που τόσο έχει στερηθεί...* Είναι και οικολογικό το πλάνο: το γρασίδι είναι πράσινο! Θα πηγαίνουμε και πιο γρήγορα! Απ' το άθλιο μπετόν της πόλης στο εκλεπτυσμένο μπετόν των Π.Ο.Τ.Α. Ταχύτητα. Πάνω απ' όλα.

Ακούω τελευταίως ακόμη και οικολογικά ευαίσθητους ανθρώπους να λένε ότι χρειάζεται ο δρόμος για μεγαλύτερη ασφάλεια και ταχύτητα, και απορώ. Όχι για κανέναν άλλο λόγο αλλά επειδή, ακόμη και στην προσπάθειά τους να σεβαστούν το περιβάλλον, αδυνατούν να συνειδητοποιήσουν ότι πρέπει να αποτινάξουμε μια ολόκληρη νοοτροπία στην οποία γαλουχηθήκαμε. Η μανία της ταχύτητας, του εμπορεύματος που θα φτάσει γρήγορα στον προορισμό του και θα φέρει κέρδη, ανάπτυξη, τεχνολογία... Αυτά έφεραν τον πλανήτη στα όριά του. Και, δεν λέω! Μέχρι πριν λίγες δεκαετίες δεν το ξέραμε, δεν το συνειδητοποιούσαμε. Νόμιζε ο κόσμος, και η Δύση ειδικότερα, πως βαδίζει στον δρόμο της προόδου. Εμείς όμως που το μάθαμε πια...

«Βιώσιμη ανάπτυξη», μου λέει ο Γιάννης σε μια τέτοια κουβέντα. Εξοργίστηκα – ακριβώς επειδή πρόκειται για έναν ευαίσθητο άνθρωπο. «Δεν καταλαβαίνεις», του λέω, «ότι καμία ανάπτυξη δεν μπορεί πια να συμβαδίσει με την καταστροφή που έχει επέλθει; Η πολυτέλεια της βιώσιμης ανάπτυξης θα άρμοζε ίσως στη δεκαετία του '60, ως πρόληψη. Τώρα δεν βρισκόμαστε στο στάδιο της πρόληψης. Έχουμε έναν βαριά ασθενή. Χρειάζεται εντατική θεραπεία, χειρουργείο. Χημειοθεραπείες ίσως. Και ζήτημα είναι αν θα ζήσει! Θα μπορούσε φυσικά να μη μας νοιάζει, ή να μη φέρουμε ευθύνη. Όμως η ευθύνη είναι δική μας. Αφού εμείς αρρωστήσαμε τον ασθενή. Καμία ανάπτυξη! Αυτή είναι, δυστυχώς, η μόνη λύση. Βιώσιμη και ανάπτυξη είναι σχήμα οξύμωρο πλέον! Πρέπει να απαγορευτεί το χτίσιμο κατοικιών με μπετόν και γυαλί, να σταματήσει η αγοραπωλησία αυτοκινήτων, να υποχρεωθούν όλοι να φυτέψουν τις ταράτσες τους... Κι εγώ θέλω ωραίο και καινούργιο αμάξι. Αλλά αν συνεχίσουμε έτσι δεν θα το χαρούμε. Θα πεθάνουμε νωρίς. Ή θα το χρησιμοποιείς», πρόσθεσα απευθυνόμενη στα γονικά του αισθήματα, «για να πηγαίνεις την κόρη σου στο νοσοκομείο για το άσθμα της – και ό,τι άλλο!».

[Παρένθεση: ανάπτυξη και λαϊκισμός

Ένα σχόλιο θα ήθελα να κάνω που σχετίζεται με τα παραπάνω αλλά και με τη χρήση μιας πολύ ταλαιπωρημένης λέξης, η οποία χρησιμοποιείται ευρέως και ενέχει χρήση ιδεολογήματος (δηλαδή, φέρει από μόνη της ένα νόημα που εκρήγνυται σαν πυροτέχνημα και εμποδίζει την ορθολογική χρήση και τον

διάλογο). Η λέξη είναι ο *λαϊκισμός*. Αντί άλλης ανάλυσης, ας δούμε το άρθρο του δημοσιογράφου κ. Αλέξη Παπαχελά στην εφημερίδα *Καθημερινή*, της 16 Απριλίου 2008, όπως αυτή διατυπώθηκε στο άρθρο του με τίτλο «Περιβάλλον και Ανάπτυξη».

Κάποια στιγμή θα πρέπει να αρχίσει και στην Ελλάδα μια συζήτηση για την περίφημη ισορροπία ανάμεσα στην ανάπτυξη και το περιβάλλον. Και αυτό γιατί φοβούμαι πως μέσα σε ένα τοπίο λαϊκισμού και γενικολογίας χάνουμε την «μπάλα». Η προστασία του περιβάλλοντος είναι μια κρίσιμη υπόθεση και αυτή η εφημερίδα έδωσε και θα δίνει μάχες γι' αυτήν. Δεν μπορούμε, όμως, να φτάσουμε και στο άλλο άκρο, στο σημείο που ένας λαϊκίστικος φανατισμός προσλαμβάνει μερικές φορές τη μορφή του οικολογικού «φασισμού». Ασφαλώς –για παράδειγμα– κανείς δεν θέλει στην ευρύτερη γειτονιά του ένα εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Με κάποιο όμως τρόπο θα πρέπει να απαντηθεί το ερώτημα πώς, πού και πότε θα παραχθεί η ενέργεια που απαιτεί ο σπάταλος Έλληνας καταναλωτής για να συνεχίσει να έχει τις ίδιες συνήθειες. Ακούω κατά καιρούς διαφόρους να υποστηρίζουν ότι «όλο το Ελληνικό» πρέπει να γίνει πάρκο. Είναι εξαιρετικό σύνθημα, αλλά όπως όλα τα συνθήματα δεν έχει καμία πρόβλεψη για το ποιος θα το φροντίζει και ποιος θα το πληρώνει. Το ίδιο και με τις παραλίες της Αττικής, όπου κατά καιρούς ηρωικοί δήμαρχοι φτάνουν στα άκρα για να τις διεκδικήσουν. Είμαι πολύ περίεργος να δω, φέτος το καλοκαίρι, την κατάσταση των δημοτικών παραλιών που συχνά θυμίζουν σκουπιδότοπους. Δεν αρκεί να κάνεις απεργία πείνας για μια παραλία, η πραγματική μάχη αρχίζει από την ώρα που ως δήμαρχος έχεις την ευθύνη για τη διαχείρισή της. Μέσα στη λαϊκίστικη παραζάλη μας έχουμε φτάσει στο σημείο να θεωρούμε πως η τουριστική ανάπτυξη, ακόμη και αυτή που γίνεται με σχέδιο και απευθύνεται στον τουρισμό υψηλού επιπέδου, βλάπτει το περιβάλλον. Δεν μας πείραζαν όλα αυτά τα χρόνια τα αλουμίνια, τα αυθαίρετα δωματιάκια for rent, αλλά μας ενοχλούν οι λιγοςτές επενδύσεις που μπορούν να ωθήσουν αναπτυξιακά την Ελλάδα. Και είναι ενδιαφέρον να ψάξει κανείς να δει πως πίσω από τα παχιά λόγια της οικολογικής ευαισθησίας κρύβονται πολλές φορές ένας «προοδευτικός» μικροεργολάβος που δεν πήρε ένα έργο σε μια κατασκευή ή κάποια άλλα τοπικά μικροσυμφέροντα. Η προστασία του περιβάλλοντος είναι η πιο σημαντική υπόθεση της γενιάς μας. Το μοντέλο του «σοβιετικού οικολογικού παραδείσου» που θέλουν μερικοί δεν μπορεί να είναι βιώσιμο στην εποχή μας. Γι' αυτό είναι επείγον να ξεκινήσει μια συζήτηση για το πώς μπορούμε να ωριμάσουμε ως χώρα συνδυάζοντας την ανάπτυξη με την οικολογική ευαισθησία μακριά από υπερβολές και κιτρινισμούς.

Ενδιαφέρον το άρθρο. Ειδικά μετά από όσα στοιχεία είδαμε ως τώρα σχετικά με τις «νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες» και την πραγματική έννοια της ανάπτυξης στη χώρα μας. Και επειδή έχει δίκιο ο κ. Παπαχελάς, η συζήτηση πρέπει να ξεκινήσει, έχω παραθέσει σε αυτό το βιβλίο τόσο τα στοιχεία, όσο και τις απόψεις μου. Για να συζητήσουμε και όσοι διαφωνούμε.

Κατ' αρχάς, όμως, πρέπει να αποσαφηνιστεί η έννοια του λαϊκισμού. Η σχετική βιβλιογραφία επί του θέματος είναι πλούσια και οι προταθέντες ορισμοί εξίσου πολλοί. Εν συντομία, και λαμβάνοντας υπ' όψιν την πρακτική διάσταση του ζητήματος, θα μπορούσαμε να πούμε ότι,

λαϊκισμός είναι η επίκληση του δημόσιου συμφέροντος προς ίδιο όφελος καθώς και η διέγερση των συναισθηματικών αντανακλαστικών του λαού προς αποφυγή ανταλλαγής ορθολογικών επιχειρημάτων (διαλόγου). Με σκοπό πάντα το ίδιον όφελος³².

Εδώ χρειάζεται μια ακόμη αποσαφήνιση. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ίδια η επίκληση του λαϊκισμού είναι λαϊκισμός! Θα εξηγήσω αμέσως τι εννοώ. Όπως είναι γνωστό, παρόλο που δεν είναι σαφές στον καθέναν τι σημαίνει λαϊκισμός, εντούτοις όλοι αναγνωρίζουν στην έννοια αυτή κάτι αρνητικό. Το σημαίνον της έννοιας, ο συμβολισμός της, είναι αρνητικό. Συνεπώς, ο χαρακτηρισμός μιας άποψης (ενός ανθρώπου, κ.λπ.) ως λαϊκιστικής μπορεί να είναι ο ίδιος κατ' αρχήν λαϊκιστικός στον βαθμό που χρησιμοποιεί ως βασική του επιχειρηματολογία τον χαρακτηρισμό αυτόν! Δηλαδή, επειδή η συνειρμική προδιάθεση όλων απέναντι στον λαϊκισμό είναι αρνητική, η χρήση του όρου μπορεί να γίνει αντί άλλου επιχειρήματος. Εγείροντας, έτσι, τη συναισθηματική εναντίωση στην άποψη/άτομο και όχι την ορθολογική. Δρώντας δηλαδή λαϊκιστικά!

Στο ατόπημα αυτό έχει πέσει ο εν λόγω αρθρογράφος παρά τις καλές, ενδεχομένως, προθέσεις, καθώς η επιχειρηματολογία του που θα στήριζε τον χαρακτηρισμό είναι και ελλιπέστατη και ανακριβής. Συγκεκριμένα:

- Το αίτημα «να γίνει πάρκο το Ελληνικό» δεν είναι λαϊκιστικό. Είναι λαϊκό. Είναι κάτι που ζητά και διεκδικεί ο λαός, στο όνομά του και για δικό

32. Μια ενδιαφέρουσα ανάλυση του λαϊκισμού κάνει ο συγγραφέας Νίκος Δήμου στο ιστολόγιό του, όπου τον περιγράφει ως «εσκεμμένη ανειλικρίνεια» που γίνεται μέσω κολακείας και αφορά τον δημόσιο λόγο (ο λαϊκισμός δεν αφορά την ιδιωτική σφαίρα συζήτησης). Δείτε στο http://nikosdimou.blogspot.com/2006/04/blog-post_29.html. Συνώνυμα της λέξης αναφέρονται η δημαγωγία και η δημεγερσία. Ο λαϊκισμός χρησιμοποιείται εξ ορισμού στην προπαγάνδα.

του όφελος. Συνεπώς, δεν εμπίπτει στον ορισμό του λαϊκισμού. Ας μην ξεχνάμε ότι λαϊκισμός είναι η επίκληση του λαού ως ψευδοεπιχείρημα, και όχι το αίτημα που έχει πράγματι ο ίδιος ο λαός – είτε αυτό το αίτημα είναι «θετικό» είτε είναι «αρνητικό».

- Το αίτημα «να γίνει πάρκο το Ελληνικό» δεν πρωτοεμφανίστηκε ως λαϊκό αίτημα, αλλά ως υπόσχεση των ελληνικών κυβερνήσεων όταν αποφασίστηκε η μεταφορά των εγκαταστάσεων του αεροδρομίου σε άλλο χώρο. Επειδή η υπόσχεση αυτή αθετήθηκε (καθώς ήταν λαϊκιστική), τώρα έχει γίνει αίτημα οργανώσεων λαϊκής βάσης. Μάλιστα τότε, όταν οι κυβερνήσεις το έθεταν ως υπόσχεση, δεν σχολιάστηκε ως λαϊκιστική υπόσχεση αλλά ως θετικό βήμα για την αναβάθμιση της περιοχής. Τώρα γιατί ο κ. Παπαχελάς χαρακτηρίζει την απαίτηση υλοποίησης της υπόσχεσης λαϊκιστική;

- «Είναι εξαιρετικό σύνθημα, αλλά όπως όλα τα συνθήματα δεν έχει καμία πρόβλεψη για το ποιος θα το φροντίζει και ποιος θα το πληρώνει», γράφει ο κ. Παπαχελάς. Ο αρθρογράφος φαίνεται να αγνοεί ότι τα συνθήματα δεν προβλέπουν το αυτονόητο, αλλά το διεκδικούν. Συγκεκριμένα, η πρόβλεψη για το ποιος μεριμνά για τα ζητήματα αυτά υπάρχει στο Σύνταγμα, και αφορά την ύπαρξη της ίδιας της Πολιτείας. Διαφορετικά, ας συζητήσουμε την πιθανότητα κατάργησης του κράτους, αν θεωρούμε πως δεν έχει καμία αρμοδιότητα και ευθύνη απέναντι στους πολίτες!

- «Το ίδιο και με τις παραλίες της Αττικής... Είμαι πολύ περίεργος να δω, φέτος το καλοκαίρι, την κατάσταση των δημοτικών παραλιών που συχνά θυμίζουν σκουπιδότοπους». Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος δεν μπορεί να αποτελεί επιχείρημα για την ολική εξόντωσή του. Αυτός είναι άλλωστε και ο σχεδιασμός: η υποβάθμιση, για να χρησιμοποιηθεί ως επιχείρημα για την πώληση σε ιδιώτες που θα το εκμεταλλευτούν εμπορικά. Ο ίδιος αυτός ο σχεδιασμός δεν μπορεί να αποτελεί σοβαρή επιχειρηματολογία για την ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση των δημόσιων χώρων. Με την ίδια λογική, το γεγονός ότι πολλά «μικροσυμφέροντα» συχνά εκμεταλλεύονται τις οικολογικές ευαισθησίες δεν μπορεί να αποτελεί επιχείρημα απαξίωσης των ευαισθησιών αυτών.

- Αυτό που ο κ. Παπαχελάς ονομάζει «λαϊκιστική παραζάλη» προβλέπεται και θεμελιώνεται στο ίδιο το Σύνταγμα της Ελλάδας (στο άρθρο 24, μεταξύ άλλων). Είναι το Σύνταγμα λαϊκιστικό;

- Όσον αφορά την ανάπτυξη που θα φέρει στην Ελλάδα ο «τουρισμός υψηλού επιπέδου», ολόκληρο το παρόν κεφάλαιο έχει ήδη απαντήσει. Και δεν κατανοώ γιατί ο αρθρογράφος στηλιτεύει τα «μικροσυμφέροντα» (ορθώς) αφήνοντας απ' έξω τα... μεγαλοσυμφέροντα.

- Τελευταίο άφησα το πιο σημαντικό: το ερώτημα που θέτει εξαρχής ο κ. Παπαχελάς και, ως τέτοιο, καθορίζει όλη την ανάλυση. Λέει λοιπόν, «με

κάποιο όμως τρόπο θα πρέπει να απαντηθεί το ερώτημα πώς, πού και πότε θα παραχθεί η ενέργεια που απαιτεί ο σπάταλος Έλληνας καταναλωτής για να συνεχίσει να έχει τις ίδιες συνήθειες». Είναι γνωστό ότι ανάλογα με την ερώτηση που κάνεις, θα λάβεις και την απάντηση. Εφόσον λοιπόν ο Έλληνας είναι σπάταλος, όπως σωστά το θέτει, το ζήτημα ποιο είναι; Με ποιον τρόπο θα συνεχίσει να είναι σπάταλος; «Με ποιον τρόπο θα συνεχίσει να έχει τις ίδιες συνήθειες»; Αν είναι αυτό το ζήτημα, τότε να κόψουμε όλα τα δάση και να φτιάξουμε εργοστάσια της Δ.Ε.Η.! Το ερώτημα τίθεται, όμως, σε λάθος βάση. Μια συνειδητοποιημένη οικολογική τοποθέτηση πρέπει κατ' αρχήν να έχει ως επιδίωξή της την αλλαγή των συνηθειών του «σπάταλου Έλληνα» και όχι την ικανοποίησή του· το αντίθετο είναι λαϊκίστικο! Πρέπει να θέτει τη συνολική προστασία του περιβάλλοντος πάνω από τις συνήθειες ενός τύπου ανθρώπου, του Δυτικού, που έχουν οδηγήσει το περιβάλλον στα όριά του. Το ζήτημα, θα έλεγα σε απάντηση του παραπάνω άρθρου, δεν είναι η συνέχιση μιας ανάπτυξης που μεριμνούσε για την εξυπηρέτηση ενός υλιστικού και επιζήμιου για τον κύκλο της φύσης και της ζωής πολιτισμού, αλλά η συνολική αναθεώρηση του μοντέλου. Η ανάπτυξη που προτείνεται δεν εξυπηρετεί πια, δυστυχώς, την υγεία μας και τη φύση μας. Δεν εξυπηρετεί καν την κοινωνική μας συνύπαρξη. Κι αυτό επειδή το μοντέλο της κυριαρχίας στη φύση έχει φέρει και την κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στον άνθρωπο. Το μοντέλο της εκμετάλλευσης είναι συνολικό. Και χρειάζεται συνολική αναθεώρηση. **Κλείνει η Παρένθεση]**

Και μετά την παρένθεση ας γυρίσουμε στην Ιόνια Οδό. Ανάδοχος του έργου είναι ο όμιλος «ΑΠΙΟΝ ΚΛΕΟΣ» στον οποίο συμμετέχουν οι εταιρείες: VINCI S.A., ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ-ΤΕΒ Α.Ε., ΑΚΤΩΡ Α.Τ.Ε., J&P ABAΞ Α.Ε., HOCHTIEF Projektentwicklung GMBH, ΑΘΗΝΑ Α.Τ.Ε.

- Άκτωρ κατασκευαστική; Από τότε που άρχισα να αναζητώ κομμάτια στο ευρύτερο παζλ, κάποια κομμάτια του παραμένουν υπερβολικά ίδια.

- Η J&P-ABAΞ προσφέρθηκε μετά τις πυρκαγιές να αναλάβει τη δωρεάν κατασκευή αντιπλημμυρικών έργων. Επίσης ανάμεσα στις εταιρείες που πρωτοστατούν στις αναθέσεις δημοσίων έργων. [Παρομοίως, ο Κωνσταντακόπουλος πρόσφερε 6 εκατομμύρια ευρώ βοήθεια για τους πυρόπληκτους. Εντυπωσιακό. Βέβαια, είχε πάρει 150 εκατομμύρια ως επιδότηση για την επένδυση που θα καταστρέψει τη νοτιοδυτική Πελοπόννησο που δεν κήκε.]

- Μα και η Vinci είναι πανταχού παρούσα στις σημαντικότερες εργολαβίες των τελευταίων ετών: γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου, Ολυμπιακό Μετρό (μαζί με τη Siemens, τον Άκτωρα, και άλλες), κ.λπ.

Τι φιλευσπλαχνία! Να σε κερνάμε με τα λεφτά σου. Και να πλασάρονται

ως ευεργέτες και ευαίσθητοι με τα ψίχουλα από αυτά που σου παίρνουν – με κάθε νόμιμο τρόπο³³!

* * *

Ποια είναι η αναπτυξιακή δυναμική που έχει στερηθεί, σύμφωνα με τις πανηγυρικές εξαγγελίες του κ. Σουφλιά, η δυτική Πελοπόννησος, άραγε; Αν δούμε δυο κοντινά μας παραδείγματα που έχουν, λίγο ως πολύ, ακολουθήσει το μοντέλο αυτό, ίσως καταλάβουμε. Ας δούμε, εν συντομία την Κρήτη, που ήθελε ο... επίτιμος να αναπτυχθεί ήδη απ' τη δεκαετία του '60, και τη γείτονά μας Ισπανία.

Στην Κρήτη, λοιπόν, παρατηρούνται τα εξής. Το βόρειο κομμάτι της είναι αυτό που έχει αναπτυχθεί σε υπερβολικό βαθμό, ενώ το νότιο, και πιο άγριο, παραμένει σχετικώς ήπια αναπτυγμένο. Από τους τέσσερις νομούς της Κρήτης, τα Χανιά (η γενέτειρα του κ. Μητσοτάκη) είναι τα περισσότερο αναπτυγμένα. Ακολουθεί το Ρέθυμνο, το Ηράκλειο, και λιγότερο ο Αγ. Νικόλαος. Κοιτάζοντας το βόρειο τμήμα του νησιού, αυτό που παρατηρεί κανείς είναι ότι όλη (σχεδόν) η βόρεια ακτογραμμή της Κρήτης είναι τσιμεντοποιημένη και... επενδυμένη! Επενδυμένη σημαίνει πως κάποιοι έχουν επενδύσει τα χρήματά τους εκεί: συνεπώς, προσδοκούν και το ανάλογο κέρδος. Από ενοικιαζόμενα δωμάτια, ξενοδοχειακές μονάδες, μπαράκια στην παραλία και ομπρέλες στην άμμο, μέχρι μεγάλα νυχτερινά κέντρα. Η... ανάπτυξη φτάνει και μέσ' στη θάλασσα, με διάφορες επί πληρωμή δραστηριότητες, κυρίως μηχανοκίνητες – δηλαδή που αφήνουν ρυπογόνα αέρια στην ατμόσφαιρα και αρκετό λάδι μηχανής στην επιφάνεια του νερού. Ειδικά στο Ρέθυμνο, τα ξενοδοχεία που εκτείνονται από τη μια άκρη της πόλης του Ρεθύμνου ως την άλλη δεν παρουσιάζουν καμία τοπική ομορφιά και ρυμοτομία: πρόκειται για πολυκατοικίες που στέκουν μπροστά στην παραλία όπου –τι σύμπτωση– ωτοκεί η καρέτα-καρέτα!

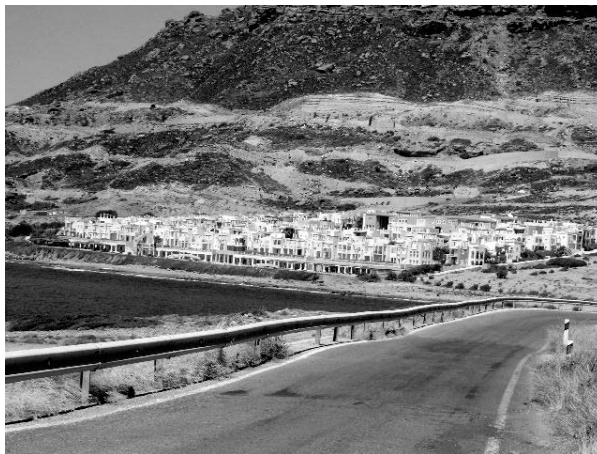
Τώρα θα μου πείτε, και αυτή η παλιοχελώνα πάει στα καλύτερα μέρη!

Βέβαια, πρέπει να βλέπουμε όλες τις όψεις ενός νομίσματος. Μια όψη του είναι, για παράδειγμα, ότι οι ντόπιοι (γενικώς) συχνά δεν εκτιμούν την

33. Μπορεί κανείς να δει και τον Ιο της *Ελευθεροτυπίας* της 16/9/2007 που έχει ρεπορτάζ με τίτλο «Προσφορές με το αζημίωτο για τους πυρόπληκτους, Η φιλάνθρωπη απειλή» σχετικά με τους δωρητές για τους πυρόπληκτους (<http://www.iospress.gr/ios2007/ios20070916.htm>).

ομορφιά του τόπου τους και, ενώ γκρινιάζουν συνεχώς για την άλωση του τουρισμού και το χάσιμο των παραδόσεων, οι ίδιοι επιλέγουν να μένουν στις σύγχρονες πολυκατοικίες και να... πηγαίνουν για τσιγάρα με το αυτοκίνητο. Το χειμώνα στην παλιά πόλη των Χανίων –ένα κομψοτέχνημα, η πιο όμορφη πόλη της Ελλάδας, όπως πιστεύω– είναι άδεια και εγκαταλελειμμένη: τα φώτα στο πλακόστρωτο της παραλίας είναι μισόσβηστα, τα μαγαζιά κλειστά, ενώ επιτρέπεται και η διέλευση των αυτοκινήτων, που διακόπτεται το καλοκαίρι «για τους τουρίστες». Οι ντόπιοι κάνουν τις βόλτες τους στις μοντέρνες καφετέριες του Μον-Καπί, όπου σχολιάζουν αραχτοί την κρητική λεβεντιά που χάνεται – για τους άλλους πάντα, εννοείται. Στο μεταξύ, σε διάφορα σημεία χτίζονται πολιτείες προς πώληση στους βορειο-Ευρωπαίους, που ευχαρίστως αγοράζουν μια εξοχική, ή και μόνιμη, κατοικία στον πανέμορφο αυτό τόπο που ξέρουν να τον εκτιμούν καλύτερα από τους κατοίκους του.

Η παρακάτω φωτογραφία είναι από τη **Σητεία**. Αυτό που βλέπουμε είναι μια τουριστική πόλη, φτιαγμένη από την αρχή και αποκλειστικά για τους τουρίστες. Φυσικά, παρέχει τα πάντα και, εκτός του ότι είναι αποκρουστικά τετράγωνα και ομοιόμορφη, είναι προφανές ότι απομονώνει τους ξένους από τη γνωριμία τους με τον τόπο και τους ντόπιους. Απομονώνει και τα λεφτά τους που, φυσικά, δεν θα διοχετευτούν ποτέ στην κρητική κοινωνία. Τη φωτογραφία αυτή την τράβηξα το 2006, όταν βρισκόμουν εκεί για διακοπές, εντυπωσιασμένη από την ασχήμια της. Και να που μου χρειάστηκε.

φωτογραφία 10 (βλ. παράρτημα)

Και, για να μην ξεχνιόμαστε, ας δούμε τι γίνεται με το γκολφ στη βόρεια Κρήτη. Εγκαινιάστηκε το Crete Golf Club το 2003 στη Χερσόνησο από τον τότε υπουργό Οικονομίας Ν. Χριστοδουλάκη που επεσήμανε τα πολλά γραφειοκρατικά προβλήματα που συνάντησε το έργο προβλήματα που εμποδίζουν την ανάπτυξη και τις επενδύσεις στη χώρα μας (όπως δήλωσε). Παραθέτω σχόλια δημοσιογράφου απ' το ρεπορτάζ του για το θέμα. «Το “Crete Golf Club” εκτιμάται ότι μπορεί να αποτελέσει τον “πιλότο” για τη δημιουργία μιας σειράς ειδικών υποδομών, απαραίτητων για τον εμπλουτισμό του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, την προσέλκυση πελατείας υψηλού εισοδηματικού επιπέδου και –κυρίως– την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Το νέο γήπεδο γκολφ θα λειτουργήσει ως καταλύτης για τη ριζική αναβάθμιση των τουριστικών υποδομών (ξενοδοχεία, κέντρα θαλασσοθεραπείας, μαρίνες, θεματικά πάρκα)... Το “Crete Golf Club” (συνολικό ύψος επένδυσης 14,7 εκ. ευρώ) αποτελεί τον προπομπό επιπλέον γηπέδων τα οποία σχεδιάζεται να δημιουργηθούν στη βόρεια και ανατολική πλευρά της Κρήτης με στόχο το νησί να μετεξελιχθεί σε δημοφιλή τουριστικό προορισμό για γκολφ. Στην κατεύθυνση αυτή θα βοηθήσει η δημιουργία του νέου αεροδρομίου στο Καστέλι το οποίο θα μειώσει στο μισό το χρόνο που απαιτείται για να φθάσει κανείς από το αεροδρόμιο στη Χερσόνησο»³⁴.

Ας δούμε άλλη μια πληροφορία πριν αφήσουμε την Κρήτη. Έλαβα πρόσφατα ενημερωτικό δελτίο του Παγκρήτιου Συλλόγου Οικολογικών Οργανώσεων «Οικοκρήτη», με θέμα το πολύπλευρο σκάνδαλο της μεγάλης τουριστικής επένδυσης στον **Κάβο Σίδερο, της Μονής Τοπλού**. Δεκάδες πολίτες, κυρίως από τους δήμους της ανατολικής Κρήτης (Ιτάνου, Σητείας, κ.λπ.), και σύσσωμες οι περιβαλλοντικές οργανώσεις της νήσου έχουν προσφύγει στο

34. Του Π. Υφαντή, *Ελευθεροτυπία*, ένθετο Οικονομία, 26/10/2003. Στο δημοσίευμα αναφέρεται επίσης ότι, το έργο κατασκευάστηκε από την ΕΡΓΟΚΑΤ Α.Ε., ο σχεδιασμός του έγινε από ομάδα αρχιτεκτόνων της βρετανικής εταιρείας PGA Golf Management (η οποία «έχει σχεδιάσει και επιβλέψει την κατασκευή περισσότερων από 200 γήπεδα γκολφ σε ολόκληρο τον κόσμο»), και στη μετοχική σύνθεση της εταιρείας Κρητικά Γκολφ Α.Ε., στα οποία «μετέχουν 37 τουριστικές επιχειρήσεις της Κρήτης, μεταξύ των οποίων μερικά από τα γνωστότερα ονόματα του ελληνικού τουρισμού: Ο Μ. Βρανάς (Robinson Club της TUI), ο Α. Μεταξάς (πρόεδρος των Maris Hotels), ο Κ. Μαντωνανάκης (ελέγχει τον ξενοδοχειακό όμιλο Helios Hotels στον οποίο ανήκουν μεταξύ άλλων τα ξενοδοχεία Elounda Beach και Elounda Bay Palace), ο Ζ. Δοξαστάκης και οι Μ. Τζιράκης, Γ. Σμπώκος, Στ. Λεονταράκης, Ν. Στεφανάκης, Ευθ. Μουντράκης, Θ. Βασιλάκης (Hertz, Aegean Airlines), και Ν. Φουντουλάκης».

ΣτΕ ζητώντας: την ακύρωση της Κ.Υ.Α. με την οποία εγκρίθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι του έργου Κάβο Σίδηρο σε έκταση 26.000 περίπου στρεμμάτων του ιδρύματος Παναγία η Ακρωτηριανή, στην περιοχή Κάβο Σίδηρο του Δήμου Ιτάνου (νομού Λασιθίου), με φορέα υλοποίησης την αγγλέζικη εταιρεία Loyaward Ltd. Το έργο αυτό που χαρακτηρίστηκε ως η μεγαλύτερη τουριστική επένδυση στα Βαλκάνια, στην πραγματικότητα αποτελεί ένα εξαιρετικά μεγάλο σκάνδαλο από νομικής, οικονομικής, αναπτυξιακής και περιβαλλοντικής άποψης.

Για περισσότερα στοιχεία μπορεί κανείς να ενημερωθεί από τον δικτυακό τόπο του δικτύου Οικοκρήτη (www.ecocrete.gr). Επιγραμματικά να αναφέρω ότι στην επένδυση αυτή σχεδιάζονται ξενοδοχεία δυναμικότητας 7.000 κλινών, τρία γήπεδα γκολφ, συνεδριακό κέντρο, εστιατόρια, αναψυκτήρια, εμπορικά καταστήματα, δρόμοι και ότι αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης επένδυσης στην περιοχή του Δήμου Ιτάνου που ξεπερνά συνολικά τα 30.000 στρέμματα. Και όλα αυτά σε έναν δήμο με πληθυσμό 2.514 κατοίκων που απασχολούνται σε ήπιες γεωργικές και τουριστικές δραστηριότητες. Όπως αναφέρει το περιβαλλοντικό αυτό δίκτυο, οι απαιτήσεις τέτοιων επενδύσεων σε νερό ξεπερνούν κατά πολύ τη φέρουσα ικανότητα μιας από τις πλέον ημιξηρικές περιοχές της Ελλάδας που θεωρείται ως πολύ υψηλού κινδύνου για ερημοποίηση³⁵, βάσει της ελληνικής νομοθεσίας. Δηλαδή, λόγω της έντονης λειψυδρίας, η περιοχή κινδυνεύει σύντομα να περάσει σε υποτροπικό κλίμα. Επίσης, η έκταση στην οποία σχεδιάζεται η επένδυση βρίσκεται μέσα σε περιοχή Natura 2000 – για άλλη μια φορά. Το γεγονός αυτό επιβάλλει από μόνο του την υποχρέωση να υποβληθεί Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, πράγμα που ουδέποτε έγινε. Η σχεδιαζόμενη επένδυση, φέρεται ως παράνομη διότι έρχεται σε ευθεία αντίθεση με τους σκοπούς του κοινωφελούς ιδρύματος Παναγία Ακρωτηριανή, στους οποίους δεν συμπεριλαμβάνεται οποιαδήποτε μορφή τουριστικής ή οικιστικής ανάπτυξης αλλά αντίθετα ήπιες δράσεις πολιτιστικού, εκπαιδευτικού και επιστημονικού τύπου κατά τρόπο ευεργετικό για τους κατοίκους της περιοχής.

Μήπως θυμίζει κάτι όλο αυτό;

35. Ερημοποίηση: μια διαδικασία που, μέσω της φυσικής ξήρανσης του τοπίου, σηματοδοτεί μεγάλες και δυσμενείς αλλαγές στη σχέση των κοινωνικών δρώντων με το περιβάλλον. Για την ερημοποίηση εκδόθηκε πρόσφατα ο συλλογικός τόμος που επιμελήθηκαν οι Μπεόπουλος Ν. και Παπαδόπουλος Α. (και το Ε.Κ.Κ.Ε.), *Ερημοποίηση: ανθρώπινη απουσία και στείροτητα των τόπων*, Gutenberg, 2008.

Για την **Ισπανία** απλώς θα αναφέρω ότι, επισήμως πλέον, θεωρείται πως το μοντέλο ανάπτυξης που έχει εφαρμόσει εδώ και 15 χρόνια έχει οδηγηθεί όχι απλά σε οικονομική αποτυχία αλλά, κυρίως, σε γενικότερη περιβαλλοντική υποβάθμιση. Σε τέτοιο βαθμό που ο ίδιος ο υπουργός Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. κ. Σουφλιάς προτρέπει δημοσίως να προσέξουμε ώστε να «μην γίνουμε Ισπανία». Τώρα, γιατί προτρέπει άλλους ενώ αυτός είναι ο κατ' αρχήν αρμόδιος, το παραπέμπουμε στις... ελληνικές καλένδες! Το μοντέλο ανάπτυξης της Ισπανίας αναφέρεται πλέον ως φιάσκο καθώς το τιμέντο και οι ογκώδεις εγκαταστάσεις που χτίστηκαν στις ισπανικές ακτές έχουν πλέον εγκαταλειφθεί και από τους τουρίστες. Οι παραλίες έχουν γεμίσει με αυθαίρετα, αφού χτίστηκαν μέσα από σκανδαλώδεις επιλογές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ενώ η επιδεικτική αδιαφορία για το περιβάλλον έχει οδηγήσει στην υποβάθμιση της περιοχής. Τώρα ο πρωθυπουργός κ. Θαπατέρο ανακοινώνει το γκρέμισμα των παράνομων κτισμάτων, των ογκωδών ξενοδοχείων κ.λπ. και εξαγγείλει ένα μεγάλο πρόγραμμα αποκατάστασης των ακτών και προστασίας του περιβάλλοντος. Βέβαια, για το γκολφ ούτε λόγος.

Σαφώς και κάτι μας θυμίζουν όλα αυτά. Μας γνωστοποιούν όμως ότι η χώρα μας βρίσκεται περίπου 15 χρόνια πίσω από την Ισπανία. Μια Ισπανία που, αν και μπήκε στην Ε.Ε. αργότερα από την Ελλάδα και με έντονα αναπτυξιακά προβλήματα, έχει αφήσει τη χώρα μας μόνη εκπρόσωπο πλέον της τριτοκοσμικότητας στην ευρωπαϊκή Μεσόγειο!

Σκέψου, λέει τα ζώα να μιλούσαν. Τι να λένε άραγε για μας;
Εξαρτάται φυσικά από το είδος του ζώου.

Είναι, λέει, δύο καρέτα-καρέτα. Όχι τέσσερις χελώνες δύο είναι – το όνομά της εις διπλούν υποδηλώνει ότι είναι προστατευόμενο είδος. Πηγαίνουν προς τον κόλπο του Λαγανά. Πλησιάζει η εποχή της ωτοκίας. Που συμπίπτει με την εποχή της τουριστικής ακμής. Πηγαίνουν μαζί, για παρέα, και κουβεντιάζουν στον βυθό για να περάσει η ώρα καθώς πλέον απαλά προς τον προορισμό τους.

- Πω, πω! Τι έκανες εκεί; Πήγες για τατουάζ στου Ξιφία; ρωτάει η πρώτη.
- Καλά, βαλτή είσαι κι εσύ; νευριάζει η άλλη. Πού τέτοια τύχη. Με χτύπησε ένα σκάφος με τη μηχανή του. Προσπάθησα να το αποφύγω αλλά δεν τα κατάφερα. Είμαι και έγκυος βλέπεις! λέει και η φωνή της σπάει σε... μπουρμπουλήθρες!
- Αχ, τι χαζή που είμαι! Με συγκωρείς. Είσαι καλά τώρα, ελπίζω.

- Καλά είμαι. Αλλά ανυπομονώ να φτάσουμε για να ξεκουραστώ κι εγώ λιγάκι. Και να δούμε πού θα γεννήσουμε φέτος. Κάθε χρόνο έχει και περισσότερο κόσμο. Πού θα πάει αυτή η ιστορία;
 - Πράγματι, κάθε πέρσι και καλύτερα...
 - Και είμαστε και τόσο μόνες στον κόσμο αυτόν. Διάβαζα και μια μελέτη του Πανεπιστημίου της Ποσειδωνίας, τις προάλλες. Το είδος μας, λέει, μαστίζεται από πρωτοφανή υπογεννητικότητα.
 - Θυμάσαι παλιά που πηγαίναμε στον Κόλπο του Ναβαρίνου και παίζαμε με τους χαμαιλέοντες;
 - Πω, πω! Πού το θυμήθηκες τώρα; Ωραίες εποχές.
Καθώς συνεχίζουν το κολύμπι τους οι χελώνες μας, βλέπουν από μακριά μια άλλη θαλάσσια χελώνα να πετά προς το μέρος τους [σ.σ. τα μπροστινά πόδια της μοιάζουν με φτερά, και η κίνησή της είναι πραγματικά σαν να πετάει μέσ' στο νερό. Θα μπορούσαν να τη λένε και... ιπτάμενη χελώνα!].
 - Α! Είναι η καρέτα που είχα γνωρίσει πέρυσι στον Λαγανά. Πολύ καλή και έξυπνη χελώνα. Έχει βγάλει και το πανεπιστήμιο!
Καθώς τις πλησιάζει η χελώνα, βλέπουν ότι το ύφος της είναι ανήσυχο.
 - Πού πας προς τα ανοικτά καλή μου; της λένε φωναχτά. Δεν θα έρθεις στον Λαγανά να γεννήσουμε;
 - Κάντε μεταβολή, το καλό που σας θέλω, και πάμε να φύγουμε γρήγορα από δω. Οι άνθρωποι έσπασαν τη συμφωνία που είχαν κάνει με το Συμβούλιο των Θαλασσών και έχουν κυριαρχήσει σε όλη την παραλία. Έχουν γεμίσει με φώτα όλη την ακτογραμμή, και τα μικρά μας δεν θα μπορούν να βρουν τον δρόμο προς τη θάλασσα για να έρθουν κοντά μας! Λέει η χελώνα και τα μάτια της στεγνώνουν από οργή λες και το έχει ζήσει το έργο.
 - Κι εκείνος ο μικρός όρμος που ήταν πάντα τόσο ήσυχος;
 - Πέρασα και από κει. Έχουνε φτιάξει ένα beach bar. Μα, σας το είπα. Η Συμφωνία έσπασε. Να! Δείτε! Έχω κρατήσει το απόκομμα μιας είδησης από το καινούργιο θαλασσοδίκτυο, το psaronet.com, που χρηματοδοτείται από το Πανεπιστήμιο της Ποσειδωνίας. Κοιτάξτε τι λέει.
 - Τι, ξέρεις και διαβάζεις τις εφημερίδες των ανθρώπων; θαυμάζει η χτυπημένη χελώνα και της το δίνει πίσω γιατί η ίδια δεν ξέρει... ξένες γλώσσες.
 - Ήμωνα στο συμβούλιο των διαπραγματεύσεων με τους ανθρώπους και αναγκαστικά έμαθα. Να, ακούστε πώς έχει!
- Το απόκομμα της εφημερίδας έλεγε:

Η χελώνα καρέτα-καρέτα απειλείται, καθώς οι υπάλληλοι του θαλάσσιου πάρκου στη Ζάκυνθο σταμάτησαν να εργάζονται επειδή έχουν μείνει απλήρωτοι για μήνες και οι ντόπιοι επιχειρηματίες εκμεταλλεύονται την έλλειψη αστυνόμευσης, υποστηρίζει με άρθρο του το BBC.

Σύμφωνα με το βρετανικό πρακτορείο, η οργάνωση WWF και άλλοι περιβαλλοντιστές κατηγορούν την ελληνική κυβέρνηση ότι δεν προστατεύει τις παραλίες όπου οι χελώνες αποθέτουν τα αυγά τους αυτή την εποχή. Η τουριστική εκμετάλλευση είναι ανεξέλεγκτη και στην περιοχική επικρατεί αναρχία, καταγγέλλει η οργάνωση.

Δύο Βρετανοί που εργάζονταν εθελοντικά για την προστασία της καρέτα-καρέτα υποστηρίζουν μάλιστα ότι ξυλοκοπήθηκαν το περασμένο Σάββατο από ντόπιο επιχειρηματία. Η οργάνωση ανησυχεί τώρα για το τι θα συμβεί τον Αύγουστο, καθώς τα αυγά του απειλούμενου είδους εκκολάπτονται την περίοδο που κορυφώνεται η τουριστική κίνηση³⁶.

- Πάμε στο Ρέθυμνο. Με τόση ακτογραμμή εκεί κάτι θα βρούμε, προτρέπει τώρα η νεοφερμένη.
- Εγώ δεν μπορώ να σας ακολουθήσω μέχρι εκεί. Είμαι πληγωμένη, λέει η πληγωμένη χελώνα και δείχνει το τραύμα της.
- Μήπως να πάμε στην Πύλο; λέει η πρώτη και σκάει ένα γελάκι καθώς σκέπτεται τους φίλους της τους χαμαιλέοντες.
- Ναι, ναι, αναφωνεί και η χτυπημένη για τον ίδιο λόγο.
- Δυστυχώς δεν μπορούμε να πάμε ούτε εκεί!
- Μα, γιατί; διαμαρτύρονται τώρα και οι δύο φίλες μαζί. Αφού εκεί δεν έχει πολύ κόσμο και...
- Διότι εκεί έχουν βάλει μπουλντόζες και χτίζουν. Και στην άμμο, εκεί που θα αφήναμε τα αυγά μας, έχουν σκάψει για να περάσουν κάτι τεράστιοι σωλήνες!
- Μα, γιατί τα κάνουν αυτά; απορεί η πρώτη χελώνα.
- Θέλουν να φτιάξουν Π.Ο.Τ.Α.
- Τι είναι αυτό;
- Είναι Περιοχές Ολοκληρωμένης Τερατογεννούς Ανάπτυξης³⁷! Θέλουν να αναπτύξουν ένα άλλο είδος που, για κάποιο λόγο, δεν μπορεί να ζήσει στη χώρα του, και για να μην εξαφανιστεί το φέρνουν στον ωραίο τόπο μας. Το διώχνουν από κει...
- Α, το καημένο! αναφωνεί συμπονετικά η πληγωμένη καρέτα. Αν είναι έτσι, εντάξει. Κάτι ξέρουμε κι εμείς από διωγμό, έτσι δεν είναι; Να του συμπαρασταθούμε. Γιατί να μην πάμε να το βοηθήσουμε κιόλας. Μπορεί να γίνουμε και φίλοι, όπως με τον χαμαιλέοντα!
- Δεν γίνεται. Αυτό είναι τερατάκι και τα αυγά μας αποτελούν τροφή του. Άλλωστε,

36. Στο in.gr, 1/7/2004 (<http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=548957>).

37. Θα μπορούσαν να είναι και Περιοχές Ολοκληρωτικής Τουριστικής Αφάνισης. Αλλά τότε το παραμύθι(;) θα είχε άλλη παραλλαγή!

χρειάζεται ακριβώς τις αντίθετες συνθήκες από εμάς για να μεγαλώσει: κόσμος, θόρυβος, χτίσματα, και πολλά-πολλά φώτα!

- Και, τότε τι θα κάνουμε εμείς; αναφωνούν οι δύο φίλες απελπισμένες.
- Μα, θα πάμε εδώ δίπλα, στον Κόλπο της Κυπαρισσίας.
- Εκεί ακούσαμε ότι έγινε μια μεγάλη καταστροφή όμως. Είναι σίγουρα ασφαλές;
- Α, ναι, ναι, σίγουρα. Εκεί πήρε όλο το δάσος πυρκαγιά. Κήκαν τα πάντα. Μέχρι και άνθρωποι καήκανε. Ξέρετε, θα αναπτυχθεί κι εκεί αυτό το είδος. Μόνο που δεν το έχουν φέρει ακόμα. Βάλανε τις φωτιές για να προετοιμάσουν το έδαφος, αλλά αυτό θα κάνει 2-3 χρόνια για να έρθει. Ως τότε είμαστε ασφαλείς. Γιατί, λόγω των φωτιών και της προετοιμασίας για την υποδοχή του, ούτε οι άνθρωποι μπορούν να πλησιάσουν! Κι έτσι, εμείς θα κάνουμε τα αυγά μας με την ησυχία μας.
- Πω, πω, μπράβο βρε παιδί μου. Αυτοί οι άνθρωποι στον Κόλπο της Κυπαρισσίας δεν είναι σαν τους Λαγανιώτες. Αυτοί μέχρι και τους εαυτούς τους θυσιάζουνε για την ανάπτυξη των ειδών που δεν μπορούν να επιβιώσουν αλλού. Άκου λέει να καούνε κιάλας για το Τερατάκι που εκδιώχνεται σε μέρη μακρινά! Μπράβο, μπράβο. Πολύ ανέβηκαν στην εκτίμησή μου τώρα, λέει ευχαριστημένη η πληγωμένη χελώνα και, με μια χαριτωμένη βουτιά, κάνει αναστροφή προς τον Κόλπο της Κυπαρισσίας!